

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Magistrantūros studijų programa *Specialioji pedagogika* (specializacija *Specialiojo ugdymo koordinavimas*)

Danguolė Šukevičienė

**EDUKACINIŲ INOVACIJŲ RAIŠKA BENDROJO UGDYMO
MOKYKLOSE, SKIRTOSE SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ
TURINTIEMS MOKINIAMS**

Magistro baigiamasis darbas

Magistro darbo vadovė – doc. dr. Irena Kaffemaniėnė

2017

Magistro darbo santrauka

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama kokios edukacinės inovacijos taikomos mokyklose mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ir kokie veiksniai lemia jų sklaidą. Tyrimo tikslas – nustatyti edukacinių inovacijų raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Atlikta *teorinė* edukacinių inovacijų sampratos, sėkmės kriterijų ir sąlygų bei bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems intelekto sutrikimų pokyčių ir naujovių diegimo aspektu *analizė*.

Interviu metodu buvo atlikta pedagogų apklausa; tyrimo duomenys apdoroti turinio analizės metodu. Tyrime dalyvavo 23 pedagogai (specialieji pedagogai, auklėtojai, socialinis pedagogas) ir 5 vadovai (direktoriai, pavaduotojai), dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems intelekto sutrikimų Klaipėdoje, Plungėje ir Rusnėje.

Empirinėje dalyje nagrinėjamas bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP pedagogų (specialiųjų pedagogų) ir vadovų požiūris į specialiosios mokyklos reikšmę švietimo sistemoje, ugdymo turinį ir veiklos organizavimą, aplinkos pritaikymo sąlygas edukacinių inovacijų kontekste, vidinius ir išorinius veiksnius, lemiančius edukacines inovacijas.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Tyrimo duomenys atskleidė, kad specialiųjų mokyklų pedagogai išreiškė pozityvias nuostatas į edukacines inovacijas (IKT, šiuolaikinės ugdymo metodikos, metodai) ir norėtų jas naudoti ugdymo procese, jų svarbą sieja su stipria konkurencija tarp ugdymo įstaigų bei tėvų ir administracijos lūkesčiais. Edukacines inovacijas šiose mokyklose labiausiai skatina bendradarbiavimas, teigiamas požiūris į pokyčius, žinių gilinimas, o nepalanki švietimo politika ir ekonominė situacija, apribotas technologijų prieinamumas, suderintos inovatyvios veiklos trūkumas sudaro barjerus inovacijų raiškai.
2. Apklausos duomenys atskleidė, kad specialiosiose mokyklose šiuolaikės IKT, specialiosios mokymo priemonės neatitinka pedagogų ir mokinių poreikių, jų prieinamumo pagal poreikį. Pedagogai nurodė, kad mokyklos fizinė aplinka pritaikyta SUP turintiems mokiniams, gausu įvairių edukacinių, poilsio, terapijos erdvių, kuriose pagalbą teikia logopedai, meno terapeutai ir kiti specialistai. Visi pedagogai individualizuoja ugdymo programas, o šiuolaikiškas ugdymo metodikas taiko pavieniai pedagogai (autizmo spektro sutrikimų turintiems mokiniams taiko TEACCH, ABA, struktūrizuotą ugdymą) pagal mokinių poreikius.
3. Specialiųjų mokyklų vadovų nuostatos edukacinių inovacijų, kaitos atžvilgiu pozityvios. Vadovų požiūris sutampa su pedagogų, įstaigos psichologinio klimato, mokinių savijautos mokykloje, pedagogų bendradarbiavimo, mokinių tėvų įsitraukimo į mokyklos gyvenimą aspektu. Mokyklų vadovai suteikia laisvę pedagogams rinktis šiuolaikiškus ugdymo proceso organizavimo būdus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad specialiosios paskirties mokyklų vadovams ir pedagogams trūksta požiūrio suderinamumo įstaigos ateities perspektyvos ir reikalingų pokyčių aspektu.

Esminės sąvokos: edukacinė inovacija, mokymosi aplinka, specialusis ugdymas, specialieji ugdymosi poreikiai.

Turinys

Įvadas	3
1 skyrius. UGDYMO INOVACIJŲ MOKYKLOSE TEORINIAI PAGRINDAI	7
1.1.Edukacinių inovacijų samprata.....	7
1.2.Edukacinių inovacijų sėkmės kriterijai ir sąlygos	10
1.3. Švietimo pagalbos naujovės mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.....	14
1.3.1. Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių veiklos aspektai	15
1.3.2. Edukacinių inovacijų raiškos kryptys specialiojo ugdymo kontekste	19
2 skyrius. EDUKACINIŲ INOVACIJŲ RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE MOKINIAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO POREIKIŲ	25
2.1. Tyrimo metodologija	25
2.2.Tyrimo imtis	26
2.3. Pedagogų požiūris į edukacinių inovacijų sąlygas bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP.....	29
2.4.Edukacinių inovacijų raiška bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių	46
2.5.Edukacinių inovacijų raiška bendrojo ugdymo mokyklose SUP turintiems mokiniams vadovų požiūriu.....	56
2.6.Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	65
Išvados	68
Literatūra	70
Summary	74
PRIEDAI	75

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Pasaulyje vyksta visuomenės poreikių kaita, nauji iššūkiai, reikalaujantys kūrybinio mąstymo sprendžiant kasdienes gyvenimiškas situacijas. Įvairiose veiklos srityse reikalaujama šiuolaikiškų, inovatyvių, naujausiomis technologijomis ir moksliniais laimėjimais paremtų sprendimų, reikalingų įveikti vis sudėtingesnius gyvenimo iššūkius tiek ekonominiuose procesuose, tiek švietimo srityje. Švietimo sistemoje inovacijų poreikis išryškėjo mokyklų reformos, visuomenės techninės pažangos ir tobulėjimo bei ugdymo individualizavimo kontekste, siekiant kokybiškesnio ugdymo. Petruškevičiūtė (2015) teigia, kad “praktiniu lygmeniu Lietuvoje pasigendama švietimo kaitos, didėja atotrūkis tarp teorinių ir norminių švietimo tikslų ir pedagoginės praktikos“. Hargreaves (2008), Berns (2009) atskleidžia, kad mokytojai yra kūrėjai, kurie privalo orientuotis į moralinėmis vertybėmis, bendruomeniškumu pagrįstą ugdymą, o Fullan (1998) teigimu, mokytojai yra ugdymo pokyčių ir visuomenės gerinimo procesų tarpininkai. Inovacijos ugdymo procesą padaro įdomesniu, gerina mokslinę bei socialinę pažangą, skatina ugdytojų ir mokinių kūrybiškumą (Indrašienė, Merfeldaitė, 2011). Įvairūs autoriai inovacijas klasifikuoja pagal turinį (produkto, technologinės, socialinės, kompleksinės ir pan.), naujumą (radikalios, modifikuojančios, gerinančios), pobūdį (kiekybinės, kokybinės) ir kt. (Melnikas, Jakubavičius, Strazdas, 2000, Ramanauskienė, 2010). Kirkland, Sutch (2009) apibrėžė pagrindinius santykinio pranašumo, suderinamumo, sudėtingumo, galimybės išbandyti, naudingumo barjerus edukacinių inovacijų sklaidai švietimo sistemoje ir ugdymo procese. Edukacines inovacijas Lietuvoje plačiai nagrinėjusi Janiūnaitė (2000, 2004) teigia, kad edukacinės inovacijos yra viena pagrindinių švietimų kaitos sąlygų. Mokytojų novatoriškos veiklos mokslinius tyrimus atlikusi Janiūnaitė (2002, 2004) atskleidė, kad mokytojai savo darbe taiko naujus mokymo metodus, projektus, IKT, yra pasirengę priimti edukacines inovacijas, tačiau nėra suinteresuoti kurti originalių naujovių. Autorė, remdamasi kitų mokslininkų įžvalgomis, pateikė edukacinių novacijų klasifikavimo modelį ir pedagoginių novacijų kryptis, išskyrė mokymo technologijų plėtrą bei kompiuterių ir naujų informacinių technologijų diegimą į ugdymo procesą. Pedagoginių novacijų tyrimą atlikę Ignatova, Kurilovas (2012) atskleidė, kad šiuolaikinės IKT grįsto mokymosi tyrimų kryptys suteikia galimybę suprojektuoti ir organizuoti mokymą, atsižvelgiant į individualius mokinių skirtumus. Lukšėnienės, Žygaitienės, Pošiūnaitės (2014) informacinių technologijų (IT) taikymo per technologijų pamokas tyrimo rezultatai rodo, kad IT naudojimas iš dalies ugdo kritinio mąstymo, mokymosi motyvacijos, kūrybiškumo ir komunikacinius įgūdžius, įdomiau perteikiamas ugdymo turinys ir skatina pačius pedagogus tobulėti. Leonavičienė, Saliene (2013) kaip sėkmingo ir įdomaus kalbų mokymo(si) galimybę pateikia internetinį mokymąsi ir ugdymo turinio šiuolaikiškumą. Pečiuliauskienė (2010) mokytojų

novatorių požiūrio tyrimu atskleidė, kad edukacines inovacijas bendrojo lavinimo mokykloje labiausiai skatina IKT taikymas edukacinėje praktikoje bei pedagogų nuostatos. Indrašienė, Merfeldaitė (2011) atlikto tyrimo duomenimis inovacijoms palankios mokyklos aplinkos kūrimo pagrindine prielaida išskiria mokyklos kaip visumos vidinį tobulinimą.

Švietimo kaita visame pasaulyje lėmė pokyčius ir specialiojo ugdymo srityje. XXI a. pr. dėl integracijos politikos specialiosiose mokyklose sparčiai ėmė mažėti mokinių, pradėta abejoti jų efektyvumu, atsirado atvirumo poreikis (Berns, 2009, Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2003, Ambrukaitis, 2005). Pagal galiojančią Švietimo įstatymą specialioji mokykla dabar turi bendrojo ugdymo mokyklos statusą ir jai keliami bendrieji ugdymo kokybės reikalavimai, švietimo reformos tikslai ir inovacijų sklaida. Specialiosios mokyklos visuomenėje jau kuris laikas vertinamos gana prieštaringai, tačiau dažniausiai nurodoma, kad šiose mokyklose tinkamiausia ugdymo forma didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams (Ališauskas, Ališauskienė, 2011). Specialiosiose mokyklose ugdymo turinio, būdų, formos, organizavimo edukacinių pokyčių ir inovacijų aspektu tyrimus atliko Jančiauskaitė, Ozolaitė (2002), Kaffemanienė, Šadbaraitė (2003), Ališauskas, Ališauskienė ir kt. (2011), Ališauskas, Gerulaitis, Miltenienė (2011), Ališauskas, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė (2011), Geležinienė, Melienė ir kt. (2013). Jančiauskaitė, Ozolaitė (2002) atskleidė, kad specialiąsias mokyklas keistis paskatino švietimo reforma, kurios metu kito šių mokyklų struktūra, skaičius, kontingentas, o ugdymo prioritetu tapo vaikas ir ugdymo kokybė. Šie pokyčiai turėjo lemti naudą, nes Ališausko, Kaffemanienės (2011) tyrimas atskleidė, kad specialiosios mokyklos mokinių tėvai teigiamai vertina ugdymą, bendravimą, savijautą šiose mokyklose. Ališausko, Ališauskienės ir kt. (2011) apklausos duomenys parodė, kad pedagogai specialiosiose mokyklose ugdymą apibūdina kokybišku dėl sukauptos patirties, didaktinės medžiagos ir ugdomosios įrangos, o kaip šių mokyklų siekiamybę tyrimo dalyviai įvardija modernią praktiką, orientuotą į socialinę integraciją, atvirumą kaip resursų centro viziją. Geležinienė, Melienė ir kt. (2013) tyrimu nustatė, kad specialiųjų mokyklų pedagogai vis dar nesinaudoja elektroniniais dienynais ir pasižymi neigiamu požiūriu į kompiuterinius žaidimus, taigi autorės daro prielaidą, kad ir ugdymo procese kompiuteriai gali būti naudojami rečiau. Edukacinių inovacijų specializuotose mokyklose tyrimų ir mokslinių studijų labai trūksta, nes dauguma jų nukreipta į bendrojo ugdymo mokyklas (Indrašienė, Merfeldaitė, 2011, Ignatova, Kurilovas 2012, Petruškevičiūtė, 2015). Edukacinių inovacijų sąlygas ir sėkmės kriterijus ugdymo srityje nagrinėjo bei pedagogų požiūrį ir nuostatas į edukacines inovacijas bendrojo ugdymo mokykloje nagrinėjo Janiūnaitė (2000), Janiūnaitė, Rupainienė (2003), Kontautienė (2004), Budreckienė, Janiūnaitė (2010), Pečiuliauskienė (2010).

Probleminiai klausimai. Kokios ir kaip ugdymo inovacijos taikomos specialiojo ugdymo institucijose? Kas lemia sėkmingą ugdymo inovacijų sklaidą mokyklose, skirtose specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams?

Tyrimo objektas – edukacinės inovacijos bendrojo lavinimo mokyklose, skirtose vaikams, turintiems specialiųjų ugdymo poreikių.

Tyrimo tikslas – nustatyti edukacinių inovacijų raišką bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant mokslinės literatūros analizę, išnagrinėti edukacinių inovacijų sampratą, sėkmės sąlygas specialiosios mokyklos kaitos aspektu.
2. Remiantis interviu duomenimis, išnagrinėti specialiųjų pedagogų nuostatas į edukacinių inovacijų svarbą ir galimybes, bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose intelekto sutrikimų turintiems mokiniams.
3. Interviu duomenimis, atskleisti naujų mokymo metodikų ir technologijų, IKT diegimo į ugdymo procesą tikslus, raiškos būdus bei sėkmingas sąlygas ir galimybes bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems intelekto sutrikimų.
4. Interviu metodu, atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų, skirtų didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymo poreikių turintiems mokiniams, vadovų nuostatas, požiūrį, vertinimus IKT ugdymo procese taikymo aspektu.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas pragmatizmo ir humanizmo teorijomis, požiūriu ir metodologinėmis nuostatomis.

Laikomasi pozicijos, kad šiuolaikinė bendrojo ugdymo mokykla yra veikiama pokyčių, todėl labai svarbu taikyti edukacines inovacijas, kaip vieną svarbiausių švietimo kaitos elementų, skatinant kūrybiškumą, kritišką mąstymą pedagogų, mokinių ir organizacijos aspektu.

Laikomasi nuostatos, kad „šiuolaikinės mokyklos vadovai turi būti vieni iš aktyviausių švietimo kaitos dalyvių, todėl inovatyviai atliekama jų veikla gali sąlygoti sėkmingą ugdymo institucijos veiklą bei jos kaitą“ (Budreckienė, Janiūnaitė, 2010, p. 26).

Apibrėžiant edukacinių inovacijų sampratą laikomasi nuomonės, kad, „...geriausiai edukacinės inovacijos turinio ir proceso aspektus atspindi Marsh, Willis (1995; cit. (Janiūnaitė, 2000, p. 99) apibrėžimas, kuriame akcentuojama, kad edukacinė inovacija – tai nauja edukacinė idėja, praktika ir procesas, kurio metu ši idėja, objektas ir praktika diegiama individo, grupės, organizacijos, sistemos lygmeniu“.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, kuria siekiama išanalizuoti, apibūdinti ir apibendrinti iššūkius šiuolaikinei švietimo organizacijai, inovacijų taikymo aspektų teorines prielaidas; interviu (struktūrizuotas), kurio pagalba tiriama bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams

turintiems intelekto sutrikimų vadovų ir pedagogų nuostatos į edukacinių inovacijų taikymo sąlygas, edukacinių inovacijų raišką; interviu turinio analizė.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 28 respondentai – 23 pedagogai (specialieji pedagogai, auklėtojai, socialinis pedagogas) ir 5 vadovai iš Klaipėdos, Plungės, Rusnės bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems intelekto sutrikimų.

Pagrindinės sąvokos

Inovacija – naujų išteklių ar požiūrio, keičiančio socialinę praktiką ir sukuriančio tam tikrą vertę, taikymas (Kirkland, Sutch, 2009).

Edukacinė inovacija (novacija) – nauja idėja, praktika ir procesas, kurio metu ši idėja, objektas, praktika diegiama individo, grupės, organizacijos, švietimo sistemos lygmeniu (March, Willis, 1995, cit. Janiūnaitė, 2000, p. 98).

Mokymosi aplinka – tai edukacinę vertę turinčios žmonių gyvenimo bei veiklos erdvės, įgalinančios individo asmeninį tobulėjimą, realizuojamą per mokymosi pastangas (Jucevičienė, 2008).¹

Specialusis ugdymas - specialiųjų poreikių asmenų mokymas, lavinimas bei vertybinių nuostatų formavimas, pripažįstant šių asmenų gebėjimus ir galias.²

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių³.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, du skyriai, išvados, literatūros sąrašas. Tyrimo duomenis iliustruoja 21 lentelė, 5 paveikslai. Prieduose pateikiami interviu klausimai ir interviu protokolai. Magistro darbo apimtis – 73 p.

Sutrumpinimai

SUP – specialieji ugdymosi poreikiai

IKT – informacinės komunikacinės technologijos

IT – informacinės technologijos

---

¹ Jucevičienė, P. (2008). Edukacinės ir mokymosi aplinkos – inovacijos socioedukacinio įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai*, 1 (59), 58 -70.

² LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 1998-12-31, Nr. 115-3228.

³ LR Švietimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-03-31, Nr. 38-1804

I skyrius. UGDYMO INOVACIJŲ MOKYKLOSE TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Edukacinių inovacijų samprata

Mokslinėje literatūroje egzistuoja labai daug inovacijos apibrėžimų, šio žodžio kilmės aiškinimų, nes autoriai gana skirtingai interpretuoja šį terminą. Mokslininkai (Jakubavičius, Strazdas, Gečas, 2003, Ramanauskienė, 2010) sąvoką *inovacija* kildina iš Vidurio Prancūzijoje 15 a. vartoto žodžio „inovacyon“, kuris reiškia „atnaujinimas“ arba „naujo pavidalo suteikimas esančiam daiktui“. Bedniakova (Беднякова, 2009) pažymi, kad pirmoji „inovacijos“ koncepcija atsirado 19 a. kultūrologų moksliniuose tyrimuose ir reiškė „vienos kultūros tam tikrų elementų įvedimą į kitą“ (cit. Ramanauskienė, 2010, p. 14). Užsienio kalbose inovacijai įvardyti vartojami tokie terminai: anglų kalboje – „innovation“ ir „novation“, rusų – „ИННОВАЦИЯ“ ir „НОВОВВЕДЕНИЕ“, lietuvių kalbos žodynuose yra vienas terminas, paaiškinantis inovacijos ir novacijų sąvokas – „naujovė“. Jakubavičius, Strazdas, Gečas (2003) siūlo atskirti terminus, nes jie turi ir nevienodą prasmę, kur inovaciją reikia suprasti kaip procesą, o naujovę kaip to proceso rezultatą. Ramanauskienė (2010) taip pat akcentuoja inovacijų sąvokų atskyrimą, bet inovacijų parengimo, jos sukūrimo, įdiegimo ir difuzijos etapus autorė siūlo priskirti *inovacinei veiklai* (kaip procesui), o inovacija arba naujovė gali būti *inovacinės veiklos* rezultatas, siekiant pakeisti valdymo objektą ir gauti ekonominį, socialinį, ekologinį, mokslinį ir techninį ar kitos rūšies efektą.

„Norint nuodugniau pažinti inovaciją, reikia ją susieti su veiklos sąvoka. [...] veikla, tai specifinė žmonių aktyvaus požiūrio į tikrovę forma, pasižyminti veiksmų tikslingumu, kryptingumu ir nuostatomis į pertvarką“ (Melnikas, Jakubavičius, Strazdas, 2000, p. 6). Remdamasi kai kuriais autoriais (Lapinas, Бездудный ir kt.), Ramanauskienė (2010) inovacijas apibūdina kaip procesą naujai praktinei priemonei sukurti, paskleisti ir panaudoti geresniam žinomo žmonių poreikio patenkinimui.

Inovacijos kaip reiškinių apibrėžimų yra daug ir jie priklauso nuo veiklos srities, kurioje bandoma terminą paaiškinti. Kirkland, Sutch (2009) teigia, kad inovacijos yra taip dažnai naudojamas terminas, kad jo reikšmė tampa atskirta nuo to, ką terminas apibrėžia iš tikrųjų, nes inovacija yra naujų išteklių ar požiūrio taikymas, kuris keičia socialinę aplinką, sukurdamas tam tikrą vertę. „Bendru atveju galima teigti, kad inovacija – tai funkcinė, iš esmės pažangi naujovė, orientuota į seno pakeitimą nauju. Inovacija gali būti laikoma idėja, veikla ar koks nors nematerialus objektas, kuris yra naujas žmonėms, jų grupei ar organizacijai, kuri jį įgyvendina ar naudoja“ (Melnikas, Jakubavičius, Strazdas, 2000, p. 6). Rogers (2005) nuomone, inovacija yra tai, kas individui (arba kitam su sprendimu susijusiam vienetui) atrodo nauja ir jis tai priima kaip naujovę. „Inovacijos yra naujų išteklių ar požiūrio, keičiančio socialinę praktiką ir sukuriančio tam

tikrą vertę, taikymas. Švietimo srityje tai gali būti naujo požiūrio, skaitmeninio įrankio taikymas ar naujos erdvės, keičiančios mokymo(si) ir socialinę vertę, naudojimas“ (Kirkland, Sutch, 2009, p. 10). Rogers (2005), Ramanauskienė (2010) akcentuoja, kad inovacija skirta įveikti ar spręsti tipinius veiklos sunkumus, todėl ją galima laikyti taikomojo pobūdžio, turinčia įveikti sunkumus, atsirandančius veiklos praktikoje. „Inovacijos, tai ne tik išrasti nauji produktai ar paslaugos, bet ir jų tobulinimas panaudojant žinias“ (Jakubavičius, Strazdas, Gečas, 2003, p. 9). Apžvelgus inovacijų sąvokos apibrėžimų įvairovę, galima teigti, kad inovacijos yra naujo požiūrio, metodo ar būdo pritaikymas tam tikroje veiklos srityje, tenkinant socialinius ir ekonominius visuomenės ar suinteresuotos grupės poreikius ir sunkumus. „Sunkumų tipiškumas šiuo atveju siejamas su trimis sferomis: švietimo, valdymo, ekonomikos“ (Ramanauskienė, 2010, p. 15). Akivaizdu, kad inovacinė veikla gali būti suprantama ir vykdoma įvairiose srityse, institucijose ir įvairiomis aplinkybėmis. Taigi siekiant geriau suprasti inovacijų ir inovacinės veiklos sampratą, tikslinga panagrinėti mokslininkų pateikiamus jų klasifikacijos modelius.

Ramanauskienė (2010), remdamasi Coj (Цой, 2007)⁴, išskiria tris inovacijų tipus: mokymo–pedagogines, organizacines–valdymo, inžinerines–technologines. Esti ir daugiau inovacijų klasifikavimo būdų. Bendrąją inovacijų klasifikaciją pateikia Melnikas, Jakubavičius, Strazdas, (2000), Ramanauskienė (2010), kurie, remdamiesi įvairiais mokslininkais, inovacijas ir inovacinę veiklą klasifikuoja pagal tam tikrus požymius, tokius kaip inovacijų turinys, įgyvendinimo lygis ir mastas, naujumo lygis ir pan.

Melniko ir kt. (2000) klasifikacijoje inovacijos išskiriamos ir socialinėje, ir technologinėje srityje, naujumo prasme į radikalias ir modifikuojančias. Ramanauskienės (2010) klasifikacijoje naujumo prasme inovacijos skirstomos pasaulio, šalies arba įmonės mastu, o įgyvendinimo masto prasme neišskiriamos. Šios klasifikacijos iš esmės panašios, persipinančios, išskiriamos panašios inovacijų poveikio sferos. Išsamiau bus nagrinėjamos socialinės, modifikuojančios, vidaus organizacinės, kokybinės inovacijos.

Viena iš inovacijų sričių turinio prasme yra socialinės inovacijos. Janiūnaitė (2004, p. 19), remdamasi Prigožin (1989)⁵, socialines inovacijas skirsto į: socialines – valdymo (organizacijos vidaus santykiai); pedagogines (mokymo ir ugdymo metodai); teises (pokyčiai teisėtvarkoje); organizacines – valdymo (organizacinės struktūros, darbo organizavimo formos); ekonomines (materialiniai stimulai, darbo apmokėjimo rodikliai). Nors pedagoginės inovacijos šioje klasifikacijoje apibrėžiamos kaip mokymo ir ugdymo metodai, tai yra gerokai platesnė

---

⁴ Цой, В. И. 2007. *Педагогические технологии раскрытия инновационного потенциала: учеб. Пособие.* – Караганда: КарГТУ.

⁵ Prigozhin, I. (1989). *Rediscovery of Time. Philosophy*, 3-19.

sąvoka. Pasak Hopkins, Ainscow, West (1998)⁶, edukacinės novacijos – vienas svarbiausių švietimo kaitos elementų. Edukacinė inovacija apibūdinama kaip nauja idėja, praktika ir procesas, kurio metu ši idėja, objektas, praktika diegiama individo, grupės, organizacijos, švietimo sistemos lygmeniu (March, Willis, 1995, cit. Janiūnaitė, 2000, p. 98). Edukacinės inovacijos turėtų būti vertinamos kaip procesas, nes turi tam tikrą nuoseklumą ir savo klasifikaciją. Janiūnaitė (2000), pateikia edukacinių inovacijų klasifikaciją: pagal sukūrimo vietą ir pobūdį: išorinės / vidinės; mokslinės / praktinės; pagal poveikio mastą: lokali / modulinė / sisteminė; pagal poveikio stiprumą: modifikuojančios / radikali; pagal poveikio pobūdį: progresyvi / regresyvi; griauinančios / kuriančios; pagal diegimo pobūdį: planuotos / neplanuotos.

Išanalizavus inovacijų ir edukacinių inovacijų klasifikacijos modelius bei apibrėžimus, ima aiškėti, kad inovacijos gali būti įvairiai traktuojamos naujumo prasme. Edukacinių inovacijų naujumo klausimą kelia ir Janiūnaitė (2000). Inovacinė veikla gali būti ne nauja pasaulio, sistemos mastu, bet visiškai nauja individo arba ją diegiančios įstaigos lygmenyje. Janiūnaitė (2000) inovacijas naujumo lygmeniu išskiria į absoliučias ir dalines. Autorė aiškina, kad „absolūtus naujumas fiksuojamas tada, kai nėra sukurtos edukacinės naujovės analogų, santykinai naujos edukacinės novacijos gali būti tokiu atveju, kai tam tikru laikmečiu aktualios tampa jau anksčiau egzistavusios edukacinės novacijos, jos įtakojamos naujo konteksto, gali būti tobulinamos, keičiamos“ (Janiūnaitė, 2000, p. 99). Santykinės novacijos, Janiūnaitė (2000) dar skirsto į vietines, kai novacija jau naudojama kitose šalyse, o konkrečioje srityje ji yra nauja ir dalines, kai nauju pakeičiamas tik tam tikras sistemos elementas. Edukacinėje aplinkoje inovacijos ne tiek naujai kuriamos, kiek kūrybiškai panaudojamos jau esamos įvairiems ugdymosi poreikiams patenkinti: informacijos įsiminimui, geresniam žinių įsisavinimui, komunikacijai, socializacijai, motyvacijai kelti (Janiūnaitė, 2000, Pečiuliauskienė, 2010, Indrašienė, Merfeldaitė, 2011). Janiūnaitė, Rupainienė (2003), edukacines inovacijas skiria į švietimo sistemos ir mokyklos lygmenis. Pasak autorių, „edukacinių novacijų objektai didaktinės, pedagoginės sistemos lygmenyje gali būti ugdymo / mokymo(si) tikslai, ugdymo / mokymo(si) turinys, ugdymo / mokymo(si) metodai, priemonės, būdai, formos, mokytojo / moksleivio sąveika“ (Janiūnaitė, Rupainienė, 2003, p. 8). Janiūnaitė, Jotautienė, Cibulskas (2002), išskiria pagrindines pedagoginių novacijų kryptis: ugdymo humanizavimas ir humanitarizavimas; ugdymo ir auklėjimo diferencijavimas ir individualizavimas; galimybių sudarymas savarankiškai veiklai bei pasirinkimui ir savirealizacijai; mokymo technologijų plėtra; kompiuterių ir naujų informacinių technologijų diegimas į ugdymo procesą; siekis diegti naujas technologijas; naujų organizacijos veiklos būdų paieška.

---

⁶ Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto alba.

Apibendrinant galima teigti, kad inovacijos apima daugelį veiklos sričių ir, esant poreikiui, susiklosčius tam tikroms sąlygoms, turint reikiamų žinių ir kūrybinio potencialo, jos gali būti sėkmingai pritaikytos edukacinėje srityje. Inovacijos ugdymo procese dažniausiai siejamos ne su naujų technologijų kūrimu, bet su kūrybišku jau esamų produktų (technologijų) ar idėjų panaudojimu mokinių poreikiams patenkinti.

1.2. Edukacinių inovacijų sėkmės kriterijai ir sąlygos

Spartėjantis gyvenimo tempas ir besikeičianti visuomenė reikalauja pokyčių ugdymo srityje, mokyklos valdyme ir pagalbos mokiniui organizavime. Siekdamos tapti efektyviomis ir patraukliomis mokiniams, mokyklos tobulėja, atsiveria, priima naujus iššūkius ir taiko naujausias ugdymo strategijas, kad būtų galima tenkinti visus individualiuosius mokinių poreikius, mokymo ir socializacijos tikslams pasiekti.

Pasak Janiūnaitės, Rupainienės (2003), edukacinės inovacijos daro reikšmingą įtaką organizacijos kaitai. Autorės išskiria vyraujančius pokyčius įvairiuose organizacijos lymenyse (administracijos, pedagogų, moksleivių, tėvų, techninio personalo ir kt.): bendradarbiaujama mokantis ir mokant, įgyjami nauji įgūdžiai ir kompetencijos, įgyvendinama nauja ugdymo(si) paradigma, propaguojamas mokymasis visą gyvenimą, sukuriama nauja edukacinė aplinka, formuojasi mokyklos komanda, vyksta komunikacija IKT pagalba. Šie pokyčiai patvirtina Kirklandt, Sutch (2009) požiūrį, kad inovacijų reikšmė šiandieninėje mokykloje yra itin svarbi ne tik mokymuisi, bet ir socializacijos procesui palengvinti. Mokytojai turi ne tik nuolat pergaltoti savo vaidmenį ugdymo procese, jį modeliuoti pagal situacijas, poreikius ir galimybes, bet taip pat savo asmeniniu pavyzdžiu įkvėpti mokyklos bendruomenę kasdieniam kūrybiškam, efektyviam darbui, kuris organizuojamas pasitelkiant įvairias informacijos priemones, šaltinius, naujas technologijas (Čedavičienė ir kt., 2012). Remiantis tuo galima teigti, kad mokytojas – tai kūrėjas, pritaikantis naujoves savo veikloje, tobulindamas ugdymo kokybę. Inovatyvi edukacinė veikla labai reikšminga ir efektyvi, teikia mokiniams pasitikėjimo savimi ir emocinio džiaugsmo, turi įtakos ugdymo efektyvumui ir asmens tobulėjimui (Vosyliienė, 2009). Kadangi inovacija visada yra siejama su pokyčiais, galima sakyti, kad „inovacijos pedagoginėje sistemoje lemia ugdymo proceso gerėjimą ir jo rezultatus“ (Janiūnaitė, 2004, p. 18).

Rogers (2005, p. 135) pateikia penkis inovacijų kūrimo žingsnius: 1) poreikio problemai spręsti pripažinimas; 2) fundamentalieji ir taikomieji tyrimai (mokslinės žinios, siekiant projektuoti naujovę); 3) plėtra (naujos idėjos diegimo procesas tokia forma, kuri, kaip tikimasi, atitiks potencialios auditorijos poreikius); 4) komercializacija (gamyba, rinkodara, naujovės platinimas); 5) difuzija ir priėmimas (skleidimas naujovių potencialiems jų vartotojams).

Pasak Pečiuliauskienės (2010), edukacinių inovacijų, orientuotų į naujų švietimo tikslų kontekstą, veiksmingumas yra pripažįstamas ir skatintinas įvairiose ugdymo pakopose ir aplinkose, nes „duoda nelauktų rezultatų ir naują sprendimų kokybę“, tačiau Lietuva labai atsargiai atsiveria edukacinėms inovacijoms (Kvieskienė, Kvieska, 2012, p. 16). Nepaisant visko, mokyklos privalo tobulėti, siekti efektyvumo ir naujumo. Efektyvia mokykla galima vadinti mokyklą, „siekiančią visų mokinių pažangos, nepaisant jų pradinių žinių ir aplinkos; užtikrinančią, kad kiekvienas mokinys pasiektų aukščiausią galimą lygį; skatinančią visokeriopą mokinių tobulėjimą; metai iš metų tobulėjančią“ (Stoll, Fink, 1998, p. 47). Remiantis efektyvios mokyklos principais, galima teigti, kad mokykla turi siekti ne tik mokinių tobulėjimo, bet ir pati tobulėti kaip organizacija.

Edukacinių inovacijų kontekste pagrindinis subjektas yra mokytojas, nuo kurio požiūrio, nuostatų, gebėjimų ir vertybių priklauso ugdymo pažangos sėkmė. Nemažiau svarbus, anot Fullan (1998) ir mokyklos vadovo vaidmuo mokyklų kaitos aspektu. Senge (1990, p. 345)⁷, teigia, kad „geriausių rezultatų pasiekia tie vadovai, kurie laiko save ne karžygiais, o kūrėjais“. Kontautienės (2004) mokytojų ir mokyklos vadovų požiūrio į inovacijas tyrimas atskleidė, kad didelė dalis vadovų neturi aiškių siekių ir nuoseklios novacijų diegimo strategijos ir ne visada paaikškina mokytojams pokyčių svarbą ugdymo procesui, nepateikia informacijos apie planuojamus pokyčius, o edukacinių inovacijų iniciatoriais dažniau yra mokytojai nei mokyklų vadovai. M. Lukšienė (p. 102)⁸, apibūdindama mokytojo asmenybės veiksnių įtaką kaitai teigia, kad „nuostata kaitai – atsinaujinimui – tobulėjimui susidaro iš esmės paties žmogaus dvasioje – tai sudėtinga, lengvai pažeidžiama ir tiksliai neprognozuojama sritis“. Fullan (1998, p. 111-112) išskyrė septynis pagrindinius bruožus, būdingus naujoviškam mokytojui: įsipareigoti bendram moraliniam tikslui – pakeisti į gerą vaikų gyvenimą; gerinti pedagogines žinias; suvokti moralinio tikslo mokyklos lygmeniu ryšį su reikšmingesniais švietimo politikos ir visuomenės plėtros klausimais; mokėti aktyviai bendradarbiauti; būti pažangiais (ir taip elgtis) ir tam išsiugdyti nuolatinio domėjimosi įpročius ir įgūdžius, nuolatos ieškoti naujų idėjų savo aplinkoje ir išorėje; visa galva panirti į pokyčių procese ryškėjančias sudėtingas, besikeičiančios aplinkos paslaptis, sėkmes ir nesėkmes. Kišonienė, Dudzinskienė (2007) pabrėžia, kad išmokti vien mokymo metodų mokytojams jau nebe pakanka, tenka keisti savo požiūrį, o neretai ir įsitikinimus, siekiant įgyvendinti *mokyklos visiems* modelį, kur esminė sąlyga – atsisakyti tradicinio ugdymo modelio ir kurti naują visuminio ugdymo modelį, kuriame tiek mokytojo, tiek mokinio vaidmuo yra kitoks. Fullan (1998) išryškina pedagogų intelektualinio ir socialinio tobulėjimo būtinybę. Pasak autoriaus, intelektualinis tobulėjimas

---

⁷ Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline*. New York: Doubleday.

⁸ Lukšienė M. (1993). *Atsinaujinimo (kaitos) nuostata ir poreikis*. Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.

skatina mąstyti, teikti idėjas, o socialinis tobulėjimas suteikia galimybę bendradarbiauti, ieškoti priėjimo, tam tikrų idėjų panaudojimo būdų. Dabartinė pedagoginė sąveika, kaip ir visa ugdymo realybė yra atsidūrusi tradicijų ir inovacijų sankirtoje, kai tradiciniai mokinio ir mokytojo santykiai, nulemti naujų individualių ugdymosi tikslų, „persikelia“ į kitas edukacines aplinkas ir yra veikiami kitų ugdomąjį poveikį turinčių veikėjų ir sociokultūrinių erdvių (Jucevičienė, 2008, p. 59)⁹. Kad edukacines inovacijas būtų galima sėkmingai pritaikyti ugdymo procese ir organizacijoje, neužtenka išmanyti jų kryptis ar mokinių, organizacijos ir švietimo sistemos poreikius, svarbu žinoti pagrindines sėkmės sąlygas ir kriterijus. „Vienintelė veikla, siejanti savyje kūrybą, mokslą ir verslininkystę, tai inovacinė veikla.[...] Todėl inovacinę veiklą tikslinga traktuoti kaip produktyviają žmonių veiklą, nukreiptą į kokios nors sistemos perėjimą iš žemesnio lygio į aukštesnį. Šio perėjimo tikslas – tenkinti kintančius visuomenės poreikius“ (Melnikas, Jakubavičius, Strazdas, 2000, p.8). Daugelis autorių, nagrinėjusių inovacijas švietimo srityje (Janiūnaitė, 2000, 2004, Kirkland, Sutch, 2009, Pečiuliauskienė, 2010 ir kt.), inovacijas tiesiogiai sieja su kūrybiškumu, kaip neatsiejama inovacinės veiklos ir jos rezultato sąlyga. Kūrybiškumas, kaip inovacijų kūrimo ir pritaikymo principas, egzistuoja dvipusiškai. Pedagogui novatoriui reikalingos žinios ir kūrybinis mąstymas, kad jis galėtų inovacijas tinkamai panaudoti. Inovacijos suteikia abipusį kūrybinį potencialą visiems ugdymo proceso dalyviams. Pasak Kirkland, Sutch (2009), pedagoginis darbas savo specifika, iš esmės, jau savaime yra kūrybinis procesas, ieškant sąveikos su mokiniu ir jo aplinka, atrandant priėjimo, konstruktyvaus bendravimo ir problemų sprendimo būdus. Pedagoginė veikla – tai nuolatinis ieškojimas. Kaffemanienė, Šadbaraitė (2003), tyrusios specialiųjų mokyklų mokytojų požiūrį į kūrybiškumą, atskleidė, kad mokytojai pozityviai vertina savo kūrybiškumą ir taiko mokinių kūrybiškumo ugdymo metodus, tačiau mokytojai, dirbantys mokyklose mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kūrybiškumo neakcentuoja kaip svarbios pedagogo asmenybės savybės. Strazdas, Bareika, Toločka (2010), pagrindine inovacijų prielaida laiko kūrybiškumo terpę, kai darbuotojui sudarytos sąlygos kūrybiškumui, kuriam autoriai priskiria visus kūrimo sistemos elementus, nuo kūrybinių išteklių (laikas, vieta, tolerantiška aplinka, materialiniai ištekliai) iki kūrimo proceso rezultatų, kai kūriniai vertinami ir naudojami. Pasak autorių, ne kiekvienas gali tapti kūrėju (novatoriumi), tačiau edukaciniame procese kūrybinė veikla praktiškai neišvengiama, nes pokyčių jėgos verčia nuolat atsinaujinti ir siekti aukštesnių tikslų. Pagrindinis trukdis kūrybiškumui ir bendradarbiavimu pagrįstam mokyklos požiūriui į planavimą ir sprendimų priėmimą, Hargreaves (2008) nuomone, yra laiko stygius ir per didelis darbo krūvis. Kontautienė (2004) atskleidė pagrindinius pedagogų

---

⁹ Jucevičienė, P. (2008). Edukacinės ir mokymosi aplinkos – inovacijos socioedukacinio įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai*, 1 (59), 58 -70.

ir vadovų inovacinės veiklos motyvus, dėl kurių inicijuojama inovacinė veikla mokykloje: geresni ugdymo rezultatai, siekis neatsilikti nuo kitų įstaigų, ugdymo proceso pajvairinimas. Taigi, siekiant edukacinių inovacijų sklaidos reikalingas pedagogų kūrybiškumo skatinimas, mažinant darbo krūvį ir suteikiant daugiau laiko kūrybiniais ieškojimams.

Kirkland, Sutch (2009), Pečiuliauskienė (2010) išskyrė *išorinius* ir *vidinius veiksnius*, tiesiogiai lemiančius edukacinių inovacijų sklaidą.

Išoriniams (makroaplinkos) veiksniams Pečiuliauskienė (2009) priskiria IKT, švietimo politiką, ekonominę situaciją, makrosociumą, kurie gali skatinti arba slopinti edukacines inovacijas. Kirkland, Sutch (2009) prie išorinių veiksnių priskiria mokymąsi ir mokymosi aplinką, ir iš jų skiria edukacinių inovacijų barjerus – priėjimo prie išteklių trūkumas, laiko stoka, veiksmingo mokymosi trūkumas, techninės problemos. Pečiuliauskienės (2010) mokytojų novatorių požiūrio į inovacijas tyrimo duomenys atskleidė, kad svarbiausiu išoriniu veiksniu, lemiančiu edukacines inovacijas, yra IKT taikymas, kuris, pedagogų nuomone, sudaro sąlygas tobulinti mokymo procesą pamokose. Kontautienės (2004) tyrimas atskleidė, kad mokytojai ir mokyklų vadovai pagrindiniais edukacinių inovacijų diegimo proceso išorinės aplinkos skatinančiais veiksniais laiko švietimo paslaugų vartotojus, švietimo reformos sąlygotus pokyčius ir konkurenciją tarp bendrojo ugdymo mokyklų. Pagrindiniais edukacinių inovacijų barjeriais, pasak Pečiuliauskienės (2010, p. 58), pedagogai laiko konservatyvumą, laiko ir praktinės pagalbos stoką, informacijos trūkumą, neigiamą mokyklos vadovų požiūrį, edukacinės inovacinės veiklos aiškumo, suderinamumo, kompleksiško trūkumą. Apibendrinant būtų galima nustatyti šias pagrindines inovacinės veiklos sąlygas ir sėkmės kriterijus: palanki švietimo politika ir ekonominė situacija; švietimo reformos; informacijos, technologijų, praktinės pagalbos prieinamumas; konkurencija tarp mokyklų; racionalus mokytojų veiklos organizavimas; inovatyvios veiklos aiškumas, suderinamumas, kompleksiškas.

Vidinių veiksnių grupei Pečiuliauskienė (2010, p. 60) priskiria įvairią mokytojo veiklą, susijusią su mokytojo asmeniu (žinių gilinimas, įgūdžių tobulinimas, finansiškai naudinga veikla, pasitenkinimą darbu teikianti veikla, greitai pastebima bei pedagoginei kvalifikacijai tobulinti skirta veikla) ir su kitais subjektais (mokyklos vadovybe, mokiniais, aktyvi švietimo visuomenei veikla). Kirkland, Sutch (2009, p. 13) vidinius veiksnius sieja su pedagogo asmenybe, ir išskiria edukacinių inovacijų barjerus – pasitikėjimo stoka, neigiamas požiūris į pokyčius, neįžvelgimas tikėtinos naudos. Vienu pagrindiniu veiksniu, lemiančiu sėkmingą edukacinių inovacijų sklaidą, Pečiuliauskienės (2010) tyrime nustatytas *mokytojų bendradarbiavimas*, kuris padeda įsitraukti į mokytojų novatorių veiklą, atrasti naujas idėjas, palengvina idėjų sklaidą. Apibendrinant edukacinių inovacijų veiksnius, vidinių veiksnių kontekste, galima išskirti šias pagrindines sėkmingos inovacinės veiklos sąlygas: mokytojų bendradarbiavimas; teigiamas vadovų ir

mokytojų požiūris į pokyčius; žinių gilinimas ir įgūdžių tobulinimas; finansinė nauda; pasitikėjimas savimi.

Pasak Kirkland, Sutch (2009, p. 13), „išoriniai ir vidiniai barjerai yra tarpusavyje susiję, pvz.: vidinis pedagogo nepasitikėjimas yra tiesiogiai persmelktas veiksmingo mokymosi stoka“. Pokyčiai reikalauja tam tikrų žinių, gebėjimų toje srityje, kurią ketinama keisti, įdiegti kažką naujo, tačiau jų trūkumas sukelia nepasitikėjimą savo jėgomis ir naujovės efektyvumu. Išnykus barjerams atsiranda palanki išorinė ir vidinė aplinka sėkmingai inovacinei veiklai, kuri, pasak Indrašienės, Merfeldaitės (2011), inovacijų sklaidai yra labai svarbi, o inovacijoms palankios aplinkos kūrimo būtinybę lemia daugelis išorės veiksnių, siejamų su socialiniais, ekonominiais ir kultūriniais pokyčiais, mokslo ir technologijų plėtra (Davies, Ellison, 2006, p. 27). Autorių teigimu, inovacijoms palanki aplinka sukuriama veikiant šioms sąlygoms: integruojamos naujos žinios į jau turimą patirtį; įvertinami ir derinami skirtingi supratimai, požiūriai; naudojamos technologijos; autentiškų kontekstų buvimas tam tikrose sąlygose.

Rogers (1995, p. 366) išskyrė penkis sėkmingos inovacinės veiklos požymius: 1) santykinis pranašumas (mokyti iš senos arba esamos praktikos); 2) suderinamumas (organizacijos tikslų, kultūros ir vertybių); 3) sudėtingumas (kaip sunku kitiems priimti/pritaikyti šias idėjas); 4) galimybė išbandyti (kaip lengvai galima išbandyti idėjas, suprantant pavojaus galimybę); 5) naudingumas (kokia nuspėjama nauda organizacijai).

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai veiksniai darantys poveikį edukacinių inovacijų diegimui yra vidiniai ir išoriniai, kurie lemia sėkmės sąlygas ir barjerus. Edukacinių inovacijų sėkmės sąlygomis galima laikyti palankią švietimo politiką ir ekonominę situaciją, švietimo reformas, informacijos, technologijų, praktinės pagalbos prieinamumą, konkurenciją tarp mokyklų, racionalų mokytojų veiklos organizavimą, inovatyvios veiklos suderinamumą (išorinės), teigiamą požiūrį į pokyčius (mokytojų ir vadovų), bendradarbiavimą, žinių ir įgūdžių gilinimą, pasitikėjimą ir finansinę naudą. Egzistuojant šioms sąlygoms, inovacinė veikla ne tik įmanoma, bet ir sklandžiai vystosi bei daro reikšmingą įtaką organizacijos kaitai.

1.3. Švietimo pagalbos naujovės mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių

Pasak Berns (2009), neįgalių žmonių socializacijos sėkmė priklauso nuo visuomenės požiūrio į juos, svarbiausias vaikų su negalia socializacijos tikslas turėtų būti jų negalios minimizavimas ir jų gebėjimų maksimizavimas. Sparti XX a. požiūrio į neįgaliuosius kaita, lėmė pokyčius švietimo sistemoje – tobulėjimą, prisitaikymą prie naujų sąlygų. Akivaizdu yra viena, kad mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymo poreikių reikalingas kitoks pedagogo ir ugdymo įstaigos požiūris, mokymo metodai, atitinkantys mokinio gebėjimų lygį. Pasak Ališausko,

Ališauskienės, Gerulaičio, Melienės, Miltenienės (2010), nagrinėjusių specialiųjų poreikių asmenų ugdymo formų įvairovę Lietuvoje ir Europoje, visose Europos šalyse dominuoja inkluzinio ugdymo nuostatos. Lietuva ir kai kurios ES šalys (Danija, Vokietija, Prancūzija, Airija, Austrija, Islandija, Čekija, Slovakija, Vengrija, Lenkija, Estija, Slovėnija), priskiriamos „daugelio kelių“ kategorijai, kuri siūlo įvairius integracijos būdus. „Šiuo atveju nesiūlomas vienintelis sprendimas, kai moksleivis gali mokytis drauge su bendraamžiais integruotai arba gali rinktis specialiojo ugdymo įstaigą. [...] Šios šalys teigia turinčios nemažai specialiųjų poreikių moksleivių, iš kurių 1-5 % ugdomi specialiosiose mokyklose“ (Stukas, 2002)¹⁰. Didžioji dalis vaikų, turinčių SUP, nuo 7 metų ugdomi bendrojo ugdymo mokyklose. Kai kuriais atvejais, mokinio SUP ir pagalbos reikmes geriau gali tenkinti specialiosios paskirties mokyklos, kurios kuria tam tikrą pedagoginę, socialinę, specialiosios, techninės ir psichologinės pagalbos kompleksą, ugdymą orientuodamos į didelių ir labai didelių SUP turinčius vaikus. 2015/16 m.m. Lietuvos specialiosiose mokyklose mokėsi 1.08% mokinių, turinčių SUP. Nepaisant žymaus mokinių ir mokyklų skaičiaus mažėjimo šalyje, SUP mokinių skaičius specialiosiose mokyklose per pastaruosius dešimt metų beveik nepakito, nes 2005/06 m.m. duomenimis specialiosiose mokyklose mokėsi 0,96% mokinių.¹¹ Taigi, kol kas dalis mokinių, turinčių SUP mokosi ne kartu su visais bendraamžiais, bet specialiosiose ugdymo įstaigose.

1.3.1. Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių veiklos aspektai

Žadeikaitės, Petruškevičienės (2013) teigimu, siekiant patenkinti besikeičiančius valstybės, visuomenės ir individų poreikius ir tikslus, Lietuvos švietimo pertvarkoje ypač daug dėmesio buvo skiriama ugdymo turiniui kurti ir tobulinti. Tuo tikslu nuo griežto dalykinio mokymo, orientuoto į faktų išmokimą, buvo pereita prie integralaus ugdymo turinio, padedančio mokiniui išsiugdyti svarbius bendruosius gebėjimus ir kompetencijas, reikalingas visaverčiam savarankiškam gyvenimui. Mokykla turi parengti vaiką dirbti ir gyventi technologijų kaitos pasaulyje, teigia Berns (2009), nes mokyklai keliami ne tik pedagoginiai uždaviniai, bet ir emociniai, socialiniai ugdymo tikslai. Šiuolaikinė mokykla, turi ugdyti asmenybę, gebančią gyventi pasaulio kaitos sąlygomis ir savarankiškai keistis.

Bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams turintiems SUP šiuo metu vadovaujasi norminiais dokumentais, reglamentuončiais bendrojo ugdymo mokyklų veiklą bei kai kuriais poįstatyminiais aktais, norminančiais mokinių, turinčių SUP įvertinimą.

¹⁰ Stukas, H. (2002). Integruotas mokymas Lietuvoje. *Mūsų žodis*, 11. <http://www.musuzodis.lt/mz/200211/str10.htm> (žiūrėta 2017-01-05).

¹¹ Oficialiosios statistikos portalas. <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?epoch=ML> (žiūrėta 2016-10-05).

Iki 2011 m. specialujį ugdymą norminantys dokumentai nuolat keitėsi, buvo ieškoma sprendimų, siekiant geriausių būdų ir sąlygų šių mokinių ugdymui ir socializacijai. Po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 1991 m., vyko sparti šalies švietimo kaita. LR Švietimo įstatymu (1991), LR Švietimo koncepcija (1992), ratifikuota JT Vaiko teisių konvencija, atsižvelgiant į Vakarų Europos ir pasaulio valstybių švietimo plėtotės kryptis, buvo siekiama keisti buvusio posovietinio švietimo vertybines orientacijas. Tuo tikslu Lietuvos Švietimo reformos programa (1992)¹², pagrindiniame ir viduriniame ugdyme, buvo orientuota į bendrųjų programų, planų, naujų vadovėlių ir mokymo priemonių rengimą, naujų darbo būdų, formų metodų paieškas. LR Švietimo įstatyme (1991) specialioji mokykla kaip atskira įstaiga švietimo sistemoje nebuvo išskiriama, o apie specialujį ugdymą ir vaikus turinčius SUP užsimenama tik viename šio įstatymo straipsnyje, kuriame jie apibūdinami vaikais ir moksleiviais, turinčiais fizinių ir psichinių trūkumų¹³. Šiame įstatyme lygias galimybes atspindi tik tai, kad mokiniai turintys SUP gali būti ugdomi tiek specialiosiose mokyklose, tiek bendrojo ugdymo įstaigose. 1992 m. Lietuvos Švietimo koncepcija reglamentavo, kad į specialiąją mokyklą mokiniai turi būti siunčiami tik tada, kai mokyklos psichologo, vaiką mokančio pedagogo, specialiojo pedagogo korekcinė pagalba neduoda laukiamų rezultatų¹⁴. Specialiojo ugdymo įstatyme (1998) mokinių įgimti ar įgyti sutrikimai, lemiantys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese ir visuomenės gyvenime apibūdinami specialiaisiais poreikiais, o vietoj buvusios diagnostikos komisijos, vaiko SUP įvertina pedagoginė psichologinė tarnyba bei švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisija. Specialiojo ugdymo įstatyme buvo įteisinta neįgaliųjų integracija į bendrojo ugdymo įstaigas, taikant visišką (kai mokinys ugdomas bendroje klasėje kartu su kitais mokiniais) arba dalinę (kai bendrojo ugdymo mokykloje įkuriamos specialiosios klasės) integraciją, ugdymą specialiojoje mokykloje arba namuose¹⁵. Šis įstatymas vėliau integruotas į Švietimo įstatymą (2011), kuriame vėl koreguojami terminai. Specialiausias ugdymosi poreikiais apibūdinamos reikmės, pagalbos ar paslaugų procese kylančios ne tik dėl sutrikumų, bet ir dėl išskirtinių gabumų bei nepalankių aplinkos veiksnių. Pirminį vaiko įvertinimą atlieka jau ne švietimo įstaigos specialiojo ugdymo, o vaiko gerovės komisija¹⁶. Įstatymuose, teisės aktuose, specialiojo ugdymo organizavimo ir vykdymo aprašuose, nuo 2011 metų terminas „specialioji mokykla“ nebevertojamas. Šios įstaigos apibūdinamos kaip „bendrojo ugdymo mokyklos, skirtos mokiniams, turintiems specialiųjų

---

¹² Lietuvos Švietimo reformos programa (1992). Prieiga internetu http://www.smm.lt/uploads/documents/Veikla_strategija/svietimo_reformos_pradzia/LT_sviet_reform_programa.pdf (žiūrėta 2016-09-29).

¹³ LR Švietimo įstatymas (1991). *Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0.

¹⁴ Lukšienė, M., Barkauskaitė, M. ir kt. (reng.) (1992). *Lietuvos Švietimo koncepcija*. Vilnius: Leidybos centras. http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/koncepcija1.htm#3_3

¹⁵ LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 1998-12-31, Nr. 115-3228.

¹⁶ LR Švietimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-03-31, Nr. 38-1804

ugdymosi poreikių“ arba „specialiosios paskirties mokyklos“¹⁷. Nuo 2011 m. kai kurios Lietuvos specialiosios mokyklos buvo reorganizuotos, pakeisti jų pavadinimai, nes „Mokyklos pavadinime grupę ar tipą nusakantis žodis gali būti nevartojamas“¹⁸. Dabar bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams, turintiems SUP remiasi tais pačiais įstatymais, norminiais dokumentais ir ugdymo organizavimo aprašais, atsižvelgiant į mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, aplinkos pritaikymo ir pagalbos teikimo reikalavimus kaip ir kitos Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos. Bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams, turintiems SUP išlaiko savo specifiškumą ne tik ypatingu ugdytinių aspektu, bet ir tam tikrų specialistų koncentracija, specialia ugdymo aplinka bei techninėmis priemonėmis. Taip pat numatoma, kad „mokiniais turintiems didelių ir labai didelių SUP, ugdymas gali tęstis iki 21 metų amžiaus“¹⁹. Šie mokiniai paprastai ugdomi bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP.

Bendrojo ugdymo mokyklos skirstomos į bendrąsias mokyklas ir mokyklas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams; „bendrojo ugdymo mokyklos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams vykdo švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pritaikytas dėl išskirtinių gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų ar nepalankių aplinkos veiksnių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams bendrojo ugdymo programas, atitinkamai pritaikytoje mokymosi aplinkoje ir teikia reikiamą švietimo pagalbą“²⁰. Tačiau „vaikų/mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių [...] ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai, atskirais atvejais – mokyklos (klasės), skirtos mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti, [...]“²¹ Mokinys, turintis SUP gali mokytis bet kurioje bendrojo lavinimo mokykloje, vykdančioje formaliojo švietimo programas.

Bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių skirstomos pagal specialiųjų ugdymosi poreikių specifiką (judesio ir padėties, kalbėjimo ir kalbos, intelekto, regos, klausos sutrikimų turintiems mokiniams); SUP lygį (dideli ir labai dideli); mokyklas, skirtas išskirtinių gabumų turintiems mokiniams (konservatorija, menų mokykla, dailės mokykla, sporto mokykla) bei dėl nepalankių aplinkos veiksnių turintiems SUP (sanatorijos, ligoninės mokykla, nuotolinio mokymo mokykla, nepilnamečių tardymo izoliatoriaus ir pataisos mokyklos paaugliams ir suaugusiems, produktyvaus mokymo mokykla), specialiąsias mokyklas-daugiafunkcinius centrus ir specialiojo ugdymo centrus. Visos bendrojo ugdymo mokyklos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams yra skirtos tik didelių ar labai didelių SUP

---

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ *Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės* (2011). *Valstybės žinios*, 2011-06-30, Nr.79-3869.

²¹ Ten pat.

turintiems mokiniams (netaikoma išsirtinių gabumų ir SUP dėl nepalankių sąlygų įgijusiems asmenims)²².

Dauguma LR įstatymų ir teisės aktų, reglamentuojančių mokinių, turinčių SUP priimti, papildyti arba pataisyti 2011 m. Tai leidžia daryti prielaidą, kad specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas neturi gilių, laiko patikrintų pagrindų ir yra nuolat kintantis reiškinys, nes nagrinėti LR mokinių, turinčių SUP ugdymo ir pagalbos teikimo teisės aktai yra po kelis kartus atnaujinti, papildyti ir patobulinti. Visoms mokykloms taikomi bendri reikalavimai ir ugdymo organizavimo nuostatos. Visose mokyklose mokiniai turintys SUP mokomi pritaikant ugdymo turinį individualiems mokinio gebėjimams ir tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius.

Hallahan, Kauffman (2003) specialųjį ugdymą apibūdina kaip specialiai organizuotą mokymą, atitinkantį neįprastus vaiko poreikius. Tam, pasak autorių, gali prireikti specialių mokymo priemonių, technikų/metodų, įrangos ar net patalpų. Tumelienė (2011), nurodo, kad vienas iš specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo kokybės veiksnių yra tikslingos pagalbos mokiniui, tėvams, mokytojams ir visai švietimo bendruomenei užtikrinimas. Specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi, įvertinus mokinio ar ikimokyklinio amžiaus vaiko reikmes (logopedo, specialiojo pedagogo, mokytojo padėjėjo, psichologo ir kt. specialistų pagalbos poreikį), specialieji ugdymosi poreikių lygiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius²³. Specialistai, atlikę mokinio pedagoginį, psichologinį įvertinimą, aptarę rezultatus su tėvais, nustačius vaikui specialiuosius ugdymosi poreikius, skiria specialųjį ugdymą ir (ar) švietimo pagalbą; pateikia rekomendacijas: ugdymo(si) programų pritaikymo, specialiąsias mokymo, techninės pagalbos priemones, ugdymo aplinkos pritaikymo, mokymosi pasiekimų vertinimo, patikrinimo ir brandos egzaminų organizavimo, vertinimo instrukcijų pritaikymą, rekomenduoja mokyklą, kuri geriausiai tiktų mokiniui, turėtų reikiamų specialistų ir pritaikytą ugdymo aplinką. Vaiko įvertinimas taip pat gali būti atliekamas ir Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centre, jeigu tėvai nesutinka su savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos išvadomis²⁴.

Išskiriamos trys mokinių, turinčių SUP grupės:

- „1) Mokiniai, turintys negalių (intelektu, regos, klausos sutrikimų, kochlearinius implantus, judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų ir kt.).
- 2) Mokiniai, turintys mokymosi, elgesio ir emocijų, kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kurie pasireiškia vaikui įsisavinant mokymosi programą.

---

²² Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės (2011). *Valstybės žinios*, 2011-06-30, Nr.79-3869.

²³ Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-07-21, Nr. 93-4428.

²⁴ Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-07-21, Nr. 93-4428.

3) Mokiniai, kuriems dėl nepalankios (kultūrinės/kalbinės, pedagoginės, socialinės-ekonominės) aplinkos ar susidariusių aplinkybių apribojamos galimybės realizuoti savo gebėjimus įsisavinant Bendrojo ugdymo programas²⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, SUP turintys mokiniai turi teisę pasirinkti pageidaujamą ugdymo įstaigą, mokytis pagal gebėjimus ir gauti atitinkamą pagalbą. Bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams, turintiems SUP skirstomos pagal SUP specifiką – judesio ir padėties, kalbėjimo ir kalbos, intelekto, kompleksinių bei kitų sutrikimų turintiems mokiniams ir šių mokyklų esminiai veiklos aspektai yra tikslingos pagalbos mokiniui, tėvams, mokytojams ir visai švietimo bendruomenei užtikrinimas.

1.3.2. Edukacinių inovacijų raiškos kryptys specialiojo ugdymo kontekste

Antrame Lietuvos švietimo reformos etape²⁶ pateikiamos prioritetingos veiklos sritys – skatinti ugdymo naujovių diegimą švietimo įstaigose, kvalifikacijos tobulinimo institucijų programų ir projektų kūrimą kartu su švietimo įstaigų pedagogais bei įgyvendinti specialiojo ugdymo įstatymą. „Prasidėjus specialiojo ugdymo reformai, vienos specialiosios mokyklos (net 1991 metais) įsteigė lavinamąsias klases vaikams, turintiems žymią negalią. Kitos savo veiklą praplėtė įkurdamos profesinio lavinimo skyrius, trečios tapo centrais, atliekančiais daug ir įvairių funkcijų“ (Jančiauskaitė, Ozolaitė, 2002, p. 114).

Ugdymo procesas – tai daugelį aspektų apimantis reiškinys, kurio sėkmė priklauso nuo aplinkos, nuo pedagogo asmenybės ir kompetencijų, nuo ugdytinio gebėjimų ir motyvacijos bei daugelio kitų aplinkos veiksnių. Ypač akcentuojama mokymosi paradigma, kai geri ugdymosi rezultatai priklauso nuo edukacinės aplinkos poveikio individui (Žadeikaitė, Gulbinas, 2014). Kaip teigia Kišonienė, Dudzinskienė (2007), ugdyti – tai ne tik suteikti žinių ir įgūdžių, bet ir formuoti socialinius gebėjimus, bendrąsias kompetencijas, reikalingas žmogaus savarankiškam gyvenimui. Tam gali būti panaudojamos ir edukacinės inovacijos.

Mokslinėje literatūroje (Janiūnaitė, 2000, Kontautienė, 2004, Kirkland, Sutch, 2009, Pečiuliauskienė, 2010, Indrašienė, Merfeldaitė, 2011, Ignatova, Kurilovas, 2012, Petruškevičiūtė, 2015 ir kt.) nagrinėjamos įvairios edukacinių inovacijų kryptys. Daugiausiai mokslinių tyrimų sutinkama inovatyvių metodų taikymo bei įvairių naujausių technologijų diegimo srityse, tobulinant ugdymo turinį. Tai dažniausiai modifikuojančios edukacinės inovacijos, kurios sukurtos anksčiau ir pritaikomos naujose ugdymo institucijose ar ugdymo situacijose. Janiūnaitė (2000), nagrinėja M. Montessori ir kitų pasaulyje žinomų ir pripažintų ugdymo metodikų diegimą ugdymo

---

²⁵ Ten pat.

²⁶ Dėl antrojo švietimo reformos etapo prioritetų vykdymo (1999). Valstybės žinios, 1999 08 13, Nr. 69-2203.

įstaigose, Dabrišienė, Narkevičienė (2002), Kišonienė, Dudzinskienė (2007) ir kt. nagrinėjo ugdymo proceso orientavimą į asmenį individualizuoto ugdymo aspektu, Vasiliauskienė (2011) aprašo inovatyvių mokymo metodų naudą ugdymo kokybei gerinti, Petruškevičiūtė (2015) tyrinėja produktyviojo ugdymo, kaip edukacinės inovacijos, panaudojimo galimybes bendrojo ugdymo mokyklose. Edukacinių inovacijų spektras gana platus, apimantis daugelį ugdymo proceso sričių ir švietimo sistemos vienetų.

Jančiauskaitės, Ozolaitės (2002) tyrimas atskleidė, kad siekdamas geresnės ugdytinių adaptacijos ir tapti atviros visuomenėje, specialiosios mokyklos kuria įvairius ilgalaikius ir trumpalaikius projektus, įtraukiančius mokyklos bendruomenę, ugdymo organizacijas bei socialinius partnerius. *Projektinė veikla* viena iš inovatyvių ugdymo formų ir būdų, skatinanti kūrybiškumą, bendradarbiavimą, komandinę veiklą. Janiūnaitė, Rupainienė (2003) nagrinėjo mokyklų europinių projektų, kaip edukacinių novacijų, įtaką švietimo pokyčiams šalyje. Sėkmingam projektų kūrimui ir įgyvendinimui reikalinga komanda ir produktyvus bendradarbiavimas.

Gevorgianienė (2003) mokykloje, ugdant SUP mokinius, išskiria *komandinį darbą* ir ugdymo visapusiškumą kaip vieną svarbiausių vaiko ugdymo principų. Pasak autorės, nė vienas specialistas nėra pajėgus vienas pats tenkinti visapusiškų vaiko poreikių, o nesuderinti tikslai ugdymo procesą paverčia fragmentišku ir nenuosekliu: „[...] specialiųjų poreikių patenkinimas reikalauja individualizuotos programos [...] ir įvairių sričių specialistų veiksmų koordinavimo“ (Gevorgianienė, 2003, p. 211). Jančiauskaitė, Ozolaitė (2002) teigimu, specialiosios mokyklos siekdamas ateities perspektyvos keičia ir ugdymo turinį, kur viena kaitos krypčių yra *ugdymo turinio individualizavimas*. Pasak Dabrišienės, Narkevičienės (2002), individualizuodamas ugdymo turinį, mokytojas tampa ugdymo turinio, ugdymo programų kūrėju. Individualizuotų programų tikslas – užtikrinti kiekvienam vaikui individualų ugdymą, tenkinantį unikalius jo poreikius, vystyti bendruosius ir specialiuosius jo gebėjimus mažiausiai varžančioje aplinkoje (Galkienė, 2001, cit. Dudzinskienė, Kišonienė, 2007, p. 20). Dudzinskienė, Kišonienė (2007) išskyrė keturis pagrindinius programos rengimo etapus: mokinio pažinimas, ugdymo tikslai, metodai, įvertinimas. Dabrišienė, Narkevičienė (2002) akcentuoja, kad individualizuojant ugdymo programą, būtina atsižvelgti ne tik į išskirtines mokinio savybes, bet ir į asmenybę kaip visumą bei išskyrė savybių grupes – bendrosios žinios apie moksleivį; suvokimo, atminties, mąstymo bei intelekto ypatumai; emocijų, motyvacijos ir valios savybės, charakteris; moksleivio turimos žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, mokymosi įgūdžiai, individualus mokymosi stilius; moksleivio dorovinės ir vertybinės nuostatos, interesai, polinkiai; moksleivio socialinis elgesys, elgesys grupėje, bendravimo įgūdžiai; moksleivio išskirtinumas, jo specialieji poreikiai. Dabrišienė, Narkevičienė (2002) teigia, kad dažniausiai individualizuoto mokymosi medžiaga paremta programuoto

mokymo principais, kai moksleiviai juda mažais žingsneliais, žingsnis po žingsnio pasiekdami mokymosi tikslus; programos dalijamos į modulius, kai kurie iš jų skirti savarankiškam mokymuisi; kiekvienas modulis apima tam tikras naujas žinias, įgūdžius ir jų pritaikymo pavyzdžius. „Modulinis mokymas - viena iš mokymo strategijų asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių“ (Dabrišienė, Narkevičienė, 2002, p. 29).

Viena iš pedagoginių inovacijų krypčių yra laikomas aukštesnis asmenybės laisvės lygis (demokratizavimas), galimybių sudarymas savarankiškai veiklai, pasirinkimui ir savirealizacijai (Janiūnaitė ir kt., 2002). Tam svarbi yra *mokymo aplinka*, kurią Berns (2009) skirsto į tradicinę (mokytojo vadovaujamą) ir moderniąją arba pažangią (mokinio vadovaujamą). Mokytojo vadovaujama (tradicinė) mokymo aplinka suprantama kaip aplinka, kurioje privalu sunkiai dirbti ir klausyti nurodymų. Mokinio vadovaujama (pažangi) mokymo aplinka atspindi požiūrį, kad mokyklos funkcija – mokyti kiekvieną vaiką kaip individą. Mokymo programos turinį lemia vaiko interesai ir gebėjimai, o žinios perteikiamos tada, kai vaikas pasirengęs jas priimti (Toch, 1996, cit. Berns, 2009, p. 283). Berns (2009) teigimu, mokytojo pasirinktas vadovavimo klasei būdas veikia ir socializacijos procesus. Horwitz (1979) atlikto mokyklų programų tyrimų duomenimis, modernioje aplinkoje ugdytų vaikų nuomonė apie mokyklą ir mokytojus buvo geresnė, negu tradicinėje aplinkoje (Berns, 2009). Pasak Indrašienės, Merfeldaitės (2011), tinkamai suprojektuota mokymosi aplinka gali skatinti teigiamą mokinių požiūrį į dalyką, stimuliuoti mąstymą, išradingumą ir smalsumą, kelti savigarbos, pasitikėjimo savimi, atsakomybės, teisingumo jausmą ir mokymosi motyvaciją, o tam svarbu sukurti bendradarbiavimu ir šiltais tarpusavio santykiais grįstą mokinio ir mokytojo bendravimą

Vyšniauskienės (2011) teigimu, intelekto sutrikimų ir kompleksinių negalių turintiems mokiniams ypatingai svarbus ugdomosios aplinkos, techninių ir komunikacinių priemonių pritaikymas. Mokinių, turinčių SUP ugdymui *technologinės inovacijos* yra svarbios ir naudingos (joms galima priskirti pritaikytas kompiuterines programas, pvz.: akliems, kurtiesiems; specialius kompiuterius žmonėms su judėjimo ir padėties sutrikimais, ir pan.). Šių technikų panaudojimas edukaciniame procese teigiamai veikia mokinių, turinčių SUP bendravimo, komunikacinius bei pažinimo gebėjimų plėtojimo galimybes. Taikant IKT, mokiniai, turintys labai didelių SUP, kuriems paskirtas mokymas namuose, gali dalyvauti klasės veikloje ir mokyklos gyvenime, formuoti socialinius įgūdžius ir gauti reikiamą socioedukacinę pagalbą. Tačiau Geležinienės, Melienės ir kt. (2013) duomenys atskleidė, kad didelių specialiųjų poreikių mokiniai internete dažniau pramogauja, nei dirba, o pedagogų įtaka šių mokinių pasirinkimui yra gerokai didesnė nei mokiniams neturintiems SUP. Taigi kūrybiškas pedagogas sėkmingai technologijas gali panaudoti ugdymo procese, rekomenduodamas, parodydamas ar net sukurdamas smagias ugdomasias programas.

Vasiliauskienė (2011), inovatyvų mokymą sieja su aktyvumu, kuris padeda įgyti ne tik žinių, bet ir gebėjimų. „Mokytojas, pasirinkęs inovatyvius metodus, klasėje sukurs ne tik konstruktyvią darbinę atmosferą, bet ir sėkmingiau ugdys mokinių kritinio mąstymo bruožus [...]“ (Vasiliauskienė, 2011, p. 47). Čedavičienė ir kt. (2012) teigia, kad šiuolaikiniai *inovatyvūs mokymo(si) būdai* neretai palengvina ugdymo procesą, išmokimą, socialinę veiklą ir komunikavimą, skatina motyvaciją ir įtrauktumą. „Šiuolaikinėje pedagogikoje inovatyviais metodais laikomi visi metodai, kuriuos taikant naudojamos įvairios informacinės komunikacinės technologijos (IKT), suteikiančios mokiniams galimybes dalyvauti pokalbiuose, diskusijose ar projektinėje veikloje. Inovatyvus ugdymas gali vykti taikant aktyvaus mokymosi metodus. Kompiuterio vaizdinės, tekstinės ir garsinės informacijos saugojimo bei pateikimo galimybės padeda mokytojui efektyviai individualizuoti mokinių mokymąsi, mokyti juos aktyviai ir skatina sąmoningai mokytis“ (Čedavičienė ir kt., 2012, p. 11). Pažymėtina, kad dažniausiai inovatyvūs mokymo metodai būna nukreipti ne į siekį vien perteikti žinias, bet į tam tikrų kompetencijų ugdymą. „Inovatyvių metodų ar atskirų mokymo(si) strategijų taikymas skatina grupinį ir komandinį darbą klasėje, savęs vertinimą bei įsivertinimą, kritinio mąstymo ugdymą, įtraukia į mokymosi procesą mokinį ir leidžia jam pajusti atradimų džiaugsmą“ (Čedavičienė ir kt., 2012, p. 17).

Pasak Ignatovos, Kurilovo (2012), XX a. vid. *individualizuoto ugdymo* poreikis paskatino naujų technologijų ir inovacijų paiešką. Žadeikaitės, Gulbino (2014) tyrimas apie socioedukacinės aplinkos tobulinimą panaudojant IKT, atskleidė pagrindinius inovatyvius būdus, kuriuos naudoja bendrojo ugdymo mokyklų pedagogai: elektroninis dienynas, elektroninis portfelis, interaktyvios lentos, mokyklos interneto svetainė, socialiniai tinklai, elektroninis anketavimas, virtuali mokymosi aplinka, elektroniniai edukaciniai žaidimai. Šiuo atveju, inovacijos tiesiogiai siejamos su IKT ir skaitmeniniais metodais. Pasak Kirkland, Sutch (2009), Gulbino (2011), Ignatovos, Kurilovo (2012) ir kt., inovatyvūs ugdymo metodai, tame tarpe ir *informacinės komunikacinės technologijos (IKT)*, praplečia pedagogų edukacines ir socialines galimybes. „Keičiantis edukacinėms technologijoms, esminės pedagogo kompetencijos išlieka aktualios, tačiau atsirandančios naujos edukacinės technologijos praplečia pedagogo kompetencijas“, teigia Brazdeikis (2007, cit. Gulbinas, 2011, p. 44-45). Siekiant prisitaikyti kintančioje edukacinėje erdvėje, pedagogams reikia papildyti savo kompetencijas inovatyvių metodų taikymo gebėjimais, gebėjimu dirbti nuolat atsinaujinančiomis technologijomis.

Elektroninis paštas yra mokytojų tarpusavio bei mokytojų su mokiniais ir jų tėvais bendravimo priemonė, leidžiančianti pakankamai greitai perduoti informaciją, tekstine, vaizdine arba garsine forma, taip pat greitai spręsti įvairias su ugdymo procesu susijusias problemas. Mokykloje ugdymo procesui pajavairinti vis dažniau naudojamos interaktyvios lentos, įvairios

audio ir video priemonės ar net mobilieji telefonai. *IKT* diktuojami pokyčiai iš esmės keičia ir daugelio profesijų, ypač tų, kurios glaudžiai susijusios su pozityvios socialinės ir edukacinės aplinkos kūrimu, pobūdį. Socioedukacinės aplinkos tobulinimas panaudojant *IKT* gali padėti gerinti švietimo kokybę ir didinti švietimo prieinamumą (Žadeikaitė, Gulbinas, 2014).

Ignatova, Kurilovas (2012), kaip vieną iš galimų informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimo metodų išskiria elektroninį mokymąsi arba technologijomis grįstą mokymąsi. Tai toks mokymasis, kai jo efektyvumui didinti naudojamos *IKT* papildytos ryšio priemonėmis. Pasak autorių, tokiomis priemonėmis gali būti papildytas tradicinis mokymas arba *IKT* priemonėmis sukurta mokymosi aplinka. Pasak Žadeikaitės, Gulbino (2014), *IKT* priemonės keičia edukacinę aplinką. Autoriai, remdamiesi Brazdeikiu (2009), teigia, kad *IKT* papildytos edukacinės aplinkos – tai dinamiškos, naujas kokybes atitinkančios ugdymo erdvės, sukurtos pedagogo ir grindžiamos *IKT* taikymo metodais ir priemonėmis. Šiuo aspektu svarbus ir ugdytojo pasirengimas kurti ir aktyviai veikti aplinkoje, integruoti *IKT* priemones edukaciniams tikslams pasiekti. *IKT* priemonės gali pozityviai keisti edukacinę aplinką ir praturtinti ją naujomis galimybėmis svarbiausiems ugdymo tikslams pasiekti.

Tačiau inovacijos ne visada sietinos su techninėmis priemonėmis, o gali būti tradicinio metodo ar būdo kūrybiškas pritaikymas. Janiūnaitė (2000), tyrinėjo M. Montessori, Egmonto, „Taikomosios ekonomikos“ ir kt. programas, diegiamas Lietuvos ugdymo įstaigose, kurios dažniausiai laikomos modifikuojančiomis inovacijomis. Pasak Janiūnaitės (2000), Lietuvos švietimo sistemoje ir institucijose, diegiant užsienio šalių edukacines novacijas, nenaudotos jokios jėgos ar prievartos strategijos iš išorės, t. y. ugdymo įstaigos savanoriškai atliko inovacinę veiklą.

Kaip edukacinė inovacija gali būti įvardijamas ir alternatyvusis ugdymas, kurio viena iš galimų krypčių yra produktyvusis mokymasis, kurį išsamiai nagrinėja Petruškevičiūtė (2015). Žadeikaitės, Petruškevičiūtės (2013), Petruškevičiūtės (2015) teigimu, produktyvusis ugdymas yra skiriamas 9-10 klasių mokiniams, kaip viena iš galimybių padėti mokymosi sunkumų turintiems ar iškritusiems iš švietimo sistemos mokiniams gauti reikiamą išsilavinimą, Lietuvoje įgyvendinamas nuo 2012/2013 m. ir toks mokymas trunka dvejus metus. Šis ugdymas pagrįstas socialinės sąveikos pedagoginiu aspektu, kai į vaiko ugdymosi procesą įtraukiami įvairūs socialiniai veikėjai. „Šios veiklos tikslas yra kiekvieną vaiko, mokinio veiklą ir patirtį paversti ugdomąja, atliepti mokinių poreikius ir padėti formuoti naujiems besimokančiųjų poreikiams, padidinti mokinių mokymosi galimybes derinant jų mokymąsi mokykloje ir praktinio mokymosi vietose, padėti jiems įgyti pagrindinį išsilavinimą ir suprojektuoti sėkmingą profesinės karjeros pradžią“ (Petruškevičiūtė, 2015, p. 47-48). Šio mokymo specifika gali būti sėkmingai taikoma ir specialiosiose mokyklose aukštesnėse ar socialinių įgūdžių ugdymo klasėse.

Apibendrinant galima teigti, kad bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP, siekiant nuolatinio tobulėjimo, pagalbos efektyvumo, reikalinga inovatyvi edukacinė aplinka, ugdymo priemonių, metodų ir būdų įvairovė mokinių individualių poreikių tenkinimui. Edukacinių inovacijų kryptys pasireiškia aktyviais, šiuolaikiškais ugdymo metodais ir metodikomis, ugdymo turinio individualizavimu ir naujų technologijų taikymu, inovatyvia mokymosi aplinka ir naujomis alternatyviomis ugdymo formomis.

2 SKYRIUS. EDUKACINIŲ INOVACIJŲ RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE MOKINIAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ

2.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo duomenų rinkimo metodika. Siekiant atskleisti edukacinių inovacijų raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (intelektu sutrikimų), buvo atliktas kokybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas leidžia "išsiaiškinti esamą reiškinio (požiūrio, elgsenos) kokybę ir nustatyti ją ne išoriškai (kaip atrodo), o tarsi iš vidaus – per žmogaus asmeninio santykio su tuo reiškiniu prizmę" (Valackienė, Mikėnė, 2008, 36 p.). Tyrimu siekta, jog specialieji pedagogai, auklėtojai, organizuojantys ugdymo procesą, atskleistų kaip reiškiasi edukacinės inovacijos mokykloje, kas lemia jų raišką, kokios perspektyvos matomos šios problemos sprendime.

Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodu pasirinktas *interview*. Pasak Rupšienės (2007), *interview* siekiama suvokti informantų patirtį, nuomones tiriamuoju klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais. Akcentuojama, jog *interview* tikslas – atskleisti ką žmonės galvoja, mąsto vienu ar kitu klausimu, kokius jausmus išgyvena dėl tiriamo objekto (Valackienė, Mikėnė, 2008).

Šiame tyrime pasirinktas pusiau struktūruoto *interview* tipas (priedas Nr. 1). Pusiau struktūruoto *interview* metodo pasirinkimą lėmė tai, jog šiuo metodu gaunami išsamūs, susisteminti duomenys, o pats *interview* lieka neformalus, vyksta pokalbio forma (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Šio metodo privalumai: galima surinkti daug naudingos informacijos, sužinoti svarbių detalių, kas dažnai nulemia ir naujas įžvalgas; yra vizualus kontaktas su informantu; matomi ne tik kognityviniai, bet ir emociniai atsakymų aspektai; tyrėjas gali paaiškinti savo klausimus, kas padidina tikimybę išgirsti naudingos informacijos; tyrėjas gali lanksčiai vykdyti *interview* su išskirtiniais žmonėmis arba ypatingomis aplinkybėmis (Rupšienė, 2007).

Iš anksto buvo paruošti orientaciniai klausimai / gairės, numatytos temos, problemos, kurias tyrimo metu siekta išnagrinėti *interview* metodu. Ruošiantis *interview* buvo išskirti *du klausimų blokai*: 1) demografiniai duomenys; 2) specialistų požiūris į edukacines inovacijas. Tyrimo metu klausimai buvo keičiami vietomis, pateikiami papildomi klausimai; tyrimo dalyviams suteikta galimybė savarankiškai formuluoti nagrinėjamo reiškinio aiškinimus, reikšti nuomonę.

Duomenys buvo fiksuojami diktofonu, informacija, kuri buvo neaiški tyrėjui, buvo atkartojama, jog būtų įsitikinta, kad tyrėjas teisingai suprato tyrimo dalyvių atsakymus. Tyrimo metu stengtasi suvokti, pajauti tiriamų reiškinų prigimtį, esmę, tačiau siekta likti neutraliam tyrimo rezultatų atžvilgiu, jog asmeninė tyrėjo patirtis nepaveiktų gautų rezultatų interpretavimo. Tyrimas atliktas 2016 m. lapkričio 10 – 18 d. Vieno *interview* vidutinė trukmė 30 min.

Interviu duomenų analizė. Kokybinio tyrimo duomenys – verbalinė medžiaga, turinio analizės metodu, kai yra išskiriamos kategorijos bei subkategorijos (Valackienė, Mikėnė, 2008).

Turinio analizė apima keturis žingsnius: 1) daugkartinį teksto skaitymą, 2) manifestinių kategorijų išskyrimą, remiantis „raktiniais“ žodžiais, 3) kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas, 4) kategorijų ir subkategorijų interpretavimą bei pagrindimą iš teksto ekstrahuotais įrodymais (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Gautas duomenų masyvas, remiantis šiais sutartiniais turinio analizės žingsniais, buvo analizuojamas keturiais etapais: daugkartinis atsakymų skaitymas, ieškoma semantiškai artimų atsakymų ir „raktinių“ žodžių, tada konstruojamos kategorijos ir subkategorijos, o vėliau atlikta išskirtų kategorijų ir subkategorijų interpretacija. Kategorijų formavimas – labai reikšmingas išskiriant ir apibendrinant mokslinę informaciją. Vykdamas turinio analizę, išskiriant kategorijas ir subkategorijas, būtina turėti gebėjimą „įsigilinti“ ir suvokti tyrimo dalyvių išsakytas mintis, nuostatas.

Tyrimo etika. Pirmojo susitikimo su informantais metu buvo paaiškintas tyrimo tikslas, tiriamųjų atsakymų svarumas ir naudingumas tyrinėjamos problemos atžvilgiu. Informantai tyrime dalyvavo savanoriškai. Prieš pradėdamas interviu, kurį atlikdavo tyrėjas, turėdamas tikslą gauti kuo nuoširdesnius ir patikimesnius atsakymus, apklausiamiesiems asmenims buvo pažadėta, kad tyrimo ataskaitoje bus skelbiami tik apibendrinti tyrimo duomenys. Taigi, tyrime vadovautasi pagrindiniais tyrimo etikos principais – savanoriškumu ir konfidencialumu. Taip pat suteikta galimybė respondentams susipažinti su tyrimo išvadomis, kurios galbūt padėtų efektyviau spręsti edukacinių inovacijų sklaidą mokykloje. Tyrimo metu buvo stengiamasi kontroliuoti tyrėjo šališkumą.

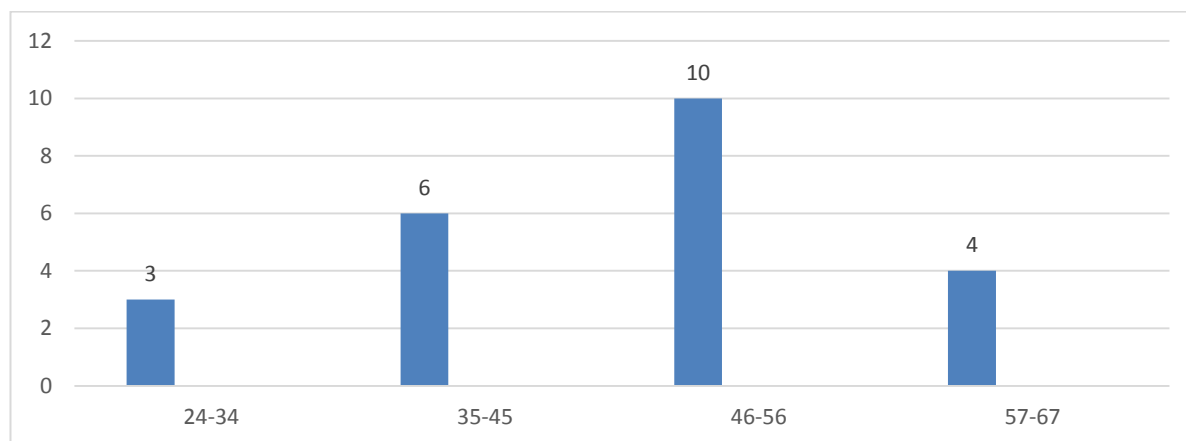
2.2. Tyrimo imtis

Didelis dėmesys tyrime buvo skirtas **tyrimo dalyvių atrankai**. Tyrimo imtis sudaryta *tikslinės* atrankos būdu. Valackienė, Mikėnė (2008) pažymi, jog naudodamas tikslinę atranką tyrėjas į formuojamą grupę įtraukia asmenis, kurie, jo manymu, yra tipiškiausi tiriamo požymio atžvilgiu. Tyrimo dalyviais pasirinkti specialiojoje mokykloje dirbantys mokytojai ir specialistai, kurie organizuoja ugdymo procesą. Taip pat apklausti įstaigų vadovai, kurių požiūris yra svarbus įgyvendinant edukacines inovacijas. Todėl daryta prielaida, jog šių tyrimo dalyvių pateikta informacija yra ypač išsami ir naudinga, tiriant edukacinių inovacijų raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Tyrimo metu dalyvavo 28 įvairaus amžiaus trijų Lietuvos specialiųjų mokyklų atstovai (3 direktoriai, 2 pavaduotojai, 1 socialinis pedagogas, 3 auklėtojai, 19 mokytojų – specialiųjų pedagogų). Ši imtis pasirinkta norint plačiau atskleisti pedagogų požiūrį į edukacines inovacijas ir jų raiškos svarbą bendrojo ugdymo mokykloje mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi

poreikių. Pabrėžiama, jog kokybiniuose tyrimuose svarbiausia ne imties dydis, o paties tyrėjo gebėjimai ir pasirinktų tyrimo dalyvių. informatyvumas (Patton iš Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Dauguma apklaustų pedagogų yra moterys (22 iš 23). Daugiausia tyrimo dalyvių 46-56 metų (žr. 1 pav.).

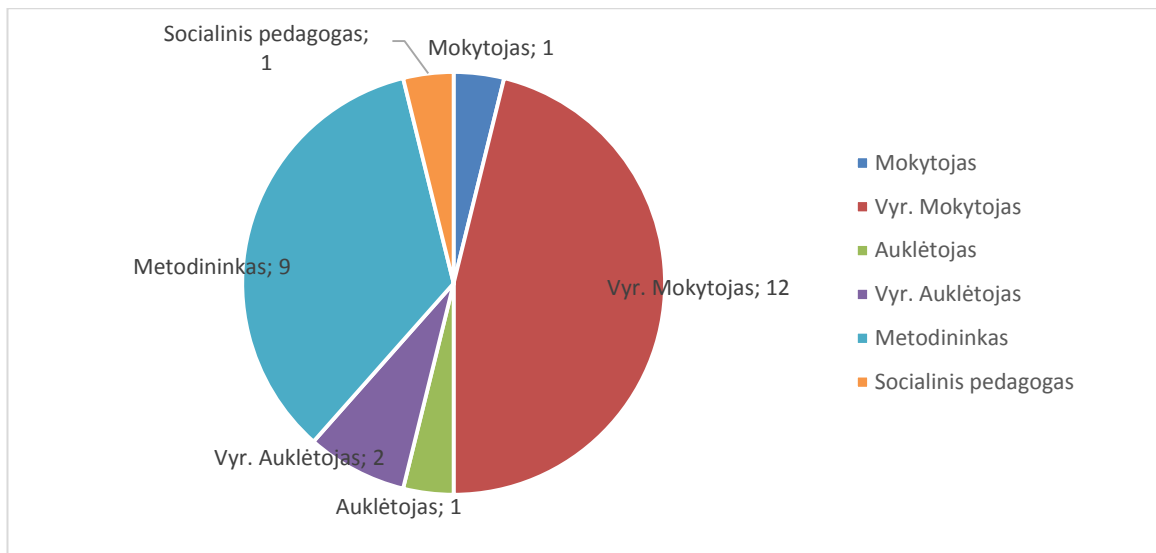

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N)

Visi tyrime dalyvavę pedagogai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 6 iš 22 yra įgiję magistro laipsnį ir yra apsigynę vyresniojo mokytojo (auklėtojo) ar metodininko kvalifikaciją. Daugiau nei pusė apklaustųjų minėjo, kad turi įgiję po kelis bakalauro laipsnio diplomus su skirtingomis profesinėmis kvalifikacijomis, nuo pradinių klasių mokytojo ir socialinio pedagogo iki geografijos, istorijos mokslų. Galima daryti prielaidą, kad specializuotose ugdymo įstaigose dirba pakankamai kvalifikuoti, išsilavinę pedagogai.

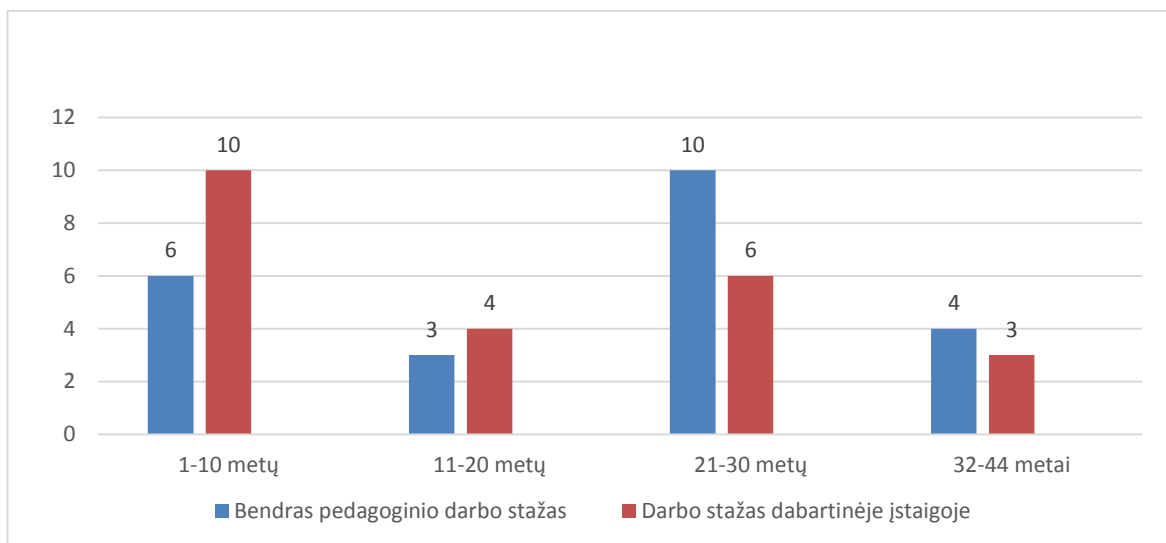
Didesnė dalis tyrimo dalyvių dirba mokytojais lavinamosiose klasėse, kiti specialiosiose. Pagal apklausos duomenis daugelis mokytojų turi keletą pareigų įstaigoje, pvz. mokytojas po pamokų turi auklėtojo, logopedo, gydomosios kūno kultūros ir kt. valandų, pavaduotojas dirba mokytoju, socialiniu pedagogu ir pan.

Didžioji dalis informantų buvo aukštos kvalifikacinės kategorijos pedagogai (žr. 2 pav.). Daugiau nei pusė visų apklaustųjų yra apsigynę vyr. mokytojo (auklėtojo) kvalifikacinę kategoriją, likusi dalis turi metodininko kvalifikacinę kategoriją ir tik vienas respondentas turi mokytojo kvalifikacinę kategoriją.

2 pav. Pedagogų kvalifikacinė kategorija

Duomenys apie tyrimo dalyvių bendrą pedagoginį darbo stažą ir pedagoginį darbo stažą konkrečioje įstaigoje (žr. 3 pav.).

3 pav. Pedagogų darbo stažas

Daugumos tyrimo dalyvių bendras pedagoginis darbo stažas siekia 21-30 metų, mažiausiai yra dirbančių pedagoginį darbą 11-20 metų. Įdomu tai, kad lyginant pedagogų amžių ir pedagoginio darbo stažą, jauno amžiaus tyrimo dalyvių buvo vos trys, o trumpesnę nei 10 metų pedagoginio darbo stažą turi kone dvigubai informantų. Galima daryti prielaidą, kad tyrimo dalyviai yra persikvalifikavę, kitokios darbinės patirties turintys asmenys. Tyrimo dalyvių, ilgiau nei tris dešimtmečius dirbančių pedagoginį darbą nedaug ir beveik visas jų darbo stažas įgytas toje pačioje įstaigoje. Apklaustose įstaigose ilgamečių darbuotojų skaičius nedidelis. Daugiau nei pusė

tyrimo dalyvių specialiojo ugdymo įstaigoje dirba trumpiau nei 20 metų. Tai rodo nedidelę pedagogų kaitą, bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP.

Interviu dalyvavo 3 direktoriai, 2 pavaduotojai, iš kurių 2 vyrai ir 3 moterys. Apklausoje dalyvavusių vadovų amžiaus vidurkis 55 metai, vyriausiam yra 65 metai, o jauniausiam 48 metai. Visi vadovai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 3 turi magistro laipsnį. 3 tyrimo dalyviai turi trečią vadybinę kategoriją, ir visi ne žemesnę nei vyr. mokytojo kvalifikacinę kategoriją. Didžiausią pedagoginio darbo stažą turi mokyklų direktoriai – 32-36 metai. Pavaduotojų darbo stažas kiek trumpesnis dėl jaunesnio amžiaus. 2 apklausoje dalyvavę direktoriai visą pedagoginį darbo stažą įgijo dabartinėje įstaigoje, tačiau per tą laiką keitėsi jų pareigos. Vienas informantas įstaigoje direktoriaus pareigose dirba tris metus.

2.3. Pedagogų požiūris į edukacinių inovacijų sąlygas bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP

Siekiant nustatyti bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams, turintiems SUP charakteristikas, pedagogų domėtasi kaip jie galėtų apibūdinti mokyklą, kurioje dirba, jos pedagogus, mokinius. Nagrinėjant atsakymus išskirtos keturios kategorijos, kurios detalizuojamos subkategorijomis sekančioje lentelėje (žr. lentelę Nr.1).

1 lentelė

Ugdymo įstaigų charakteristikos

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Skirta ugdyti SUP turinčius mokinius	Padedą adaptuotis visuomenėje	<i>Svarbiausiai padėti mokiniams integruotis, įsilieti į visuomenę, išmokyti juos pagrindinių dalykų. Apleistus, sergančius vaikus mokome adaptuotis gyvenime.</i>
	Teikia žinių	<i>Mokiniai gali padaryti pažangą ir pereiti į bendrojo ugdymo mokyklą. Vaikai išmoksta ir skaityti, ir rašyti.</i>
	Ugdo svarankiškumą	<i>Mokykla padeda mokiniams tapti svarankiškesniais, nors jie greičiausiai negalės gyventi savarankiškai.</i>
		<i>Padėti vaikams, išmokyti juos gyventi su savo bėdom, negaliom, kad jie galėtų savarankiškai gyventi.</i>
Teikiamas kokybiškas ugdymas	Reikalinga ir perspektyvi	<i>Tai yra geriausias variantas vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.</i>
		<i>Aš manau, kad ji pakankamai tokia perspektyvi mokykla.</i>
		<i>Mokykla suteikia negalių turintiems mokiniams ugdymosi kokybę.</i>
		<i>Mokykla turi ilgametę patirtį, dirbant su mokiniiais turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.</i>
	Visuomeniška, aktyvi, atvira naujovėms	<i>Labai daug užsiėmimų, specialiosios pagalbos mokiniams turintiems SUP.</i>
		<i>Tikrai nemažai sudalyvaujame įvairiuose projektuose, ir net respublikiniuose. Bendradarbiauja su daug įstaigų, "dainuojanti mokykla". Mokykla aktyviai dirba, rengiam čia įvairiausių projektus, festivalius, koncertus. Mes stengiamės būti kuo daugiau viešesni.</i>

		<i>Ypatingai daug bendradarbiauja ir daug dėmesio skiria mokinių skirtumam.</i>
		<i>Mokykla yra šiuolaikiška.</i>
	Maža bendruomenė	<i>Yra maža bendruomenė, tai santykiečiai yra kur kas nuoširdesni nei didelė mokykla.</i>
		<i>Mokykla yra nedidelė, mes vienas kitą puikiai pažįstame, žinome kur kas gyvena, kaip savotiška bendruomenė.</i>
Išskirtinis kolektyvas	Atsidavimas, atsakingumas	<i>Ši mokykla – mano antrieji namai.</i>
		<i>Dirba išskirtinis kolektyvas, nes pedagogai turi ypatingai būti pasirengę praktiškai viskam.</i>
		<i>Mūsų mokykloje dirba atsakingi, pareigingi, darbštūs mokytojai, kurie visa širdim alieka šitą sunkų darbą.</i>
		<i>Nebaisu tėvams turėtų būti į mūsų mokyklą leisti vaikus.</i>
	Aukšta kvalifikacija	<i>Labai domisi įvairiais sutrikimais, kad galėtų padėti mokiniams.</i>
		<i>Pedagogų kolektyvas yra gebantis su mokiniais dirbti ir kvalifikuotas.</i>
		<i>Yra daug gerų specialistų, turinčių labai gerą patirtį.</i>
	Draugiškumas, darbštumas	<i>Kolektyvas yra draugiškas, geranoriškas, linkęs vienas kitam padėti, patarti.</i>
		<i>Stengiamės vieni kitiems, pagelbėti, padėti, pastebėti vienas kitą.</i>
		<i>Esame kaip didelė šeima.</i>
Vyresnis amžius	<i>Mokytojai vyresni, persirite virš 50 metų, jau nebejaunas kolektyvas, daug metų čia dirba.</i>	
	<i>Jauni daugiau eina į pagalbos specialistus.</i>	
Kūrybiškumas	<i>Ruošia įdomias ugdymo priemones.</i>	
	<i>Mūsų mokykloje, manau, kad dirba labai meniški ir kūrybingi pedagogai, ir labai ištvėringi bei dvasingi.</i>	
	<i>Patį priemones gaminu vaikams, individualias, pritaikytas.</i>	
Ypatingi mokiniai	Skirtingi	<i>Mokiniai labai įvairūs, draugiški, įdomūs, mes randam bendrą kalbą ir aš jokiū būdu nekeisčiau šių mokinių į kitus.</i>
		<i>Mūsų mokykloje mokosi ypatingi mokiniai su skirtingomis galimybėmis ir gebėjimais.</i>
		<i>Mūsų mokiniai visi skirtingi ir todėl visi lygūs.</i>
	Geri, nuoširdūs	<i>Mokiniai man žymiai nuoširdesni, geresni, lengviau susitarti negu su mokiniais neturinčiais SUP.</i>
		<i>Jei myli – tai nuoširdžiai, jei nekenčia – tai iki galo.</i>
	Turi intelekto sutrikimų	<i>Žinom kokie vaikai mokosi – su intelekto sutrikimais, turi elgesio problemų.</i>
		<i>Vaikai visi 100 proc. su intelekto sutrikimu ir kitais sutrikimais.</i>
	Nesiskiria nuo kitų vaikų	<i>Neišskiria nuo kitų, tokie patys mokiniai.</i>
<i>Tokie pat vaikai kaip ir visi, jiems reikia ir meilės, ir dėmesio.</i>		

Pirmojoje kategorijoje skirta ugdyti SUP turinčius mokinius išskirtos trys subkategorijos, t. y. **padeda adaptuotis visuomenėje, teikia žinių, ugdo savarankiškumą.** Didžiausias dėmesys, pasak tyrimo dalyvių, bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP yra teikiamas pagalbai ugdytiniams adaptuotis visuomenėje „Svarbiausiai padėti mokiniams integruotis, įsiliesti į visuomenę, išmokyti juos pagrindinių dalykų”. Tyrime dalyvavę pedagogai teigė, kad mokykla turi kiek įmanoma, pagal mokinių galimybes, ugdyti mokinių savarankiškumą, tačiau dauguma nėra įsitikinę, kad mokiniai galės gyventi savarankiškai „Mokykla padeda mokiniams tapti svarankiškesniais, nors jie greičiausiai negalės gyventi savarankiškai”.

Antroje kategorijoje **kokybiškas ugdymas** išskirtas į tris subkategorijas: **reikalinga ir perspektyvi; visuomeniška ir aktyvi, atvira naujovėms; maža bendruomenė**. Pedagogai kokybiško ugdymo pagrindu įvardijo įstaigos reikalingumą ir perspektyvumą „*Tai yra geriausias variantas vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių*”. Dalis apklausos dalyvių įstaigą apibūdino kaip visuomenišką ir aktyvią, dalyvaujančią visuomeninėje miesto ar rajono veikloje, turinčią nemažai partnerių, dalyvaujančią įvairiuose miesto ar respublikiniuose renginiuose „*Mokykla aktyviai dirba, rengiam čia įvairiausių projektus, festivalius, koncertus*”. Keletas respondentų teigė, kad mokykla yra atvira naujovėms „*Mokykla yra šiuolaikiška*“, tačiau šiuolaikiškumo bruožų neįvardijo. Penktadalis apklaustųjų įstaigą apibūdino kaip mažą bendruomenę, kurioje paprasčiau dirbti „*Mokykla yra nedidelė, mes vienas kitą puikiai pažįstame, žinome kur kas gyvena, kaip savotiška bendruomenė*”. Iš atsakymų matyti, kad mokyklų pedagogai neabejotinai žino savo mokyklos paskirtį, tačiau ne visada yra tikri ar įmanoma įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Mokyklos stengiasi būti visuomeniškomis ir aktyviomis, o maža bendruomenė laikoma privalumu, užtikrinančiu ugdymo kokybę.

Trečioji kategorija **išskirtinis kolektyvas** išskiriamos penkios subkategorijos: **atsidavimas ir atsakingumas, aukšta kvalifikacija, draugiškumas ir darbštumas, vyresnis amžius, kūrybiškumas**. Beveik visi respondentai, apibūdinami mokykloje dirbančius pedagogus, įvardijo jų atsidavimą ir atsakingumą „*Mūsų mokykloje dirba atsakingi, pareigingi, darbštūs mokytojai, kurie visa širdim alieka šitą sunkų darbą*“. Atsakomybę ir atsidavimą lydėjo ir nuomonė apie aukštą kolegų kvalifikaciją „*Labai domisi įvairiais sutrikimais, kad galėtų padėti mokiniams*“. Kita subkategorija – pedagogų draugiškumas ir darbštumas, kas yra neabejotinai svarbu pedagoginiame darbe „*Esame kaip didelė šeima*“. Pedagogų išreikštas draugiškumas kolegų atžvilgiu gali būti siejamas su tuo, kad didelė dalis apklaustųjų įstaigoje dirba daugiau kaip dešimt metų, todėl labai gerai vienas kitą pažįsta, atsiranda prieraišumo jausmai. Vyresnio amžiaus subkategorija „*Mokytojai vyresni, persiritę virš 50 metų, jau nebejaunas kolektyvas, daug metų čia dirba*“, kurioje tyrimo dalyviai vyresni pedagogų amžių įvardijo kaip, iš esmės, neigiamą reiškinį šiuolaikiškumo, naujovių aspektu. Galima daryti prielaidą, kad vyresni pedagogai yra linkę labiau rinktis laiko patikrintas, išbandytas ugdymo metodikas, priemones ir būdus. Pedagogų kūrybiškumo subkategorija atskleidžia, kad pedagogo darbe kūrybinė veikla yra neatsiejama „*Mūsų mokykloje, manau, kad dirba labai meniški ir kūrybingi pedagogai*“, nors pedagogų kūrybiškumą tiesiogiai akcentavo nedidelė dalis informantų, tačiau mokytojų kūrybiškumą atskleidžia tai, kad didelė dalis tyrimo dalyvių norodė, kad jie patys gaminasi metodines, mokymo priemones. Ši veikla reikalauja kūrybiškumo bei tam tikrų gabumų.

Paskutinė, įstaigas charakterizuojančios lentelės kategorija **ypatingi mokiniai** yra išskirstyta į keturias subkategorijas, t. y. **skirtingi, geri ir nuoširdūs, turi intelekto sutrikimų**,

nesiskiria nuo kitų mokinių. Septyni respondentai apibūdindami mokyklos mokinius įvardijo, kad jie yra tarpusavyje skirtingi „*Mūsų mokykloje mokosi ypatingi mokiniai su skirtingomis galimybėmis ir gebėjimais*“. Taigi pedagogai, suprasdami šių mokinių skirtumus, dažnai interviu metu minėjo, kad ugdymą individualizuoja ir reikia specialaus priėjimo prie kiekvieno vaiko.

Visi apklausos dalyviai teigė, kad mokiniai yra geri ir nuoširdūs „*Mokiniai man žymiai nuoširdesni, geresni, lengviau susitarti negu su mokiniiais neturinčiais SUP*“. Teigiami atsiliepimai apie mokinius leidžia daryti prielaidą, kad pedagogai neturi išankstinių nuostatų, mokinius priima tokius, kokie jie yra, o mokinių ir mokytojų tarpusavio sąveika yra teigiama.

Visi respondentai įvardijo, kad jų įstaigos mokiniai turi intelekto sutrikimų „*Vaikai visi 100 proc. su intelekto sutrikimu ir kitais sutrikimais*“. Dalis apklaustųjų paminėjo šalia intelekto sutrikimų ir elgesio, nerimo spektro sutrikimus, judesio ir padėties bei kitus lydinčius sutrikimus. Dalis pedagogų teigė, kad mokiniai nesiskiria nuo kitų vaikų „*Tokie pat vaikai kaip ir visi, jiems reikia ir meilės, ir dėmesio*“. Galima daryti prielaidą, kad dalis pedagogų supranta, tačiau neakcentuoja mokinių negalių. Kaip teigia Berns (2009), neįgalių žmonių padėtis visuomenėje tiesiogiai yra priklausoma nuo visuomenės požiūrio į neįgalumą. Tenka pastebėti, kad apklausoje dalyvavę pedagogai, apibūdindami savo ugdymo įstaigas minėjo ugdymo kokybę ir kvalifikuotą kolektyvą, tačiau šiuolaikiškumą, naujoves įvardijo labiau kaip siekiamybę, o ne kaip egzistuojančią realybę.

Siekiant nustatyti, kuo specialiosios paskirties ugdymo įstaigos skiriasi vienos nuo kitų, tyrime dalyvavusių pedagogų buvo paprašyta nurodyti kuo jų įstaiga skiriasi nuo kitų tokio pobūdžio įstaigų. Nagrinėjant atsakymus išskirta viena kategorija ir dvi subkategorijos (žr. lentelę Nr. 2).

2 lentelė

Ugdymo įstaigų tradicijos

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Tradicijos	Išskirtiniai tradiciniai renginiai	<i>Mūsų tradicinė šventė yra "Pabūkime kartu", kada kviečiame rėmėjus, pedagogus, tėvus ir susirenka apie 200 žmonių, verda žuviene[...]. Pavasarį, keli metai jau kaip aš dirbu, yra tradicinė šeimos šventė, stengiamės įtraukti tėvus.</i>
	Dalyvavimas konkursuose, renginiuose	<i>Kiekvienais metais dalyvaujame tarptautiniuose dailės konkursuose.</i>
		<i>Kasmet dalyvaujame renginyje "Mes esam vienodi – mes norime būti kartu". Buvo respublikinis konkursas "Čia Lietuva – čia mūsų namai", su mokiniiais užėmė antrąją vietą.</i>

Paklausus pedagogų, kuo jų įstaiga skiriasi nuo kitų tos pačios paskirties įstaigų, jie jokių skirtumų neįvardijo ir teigė, kad įstaiga yra tokia pat kaip ir visos kitos. Dalis apklaustųjų teigė, kad jų įstaiga yra autizmo centras „*Na, matyt tuo, kad yra autizmo centras*“. Kita dalis pedagogų įvardijo, kad įstaiga visapusiškai pritaikyta judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams

„[...] mes priimame judesio ir padėties sutrikimų turinčius mokinius“. Nedidelis tyrime dalyvavusių pedagogų skaičius teigė, kad mokykla orientuojasi į profesinį parengimą „*Mūsų stiprybė yra tame, kad mūsų vaikai išėję visi integruojasi į visuomenę*“. Likusi dalis apklaustųjų išskirtinumo neįvardijo „*Nežinau, turbūt niekuo...*“, išskyrus egzistuojančias tradicijas, vertybes, kvalifikuotus specialistus „*Pedagogais, manyčiau*“, būdingas praktiškai visoms šalies ugdymo įstaigoms. Kategorija **tradicijos** išskirta į dvi subkategorijas **išskirtiniai tradiciniai renginiai** ir **dalyvavimas konkursuose, renginiuose**. Tyrimo dalyviai teigė, kad mokykloje kasmet organizuojami tradiciniai, išskirtiniai mokyklos renginiai „*Mūsų tradicinė šventė yra “Pabūkime kartu”, kada kviečiame rėmėjus, pedagogus, tėvus ir susirenka apie 200 žmonių, verda žuvienę[...]*“. Likusi dalis apklaustųjų tradicinių renginių neišskyrė, tačiau įvardijo, kad mokykloje švenčiamos visos tradicinės lietuviškos šventės, mokykla dalyvauja prevencinėse, pilietinėse akcijose. Tyrimo dalyviai įvardijo dalyvavimą konkursuose, kituose renginiuose, projektuose „*Kasmet dalyvaujame renginyje “Mes esam vienodi – mes norime būti kartu”*“. Pagal gautus duomenis galima teigti, kad viena įstaiga yra labiau orientuota į autizmo spektro sutrikimų turinčius mokinius, o kitos konkrečios srities pasirinkusios nėra. Tačiau visose įstaigose yra ugdomi įvairių kompleksinių sutrikimų turintys vaikai.

Siekiant nustatyti specializuotų ugdymo įstaigų pokyčius pedagogų buvo prašoma trumpai papasakoti jų mokyklos istoriją ir kaip mokyla pasikeitė po to, kai prasidėjo mokinių integracija į bendrojo ugdymo mokyklas. 1998 m. pasirinkti kaip atskaitos taškas, nes tais metais buvo labiau atsigręžta į SUP turinčių mokinių ugdymą, išleidžiant Specialiojo ugdymo įstatymą, nuo šių metų atlikta daug mokslinių tyrimų specialiojo ugdymo srityje, kuriuose imta domėtis SUP mokinių integracijos klausimais. Analizuojant atsakymus buvo išskirtos dvi kategorijos ir septynios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 3).

3 lentelė

Specializuotų įstaigų pokyčiai švietimo kaitos kontekste

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Įstaiga iki 1998 m.	Patirtis ir geras vardas	<i>Įsteigta 1975 m., o daugiau nieko negaliu pasakyti.</i>
		<i>Mokykla jau sena, gerą vardą turėjo visada.</i>
		<i>Apie šią mokyklą yra išleista knyga ir muziejus yra įrengtas.</i>
		<i>Mokykla jau veikia apie trisdešimt metų.</i>
	Veiklos krypčių kaita	<i>Keitėsi ir vadovai ir kryptys – keičiasi valdžia, keičiasi ir vadovai.</i>
		<i>Yra buvusi kurčiųjų mokykla, internatinė mokykla, o dabar specialioji mokykla.</i>
		<i>Vieni pirmųjų Lietuvoje pradėjome dirbti su „lavinamukais“.</i>
		<i>Mes teikėme profesinį rengimą, ruošdavome vaikus iš tikrųjų gyvenimui, jie čia išmokdavo amato.</i>
		<i>Kai įkūrė, čia buvo rusakalbių internatinė mokykla, vėliau tapo specialiąja mokykla</i>
	Mokėsi daug mokinių	<i>Buvo didelė, daug klasių, daug mokinių, [...] tokių kaip dabar ugdomi, vėžimėliuose, nebuvo.</i>
<i>Turėjome mokinių apie 400-450, kurie ateidavo apleisti, nenorintys mokytis [...] ir suteikdavom specialybes.</i>		

Įstaiga po 1998 m.	Mokinių skaičiaus ir gebėjimų kaita	<i>Tie vaikai, kurie gali pritaipyti bendrojo ugdymo mokykloje išėjo, o ateina tie patys silpniausi.</i>
		<i>Su nežymiu intelektu ateina tik tie mokiniai, kurie šalia to dar turi stiprių elgesio problemų.</i>
		<i>Ateina sunkią negalią turintys mokiniai, kurie kitur negali mokintis.</i>
		<i>Mūsų mokykloje atsirado neįgalių vaikų – su ratukais.</i>
		<i>Sumažėjo vaikų, tų gudresnių tokių.</i>
		<i>Atsisijoję vaikai ir liko čia tie, kurie nepritampa masinėje mokykloje.</i>
		<i>Mes vaikučių vis mažiau gauname, sunkiau jie ateina į mūsų mokyklas.</i>
		<i>Lavinamosios klasės pasipildė, o specialiosios sumažėjo.</i>
	Mokinių migracija tarp mokyklų	<i>Turime daug atvejų, kai ateina mokiniai iš bendrojo ugdymo mokyklų ir atsigauja čia, tėvai džiaugiasi.</i>
		<i>Mes gauname vaikus, kurių jau niekas nebenori, kurių niekam nebereikia.</i>
		<i>Tėvai turi teisę rinktis. Taip būna, palanko kelis metus kitur ir grįžta pas mus.</i>
		<i>Būna, kad išeina į bendrojo ugdymo mokyklas iš mūsų, bet labai retai.</i>
	Ugdymo proceso ir kokybės kaita	<i>Darbo kokybė pasikeitė, mes stengiamės tobulėti, kiekvienais metais kažko išmokyti ir perteikti vaikams.</i>
		<i>Pasikeitė daug kas, nes dabar kiekvienam vaikui yra rašomos individualizuotos programos, vaikai skirtingi priimami į klases, [...] pedagogai siekia aukštesnio išsilavinimo, ir tai atsiliepia ugdymo kokybei.</i>
		<i>Labai didelių SUP turintys mokiniai dabar gali lankyti šias mokyklas, daugiau yra pritaikyta, specialistai yra skiriami, padėjėjai, ko anksčiau nebūdavo.</i>
<i>Manau, kad akademinų žinių siekio kartelė turėjo smukti žemyn.</i>		

Pirmoji kategorija **įstaiga iki 1998 m.** išskirta į subkategorijas **patirtis ir geras vardas, veiklos krypčių kaita, mokėsi daug mokinių.** Apibūdindami įstaigos istoriją pedagogai dažniausiai nurodydavo jos įkūrimo metus arba kiek laiko ji veikia, kurios dažnai būdavo siejamos su patirtimi ir geru vardu dirbant specialiojo ugdymo srityje „*Mokykla jau sena, gerą vardą turėjo visada*“. Dalis pedagogų teigė, kad mokykla keitė savo veiklos kryptis „*Kai įkūrė, čia buvo rusakalbių internatinė mokykla, vėliau tapo specialiąja mokykla*“. Keletas informantų minėjo, kad įstaigoje iki aktyvios neįgaliųjų integracijos mokykloje mokėsi daug mokinių „*Turėjome mokinių apie 400-450, kurie ateidavo apleisti, nenorintys mokytis [...] ir suteikdavom specialybes*“. Nedidelė dalis tyrimo dalyvių įstaigos istorijos neapibūdino dėl per trumpo darbo laiko įstaigoje arba atviravo „*Niekada nesidomėjau, man tai neaktualu*“. Galima daryti prielaidą, kad nesidomėjimas ugdymo įstaigos pokyčiais, praeities, dabarties ir ateities skirtumais, rodo pedagogų šią tokią lojalumo trūkumą ugdymo įstaigos atžvilgiu.

Antroji kategorija **įstaiga po 1998 m.** išskirta į tris subkategorijas **mokinių skaičiaus ir gebėjimų kaita, mokinių migracija tarp mokyklų, ugdymo proceso ir kokybės kaita.** Pateikus klausimą apie pokyčius įstaigoje po aktyvios mokinių integracijos į bendrojo ugdymo mokyklas, tyrimo dalyviai teigė, kad į mokyklas atėjo sunkesnių sutrikimų turintys mokiniai, o nežymų intelekto sutrikimą turinčių mokinių nuolat mažėja „*Lavinamosios klasės pasipildė, o specialiosios sumažėjo*“. Kitą svarbų pokytį pedagogai nurodė migraciją tarp mokyklų, akcentuodami, kad į jų įstaigą dažnai patenka mokiniai, kurie bendrojo ugdymo mokykloje patyrė socialinę atskirtį

„Turime daug atvejų, kai ateina mokiniai iš bendrojo ugdymo mokyklų ir atsigaua čia, tėvai džiaugias“. Didžioji dalis pedagogų teigė, kad šių mokinių būna labai žemi akademiniai pasiekimai „dažnai atėjęs aštuntokas ar devintokas nemoka nei skaityti, nei rašyti, nors jo gebėjimai tai leidžia, bet mes nebelabai ką jau galime padaryti“. Dalis pedagogų nurodė ugdymo proceso ir kokybės kaitą „Darbo kokybė pasikeitė, mes stengiamės tobulėti, kiekvienais metais kažko išmokyti ir perteikti vaikams“. Remiantis apklausoje dalyvavusių pedagogų požiūriu, integracijos politika specialiausias mokyklas paveikė teigiamai, nes neigiamu veiksmu buvo įvardytas tik mokinių skaičiaus mažėjimas, kuris privertė įstaigas teikti kokybiškesnes paslaugas, ieškoti informacijos, domėtis ir taikyti naujus ugdymo modelius. Nepaisant to, kad tyrime dalyvavusių pedagogų nuostatos į mokinių migraciją tarp mokyklų taip pat yra neigiamos, tačiau tai nėra, jų nuomone, masinis reiškinys ir jis galimai yra laikinas. Apklausti pedagogai minėjo, kad tai susiję su visuomenėje vis dar egzistuojančiomis neigiamomis nuostatomis, stereotipais specializuotų ugdymo įstaigų atžvilgiu. Apibendrinant galima teigti, kad specialiosios paskirties ugdymo įstaigose tikrai įvyko nemenkų pasikeitimų ir jie vis dar vyksta.

Pasak Indrašienės, Merfeldaitės (2011), edukacinių inovacijų raiškai svarbi yra fizinė aplinka, kuri siejama su būtina mokymui(si) infrastruktūra. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie jų įstaigos aplinkos jaukumą, pritaikymą mokiniams ir pedagogams.

Pirmiausiai buvo klausama, ar jų ugdymo įstaigos aplinka yra jauki. Beveik visi apklausti pedagogai savo įstaigos fizinę aplinką vertino teigiamai „Jauki yra fizinė aplinka tikrai, kiemas yra platus“, aplinka jiems atrodė jauki arba jaukumo yra siekiama „Žinoma, visada yra kas nors kur galima patobulinti“. Tik maža dalis pedagogų įstaigos fizinę aplinką įvertino neigiamai „Man yra nejauku, tokiose mažutėse erdvėse, tamsiose“. Dalis pedagogų tvirtino, kad jie jaukią aplinką yra susikūrę savo klasėje „Kiekvienas pedagogas stengiasi susikurti pagal save, kaip ir pas mane muzikos klasėje yra kampelis kur vaikai ilsisi, [...] užsidegam lempas ir pasidarom poilsio zoną“. Tai rodo, kad kai kurie pedagogai, dalyvavę apklausoje, kuria inovatyvias aplinkas, pasitelkdami savo kūrybiškumą ir žinias. Toks pedagogų aplinkos formavimas, patvirtina Merfeldaitės, Indrašienės (2011) požiūrį, kad iš vienos edukacinės aplinkos gali susiformuoti skirtingos mokymo(si) aplinkos.

Pagal apklausos duomenis buvo išskirta viena kategorija ir dvi subkategorijos (žr. lentelę Nr. 4).

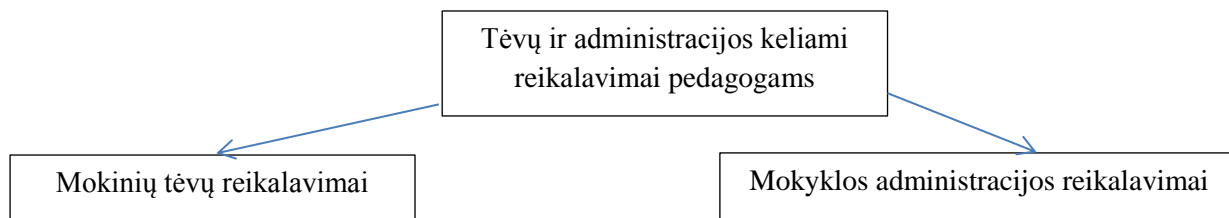
Mokyklos aplinkos pritaikymas pedagogų ir SUP turinčių mokinių poreikiams

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Mokymosi aplinka	Atitinka mokinių ir mokytojų poreikius	<i>Tikrai atitinka, bet norėtusi dar daugiau.</i>
		<i>Mokykla pakankamai daug jiems duoda, taip, mokymosi aplinka atitinka mokinių poreikius.</i>
		<i>Mokykloje yra viskas, ko reikia vaikams.</i>
		<i>Aš pati savo klasėje turiu interaktyvią lentą.</i>
		<i>Kiekvienoje klasėje yra projektoriai.</i>
		<i>Kaip gerai, kad yra spalvotas "printeris", labai praverčia.</i>
		<i>Kompiuterių, ta vadinama, informacijos klasė, tikrai pilnai įrengta, sutvarkyta. [...] ir internetas įvestas visose klasėse.</i>
	Neatitinka mokinių ir mokytojų poreikių	<i>Aišku mes turime, galiu paskatyti, net 68 kompiuterius mes turime, bet bėda tame, kad 60 iš jų yra ketverių ir daugiau senumo, yra tik trys interaktyvios lentos, bet klasėse vaikams su autizmu [...] yra inteaktyvūs projektoriai.</i>
		<i>Techninė bazė, kompiuteriai man nėra prieinami kada aš noriu.</i>
		<i>Mokymo resursai nėra pakankami, aišku norėtusi jų daugiau ir prieinamesnių.</i>
		<i>Mokymo resursai nėra pakankami, aišku norėtusi jų daugiau ir prieinamesnių.</i>
		<i>Pačios daug gaminamės iš savo lėšų.</i>
		<i>Kompiuterinę techniką reiktų atnaujinti, ji yra pasenusi.</i>
		<i>Aišku, norėtusi, tų naujesnių technologijų, gal planšetinių klasėse ugdymui pajvairinti.</i>

Siekiant nustatyti kaip mokytojų ir mokinių poreikius atitinka mokymosi aplinka, IKT, metodinės priemonės, kategorija **mokymosi aplinka** išskirstyta į subkategorijas **atitinka mokinių ir mokytojų poreikius**, **neatitinka mokinių ir mokytojų poreikių**. Tyrime dalyvavę pedagogai teigė, kad mokymosi aplinka pilnai atitinka visų ugdymo dalyvių poreikius, tačiau tik trys iš jų jokių trūkumų neįvardijo „*Mokykla pakankamai daug jiems duoda, taip, mokymosi aplinka atitinka mokinių poreikius*“, likę 13 atskleidė, kad galėtų būti daugiau ir įvairesnių metodinių priemonių „*Tikrai atitinka, bet norėtusi dar daugiau*“, o jeigu ko trūksta pasigamina patys. Šeši tyrime dalyvavę pedagogai teigė, kad mokymosi aplinka iš dalies arba visai neatitinka jų ir mokinių poreikių „*Techninė bazė, kompiuteriai man nėra prieinami kada aš noriu*“. Tyrimo dalyvių buvo klausiama–, kokių erdvių yra jų įstaigoje. Jų atsakymai: *individualių užsiėmimų kabinetai (logopedijos, kineziterapijos, ergoterapijos); sporto, treniruoklių, gimnastikos salės; pojūčių terapijos, relaksacijos, poilsio kambariai; kompiuterinių technologijų klasės; konferencijų, aktų salės; keramikos klasė; kiemas; biblioteka; baseinas.*

Visose apklaustose įstaigose, respondentai įvardijo gana panašiai sukurtas erdves, visose yra individualių užsiėmimų kabinetai, poilsio, relaksacijos kambariai, kompiuterinių technologijų klasės, konferencijų, aktų salės, biblioteka, kiemas. Vienoje įstaigoje respondentai atskleidė, kad nėra sporto salės, nes mokykla dėl lėšų taupymo yra perkelta į kitas, mažesnes patalpas. Dvieju įstaigų pedagogai didžiuojasi pojūčių terapijos kambariais. Kai kurie tyrimo dalyviai minėjo jų

įstaigoje įrengtą baseiną, kuriame organizuojami hidroterapijos užsiėmimai. Taigi, specialiosios paskirties mokyklų fizinė aplinka pedagogų požiūriu ne visada yra jauki, tačiau joje kai kurios suskurtos erdvės būdingos visoms mokykloms, tačiau dalis erdvių specifinės, terapinės, teikiančios pagalbą SUP turintiems mokiniams, kuriose koreguojami tam tikri sutrikimai.

4 pav. Pedagogų nuomonė apie jiems tėvų keliamus reikalavimus

Siekiant nustatyti pedagogų nuomonę apie tėvų požiūrį į ugdymą, jų lūkesčius bei vadovų reikalavimus, buvo klausama, kokius reikalavimus jiems kelia tėvai ir vadovai. Analizuojant atsakymus išskirtos dvi kategorijos ir keturios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 5).

5 lentelė

Tėvų ir administracijos keliami reikalavimai pedagogams

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Mokinių tėvų reikalavimai	Kokybiškas ugdymas	<i>Tikisi, kad vaikai gaus visapusišką ugdymą, lavinimą.</i>
		<i>Svarbiausia, kad matytųsi vaiko pažanga.</i>
		<i>Atrasti ir ugdyti, lavinti kiekvieno vaiko nors mažiausią gebėjimą.</i>
		<i>Grižtam iš seminarų, visada pasikviečiam tėvelius, informuojam kokiom naujovėm visada.</i>
	Patenkinti vaiko poreikiai	<i>Jeigu namuose jau nesusitvarko, tikisi, kad mokykloje mes pakeisim jį į gerąją pusę.</i>
		<i>Kad vaikas būtų saugus, kad gautų pagal vaiko gebėjimus žinių.</i>
		<i>Kad vaikai būtų užimti, saugūs.</i>
	Perdėti lūkesčiai	<i>Tėvai paprastai, kai ateina, jie labai tikisi, kad mokykla „sunormalizuos“ vaiką ir jis pasidarys sveikas.</i>
		<i>Nori aišku, kad tas vaikas išmokyti ir skaityti, ir rašyti, ko tikrai žinom neįmanoma, tai bandom ieškot kompromiso su tėvais.</i>
		<i>Tėveliui sunku pripažinti, kad vaikas yra kitoks.</i>
		<i>Labai dažnai tėvai nežino ko nori.</i>
		<i>Jeigu susirgo vaikas, jie nori jie, kad gautų čia visą ir sveikatos priežiūrą, ir vaistų..</i>
<i>Tėvų lūkesčiai yra truputėlį perdėti, nes kiekvienas tėvas apie savo vaiką galvoja geriau, negu ištikrųjų yra.</i>		
Mokyklos administracijos reikalavimai	Kokybiško darbo	<i>Tėvai tikisi, kad vaiko diagnozė pasikeis ir nelabai supranta.</i>
		<i>Ir programų rengimo, kad būtų viskas kuo puikiausiai padaryta, įdomių pamokų, nori, kad mes savo patirtį skleistumėm.</i>
		<i>Atliks savo pareigas ir kokybiškai dirbs su mokiniais.</i>
		<i>Domėtis naujovėmis, netradiciniais darbo metodais.</i>
		<i>Mokyti, lankyti seminarus, dalintis patirtimi.</i>
		<i>Aišku geresnių rezultatų, sklaidos respublikoje, dalyvavimo.</i>
<i>Administracija tikisi, kad pedagogai dirbs, dirbs, dirbs.</i>		

Mokinių tėvų keliami reikalavimai pedagogams išskirti į tris subkategorijas: **kokybiškas ugdymas, patenkinti vaiko poreikiai, perdėti lūkesčiai**. Pirmoji mokinių tėvų keliamus reikalavimus ugdytojams jų įstaigoje subkategorija yra kokybiškas ugdymas „*Svarbiausia, kad matytųsi vaiko pažanga*“. Informantai minėjo, kad mokinių tėvai nori, kad jų vaikai išmokytų tiek akademinį, tiek socialinių dalykų, bet šalia to buvo akcentuojamas saugumas. Subkategorijoje **patenkinti vaiko poreikiai** pedagogai taip pat minėjo, kad tėvai savo vaikams saugumo, supratimo, priėmimo ir meilės „*Kad vaikas būtų saugus, kad gautų pagal vaiko gebėjimus žinių*“. Kas antras pedagogas mano, kad tėvai turi **perdėtų lūkesčių**, nes reikalauja daugiau negu jų vaikas turi gebėjimų „*Tėvai paprastai, kai ateina, jie labai tikisi, kad mokykla „sunormalizuos“ vaiką ir jis pasidarys sveikas*“. Tėvų neišmatuotus reikalavimus pedagogai dažnai sieja tai su tėvų emocine būsena, o keli respondentai paminėjo ir psichologinės, socialinės pagalbos stoką tėvams. Tenka pastebėti, kad reikalavimai iš mokinių tėvų pedagogams yra dideli ir reikalauja nuolatinių ieškojimų, kūrybiškumo ir tobulėjimo. Gana panašius reikalavimus pedagogai girdi ir iš administracijos „*Ir programų rengimo, kad būtų viskas kuo puikiausiai padaryta, įdomių pamokų, nori, kad mes savo patirtį skleistumėm*“. Kaip matyti, specializuotų ugdymo įstaigų administracija kokybišką pedagoginę veiklą sieja ne tiek su mokinių akademiniais pasiekimais, kiek su pedagogų saviugda, tobulėjimu, patirties sklaida. Nedidelė dalis pedagogų teigė, kad administracija iš jų reikalauja domėtis naujovėmis ir netradiciniais darbo metodais. Keletas tyrimo dalyvių atsiliepė neigiamai apie administracijos reikalavimus, siedami tai su per dideliais reikalavimais, emociiniu spaudimu „*Administracija tikisi, kad pedagogai dirbs, dirbs, dirbs*“.

Kiekviena ugdymo įstaiga, ypač specialioji, ugdanti kompleksinių sutrikimų turinčius mokinius, dažnai susiduria su mokinių elgesio problemomis. Tyrimu buvo siekiama nustatyti, kokių veiksmų apklausiamos ugdymo įstaigos imasi, siekdamos, kad mokiniai laikytųsi taisyklių ir elgtųsi pagal reikalavimus ir kiek įstaigos pasirinkti būdai yra šiuolaikiški, novatoriški. Tuo tikslu respondentų buvo prašoma įvardinti koks mokinių elgsys yra skatinamas ir kokios pasėkmės laukia už mokyklos taisyklių nesilaikymą. Atsakymai suskirstyti į dvi kategorijas ir šešias subkategorijas (žr. lentelę Nr. 6).

6 lentelė

Mokinių elgesio modeliavimas

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Skatinamas mokinių elgsys	Deramas, mandagus	<i>Deramas, bet, žinot, neprognozuojamas mūsų vaikų elgsys būna.</i>
		<i>Pagelbėk vienas kitam, neskriausk vienas kito, elkis tinkamai, mes turim tokių sistemų įsivedę skatinimo.</i>
		<i>Žinoma deramas elgsys, bet žinot, yra neprognozuojamas mūsų vaikų elgsys, bet pagal galimybes turim įvairias prevencijas.</i>
		<i>Kad keiksmožodžių nevirtotų, nerūkytų, kad telefonai būtų kišenėse.</i>
		<i>Stengiamės, kad nesikeiktų, nešūkautų, ačiū pasakytų, labas rytas, laba diena.</i>

	Tolerantiškas, pagarbus	<i>Kad mokiniai neskriaustų viens kito, nes tikrai būna - kitų agresyvus prasiveržia elgesys.</i>
		<i>Draugiškumas, taisyklių laikymasis, netrukdyti kitiems.</i>
		<i>Visapusiškas pasitikėjimas ir pagarba vienas kitam – tiek mokinių mokytojams, tiek mokytojų mokiniams.</i>
Pasekmės už elgesį	Didelių nusižengimų nebūna	<i>Mes nebeturime tokių stiprių vagysčių iš vienas kitų, iš parduotuvių, [...] rimtų nusikaltimų mes nebeturime.</i>
		<i>Aš dirbu su lavinamukais, tai man tai neaktualus klausimas.</i>
		<i>Mūsų mokyklos mokiniai dar geriau elgiasi negu kitų mokyklų mokiniai.</i>
	Malonumų ribojimas	<i>Mano klasėje jis gali negauti saulutės, bet akcentuojame gerą elgesį.</i>
		<i>Pas mus nėra neigiamų bausmių, tiesiog negauna jie paskatinimų.</i>
		<i>Ribojam jų kažkokius malonumus.</i>
		<i>Nuo šių metų esame įsivedę žvaigždučių sistemą, [...] daugiausiai surinkę žvaigždučių surinkę mokiniai gauna paskatinimą.</i>
		<i>Turime žetonų sistemą, už gerą elgesį mokiniai gauna atlygį, kurį sugalvoja klasės vadovas.</i>
	Toleravimas	<i>Na, vistiek toleruojam tuos vaikus, jų intelektas neledžia būti tokiems visiškai geriems.</i>
		<i>Nelabai supranta ką padarė mokiniai.</i>
		<i>Čia gi specialioji mokykla, jie kartais elgiasi neadekvačiai dėl to, kad jų yra tokia negalia.</i>
	Pokalbis, papeikimas	<i>Skiriami žodiniai, raštiški papeikimai, nors neturim tokių vaikų kur labai linkę nusikalsti.</i>
		<i>Mes turime mokinio elgesio taisykles, mes turime paaiškinimus, mažiausią konfliktą mes užsirašom, aiškinamės tol, kol abiems pusėms yra aišku.</i>
		<i>Iš karto kalbamės su vaiku, baust nebausi, mes pasikalbam, tėvam pasakom – tas padeda.</i>
		<i>Tai yra dažniausiai pokalbis, jeigu jisai geba pokalbyje dalyvauti ir suvokti savo elgesio pasekmes.</i>

Kaip pavaizduota lentelėje, pirmoji mokinių elgesio modeliavimo kategorija **skatinamas mokinių elgesys** išskirtas į dvi subkategorijas, t.y. **deramas, mandagus; tolerantiškas, pagarbus**. Dažniausiai respondentai įvardijo, kad jų ugdymo įstaigoje skatinamas deramas, mandagus mokinių elgesys, tačiau dažnai pridurdavo, kad mokinių sutrikimai trukdo jiems laikytis taisyklių ir elgtis deramai „Žinoma deramas elgesys, bet žinot, yra neprognozuojamas mūsų vaikų elgesys, bet pagal galimybes turim įvairias prevencijas“. Deramą elgesį tyrimo dalyviai siejo su gerumu, pagalba, stropumu. Pedagogai teigė, kad mokykloje iš mokinių reikalauja tolerantiškumo ir pagarbos vienas kitam, pedagogams „*Visapusiškas pasitikėjimas ir pagarba vienas kitam – tiek mokinių mokytojams, tiek mokytojų mokiniams*“. Toleranciją ir pagarbą tyrimo dalyviai siejo ir su neskriaudimu, draugiškumu, maloniu bendravimu ir kt. Tenka pastebėti, kad reikalavimai specialiosiose ugdymo įstaigose besimokantiems mokiniams yra susiję su žmogiškosiomis vertybėmis, apie kurias pedagogų taip pat buvo klausama. Tyrimo dalyviai dažniausiai minėjo *toleranciją, pagarbą, draugiškumą, pagalbą, žmogiškumą, teigiamą požiūrį į vaiką, atsidavimą darbui, meilę*.

Antroji kategorija **pasekmės už elgesį** skirstoma į keturias subkategorijas, t.y. **didelių nusižengimų nebūna, malonumų ribojimas, toleravimas, pokalbis, papeikimas**. Kas antras

respondentas teigė, kad didelių nusižengimų nebūna „*Mes nebeturime tokių stiprių vagysčių iš vienas kitų, iš parduotuvių, [...] rimtų nusikaltimų mes nebeturime*“. Remiantis pedagogų atsakymais, visi apklausti lavinamųjų klasių mokytojai, teigia, kad problemų dėl elgesio neturi, o savo elgesio mokiniai nesuvokia. Didžioji dalis tyrimo dalyvių teigė, kad už netinkamą elgesį yra ribojami mokinių malonumai – išvykos, dalyvavimas renginiuose ir pan. Vienoje ugdymo įstaigoje buvo fiksuota įvesta bendra paskatinimų sistema, kurią privalo naudotis visi pedagogai. Mokiniai už tinkamą elgesį gauna įvairių paskatinimų, kurias sugalvoja klasės vadovas. Šioje įstaigoje sistema įvesta tik šiais mokslo metais, tačiau, pasak pedagogų, ji puikiai veikia ir yra traktuojama kaip efektyvi naujovė, koreguojanti mokinių elgesį. Kitose įstaigose sisteminės elgesio kontrolės pedagogai neįvardijo, jose pedagogai klasės viduje kuria savo elgesio modeliavimo sistemas. Galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusių pedagogų įvardyti pavieniai elgesio modeliavimo būdai yra formalus pobūdžio, nes jie nesusiduria arba retai susiduria su netinkamu mokinių elgesiu. Keletas pedagogų teigė, kad netinkamą mokinių elgesį **toleruoja** „*Čia gi specialioji mokykla, jie kartais elgiasi neadekvačiai dėl to, kad jų yra tokia negalia*“. Toleravimą apklausti pedagogai teisingai mokinių negalios išprovokuotais reiškiniais ir kylančių elgesio problemų nesprendžia, priimdami jas kaip mokinio sutrikimų išprovokuotus veiksnius. Kai kurie pedagogai minėjo, kad taiko pokalbį su netinkamai pasielgusiu mokiniu „*Iš karto kalbamės su vaiku, baust nebausi, mes pasikalbam, tėvam pasakom – tas padeda*“ arba, kraštutiniais atvejais – papeikimą. Apžvelgiant rezultatus galima teigti, kad specialiųjų ugdymo įstaigų mokiniai turi mažiau elgesio problemų, kai kurie pedagogai ieško naujų, sistemiškų elgesio modeliavimo būdų, kiti stengiasi kūrybiškai spręsti su mokinių elgesiu susijusias problemas, tačiau nedidelė dalis tyrimo dalyvių mokinių elgesį vertina kaip mokinio sutrikimų išdavą ir ypatingų veiksmų nesiiama.

Siekiant apžvelgti kokiais būdais pedagogai, dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams turintiems SUP, įtraukia mokinius į veiklas pamokų metu buvo klausama, kaip mokiniai įsitraukia į veiklą ir kokius reikalavimai yra keliami mokiniams pamokų metu. Analizuojant atsakymus išskirtos dvi kategorijos ir šešias subkategorijas (žr. lentelę Nr. 7).

7 lentelė

Mokinių įtraukimas į veiklą pamokų metu

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Dalyvavimas pamokose	Priklauso nuo mokytojo veiklos	<i>Nori labai jie visą laiką, nori daryti, dirbti, visą laiką nori veikloj būti.</i>
		<i>Ten, kur jiems patinka, įsitraukia noriai – ten, kur sekasi.</i>
		<i>Jie visko nori, aišku reikia ieškoti metodų, būdų, priemonių.</i>
		<i>Labai noriai, bet prie kiekvieno vaiko reikia atskiro „priėjimo“.</i>
		<i>Kuomet užduotys tinkamos, jie įsitraukia.</i>
		<i>Jiems sunku išbūti, aš dažnai turiu keisti veiklą per pamoką.</i>
		<i>Mokiniai dalyvauja tose pamokose, kur mokytojas pateikia medžiagą įdomiai, medžiaga turi būti nenuobodi ir, be abejo, skirtinga.</i>
		<i>Jeigu veikla žaidimų forma – įsitraukia.</i>

	Priklauso nuo mokinio savijautos	<i>Jiems reikia sužadinti smalsumą pastoviai.</i>
		<i>Mokytojo meistriskumas lemia - visko pasitaiko.</i>
		<i>Kiek jų galimybės leidžia, sakykim, nes turi daugelis labai stiprių sveikatos problemų.</i>
		<i>Kartais labai gerai įsitraukia į veiklą ir viską padaro sparčiai ir teisingai, o kartais sunku įsitraukti į tą veiklą.</i>
		<i>Elgiasi taip, kiek jiems įdomu yra, kiek jie turi nuotaikos tą dieną, tai kiekviena diena yra iššūkis.</i>
		<i>Nori, bet kitą kartą turi ir varyt, bet yra tokių kurie viskam abejingi.</i>
		<i>Priklauso nuo oro sąlygų, kaip vaikas išmiegojo.</i>
		<i>Kadangi mano vaikai labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, tai elgesys kartais būna nekontroliuojamas.</i>
Reikalavimai	Darbas	<i>Mūsų mokiniai linkę keisti veiklas, o daugumos mūsų mokinių elgesys neprognozuojamas.</i>
		<i>Per pamokas svarbiausia, kad jie dirbtų, o tada jau aš save galiu kaltinti, jeigu jiems kas nepavyksta, vadinasi, per sunki užduotis buvo.</i>
		<i>Kad jie dalyvautų aktyviai ir įsimintų, išliktų kažkas.</i>
		<i>Turėti priemones, atlikti užduotis.</i>
	Pagal vaiko gebėjimus	<i>Kad kuo daugiau jie išmokyti, kad ir kitose situacijose taikytų ko išmoko.</i>
		<i>Kad per pamokas mes esame klasėje, o ne koridoriuje.</i>
		<i>Išmokinimo lygis yra kitas, bet vistiek stengiesi išmokyti.</i>
		<i>Individualiai, kiek jis gali, kiek pajėgia, stengiamės kuo daugiau.</i>
	Savarankiškumas, drausmė	<i>Turiu septynis vaikus ir visi septyni yra visiškai skirtingi.</i>
		<i>Aš labiau koncentruojuos į vaiko užimtumą ir pozityvią ir teigiamą emocijų raišką.</i>
		<i>Be abejonės, drausmė, nes mokiniai labai skirtingi, su dėmesio ir elgesio sutrikimais.</i>
		<i>Pabaigti darbą iki galo, savitvarkos, save valdyti.</i>
		<i>Kad jie kuo daugiau darytų viską savarankiškai.</i>
		<i>Kad be mokytojos pastūmimo ir pagalbos rodytų iniciatyvą, būtų savarankiški.</i>

Pirmoji kategorija **dalyvavimas pamokose** skirstoma į dvi subkategorijas: **priklauso nuo mokytojo veiklos, priklauso nuo mokinio savijautos**. Pedagogai teigė, kad mokiniai noriai imasi veiklos, jeigu mokytojas randa priėjimą prie mokinio „*Jie visko nori, aišku reikia ieškoti metodų, būdų, priemonių*“. Taigi, pasak jų, mokinių įsitraukimas yra tiesiogiai priklausomas nuo pedagogo įgūdžių ir meistriskumo, kūrybiškumo. Kita dalis pedagogų labiau akcentavo mokinių savijautą, kaip vieną iš pagrindinių veiksnių, lemiančių mokinių įsitraukimą į veiklas „*Kiek jų galimybės leidžia, sakykim, nes turi daugelis labai stiprių sveikatos problemų*“. Tyrimo dalyviai minėjo ir nekontroliuojamą mokinių elgesį, ir sveikatos bėdas, ir jiems būdingą nuotaikų kaitą, ir gebėjimus. Nepaisant to, galima daryti prielaidą, kad kūrybiški mokytojo sprendimai yra vienas iš būdų įtraukti, sudominti, suaktyvinti mokinių veiklai.

Sekanti kategorija, **reikalavimai mokiniams** užsiėmimų metu, skirstoma į tris subkategorijas: **darbas, savarankiškumas ir drausmė, pagal vaiko gebėjimus**. Pusė apklaustųjų teigė, kad pagrindinis reikalavimas pamokų ir popamokinės veiklos metu yra darbas, kad mokiniai dirbtų, įsitrauktų į veiklą „*Per pamokas svarbiausia, kad jie dirbtų, o tada jau aš save galiu kaltinti, jeigu jiems kas nepavyksta, vadinasi, per sunki užduotis buvo*“. Nepaisant to, kad mokiniai dažnai

dėl savo savijautos, gebėjimų, sveikatos problemų užsiėmimų metu sunkiai įsitraukia į veiklas, mokytojai vis tiek reikalauja dalyvavimo pamokoje. Dalies tyrime dalyvavusių pedagogų reikalavimai priklauso nuo mokinio gebėjimų „*Individualiai, kiek jis gali, kiek pajėgia, stengiamės kuo daugiau*“. Kai kurie iš jų minėjo, kad klasės mokinių gebėjimų lygis yra labai žemas, todėl labiau orientuojamasi į teigiamą emocinę būseną, užimtumą. Informantai minėjo, kad reikalauja iš mokinių drausmės ir savarankiškumo. Šie reikalavimai akivaizdžiai nėra esminiai, dažniausiai persipynę su kitais reikalavimais. Dauguma pedagogų tvirtino, kad siekia paruošti mokinius savarankiškam gyvenimui, tačiau pamokų ir popamokinėje veikloje reikalavimas siekti savarankiškumo nėra dažnai akcentuojamas.

Kadangi edukacinių inovacijų sklaidai labai svarbus sėkmingas bendradarbiavimas (Pečiuliauskienė, 2010), kurį dažnai lemia gera emocinė aplinka, pedagogų buvo prašoma įvertinti savo įstaigos psichologinį klimatą. Analizuojant atsakymus buvo išskirta viena kategorija ir trys subkategorijos (žr. lentelę Nr. 8).

8 lentelė

Psichologinis mikroklimatas

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Bendras psichologinis klimatas	Teigiamas	<i>Puikus psichologinis klimatas, atėjus naujam direktoriui, ir bendruomenė susiburiam, ir labai glaudžiai su tėveliais bendradarbiaujam, ir tėveliai pajuto gėrį, nuoširdumą.</i>
		<i>Mes nejaučiam įtampos, tikrai, draugiški santykiai, tolerantiški vadovai.</i>
		<i>Bartis neturim kada, pasidžiaugti susirenkam kažkuo tai ir į pencią išleidžiam, pasveikinam.</i>
		<i>Manau, kad tikrai šiltas ir geras klimatas šioje mokykloje.</i>
		<i>Aš mokykloje jaučiuosi gerai, neturiu jokių bėdų nei su kolegom, nei su vaikais.</i>
		<i>Jaučiuosi puikiai, nes šalia manęs dirba puikūs kolegos.</i>
		<i>Nėra jokių problemų</i>
	Vidutiniškas	<i>Klimatas dabar, kai pasikeitė vadovas yra stipriai pagerėjęs, [...] kažkokio stipraus susipriešinimo dabar nebėra, nebejaučiam.</i>
		<i>Nelabai koks – per vidurį, ir savijauta mano per vidurį.</i>
		<i>Būna aiško visko, būna visokių dienų.</i>
		<i>Jeigu dešmtbalėje sistemoje, tai tarp 7-8 balų.</i>
		<i>Iš neigiamo iki vidutiniško jau pakilom.</i>
	<i>Yra kur padirbėti, yra ką pagerinti.</i>	
	Įtemptas	<i>Gan sunku iš tikrųjų, sunkoka atmosfera.</i>
		<i>Įtemptai, mano savijauta skirtinga.</i>
		<i>Mano savijauta truputį įtempta.</i>
		<i>Kai yra sujungtos dvi mokyklos, yra įtemptesnis, nes kolektyvas pasipildė daug naujų žmonių, su kuriais turi surasti kontaktą [...] ir dirbti kartu.</i>
		<i>Nėra gera psichologinė atmosfera, kadangi jaučiasi administracijos nesupratimas, nepalaikymas, žodžiu, kultūrinė pusė.</i>

Kaip matyti lentelėje, kategorija **bendras psichologinis klimatas** skirstoma tris subkategorijas: **teigiamas, vidutinis, įtemptas**. Didžioji dalis tyrimo dalyvių psichologinį klimatą ugdymo įstaigoje įvardijo teigiamu „*Manau, kad tikrai šiltas ir geras klimatas šioje mokykloje*“.

Dalis pedagogų savo įstaigos psichologinį klimatą vertino vidutiniškai „*Nelabai koks – per vidurį, ir savijauta mano per vidurį*“ arba įtemptai „*Gan sunku iš tikrųjų, sunkoka atmosfera*“. Įdomu yra tai, skirtingą savijautą apibūdino tos pačios įstaigos pedagogai, t. y. visose apklausoje dalyvavusiose įstaigose kiekvienas pedagogas savo savijautą ir psichologinį klimatą apibūdino skirtingai. Vidutiniškus arba įtemptus jausmus išgyvenančių pedagogų nesiejo nei amžius, nei kvalifikacinė kategorija ar darbo stažas, tačiau iš neigiamai psichologinį klimatą vertinančių pedagogų, pokalbio metu jautėsi šioks toks negatyvumas, uždarumas, nepasitikėjimas savimi. Galima daryti prielaidą, kad emocinis komfortas daug priklauso nuo asmenybės požiūrio, charakterio savybių, reikalavimų sau ir kitiems „*Aš jaučiuosi puikiai, norėčiau, kad ir kiti taip jastųsi, bet yra kur tobulėti*“. Tie pedagogai, kurie teigė, kad tėvai dalyvauja mokyklos gyvenime, pavyksta susikalbėti, jaučiasi geriau, nei tie, kurių mokiniai yra iš asocialių šeimų ar tėvai turi per didelių lūkesčių savo vaiko atžvilgiu. Galima teigti, kad sėkmingą mokytojo veiklą ir jo savijautą, sąlygoja ir mokinių tėvų įsitraukimas į mokyklos gyvenimą.

Siekiant nustatyti pedagogų bendradarbiavimo raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP, pedagogų buvo prašoma apibūdinti kaip vyksta jų tarpusavio bendradarbiavimas. Apklausos rezultatai suskirstyti į dvi kategorijas ir keturias subkategorijas (žr. lentelę Nr. 9).

9 lentelė

Bendradarbiavimas tarp įstaigos pedagogų

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Dalinimasis žiniomis	Pokalbiai	<i>Mūsų mokinių veikla tęstinė yra – išeina iš pamokų pas auklėtojus, bet mes nuvedę viską perteikiame, kaip tą dieną jiem sekėsi.</i>
		<i>Su mokytojais mes keičiamės informacija ne tik apie mokinių elgesį, bet ir apie sveikatą.</i>
		<i>Dalinamės patirtim, kalbamės, dalinamės priemonėm.</i>
	Seminarai, metodinė veikla	<i>Tai yra ir savo patirtį duoti, ir iš kažko tai gauti. Aš esu patenkinta bendradarbiavimu.</i>
		<i>Turim auklėtojų metodinį būrelį, mokytojų metodinis būrelis, ten bendraujam, šnekam [...] apie vaikų elgesį, jų pažangą.</i>
Komandinis darbas	Renginiai	<i>Renginiai ir integruotos pamokos.</i>
		<i>Mes aišku bendradarbiaujam labai glaudžiai, ir šventėm ruošiamės pavyzdžiui su muzikos mokytoja, nedaug tų mokytojų kurie kartu dirba.</i>
		<i>Kiekvienas pasiruošimas renginiui tiesiog priverčia mus visus susijungti ir ruoštis kažkam, ir daryti kažką bendro.</i>
		<i>Mes suskirstome darbus, kad visi būtų įtraukti.</i>
		<i>Dirbame kiekvienas savo klasėje, nebent kažkoks renginys yra.</i>
	Integruotos pamokos, projektai	<i>Su tais kolegom, su kuriais tenka bendradarbiauti randam bendrą kalbą, turim bendrų projektų.</i>
		<i>Kiekvienais metais, jau eilę metų vykdome projektus.</i>
		<i>Mes ir pamokėles integruotas vedam [...] grupelė mokytojų.</i>

Pečiuliauskienės (2010) atlikto tyrimo duomenimis, mokytojų bendradarbiavimas yra

svarbus edukacinių inovacijų veiksnys, padedantis įsitraukti į mokytojų novatorių veiklą, atrasti naujas idėjas ir palengvinti jų sklaidą. Aptariant pedagogų bendradarbiavimą išskirta kategorija **dalinimasis žiniomis**, kuri išskaidyta į dvi subkategorijas: **pokalbiai; seminarai, metodinė veikla**. Tyrimo dalyviai bendradarbiavimą siejo su pokalbiais „*Su mokytojais mes keičiamės informacija ne tik apie mokinių elgesį, bet ir apie sveikatą*“. Septyni apklausti pedagogai bendradarbiavimą siejo su seminarais ir metodine veikla „*Turim auklėtojų metodinį būrelį, mokytojų metodinis būrelis, ten bendraujam, šnekam [...] apie vaikų elgesį, jų pažangą*“. Seminarai ir metodinė veikla skatina atnaujinti žinias, naudoti naujus mokymo būdus ir tegiamas nuostatas į naujoves. Tai patvirtina ir Pečiuliauskienės (2010) tyrimo duomenys, kuriuose išryškėja, kad daugiau nei pusė apklaustų bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų nurodė, kad edukacines inovacijas skatina neformali mokytojo saviugda, kurios metu tobulinamos pedagoginės profesinės kompetencijos.

Antroji kategorija **komandinis darbas** skiriama į dvi subkategorijas: **renginiai; integruotos pamokos, projektai**. Daugiau nei pusė apklaustų pedagogų paklausti apie bendradarbiavimo būdus minėjo mokyklos renginius „*Kiekvienas pasiruošimas renginiui tiesiog priverčia mus visus susijungti ir ruoštis kažkam, ir daryti kažką bendro*“. Dalis pedagogų minėjo, kad bendradarbiauja dažniausiai ne tik su tais pedagogais, kuriuos pasirenka savo noru, bet ir su tais, kurie yra priskiriami pagal renginio pobūdį, mokyklos veiklos planus. Šiek tiek kitokia situacija yra bendradarbiaujant su kolegomis projektinėje veikloje ar organizuojant integruotas pamokas: „*Su tais kolegom, su kuriais tenka bendradarbiauti, randam bendrą kalbą, turim bendrų projektų*“. Galima teigti, kad tie pedagogai, kurie gerai tarpusavyje sutaria, randa bendrų interesų yra linkę burtis į komandas ir vykdyti inovatyvias veiklas. Didžioji dalis apklausos dalyvių bendradarbiavimu tarp pedagogų buvo patenkinti, kita dalis teigė, kad bendradarbiavimo su kolegomis trūksta ir tai siejo su konkurencija tarpusavyje „*Kiekvienas dirba sau, kiekvienas pasislėpęs - vat aš dalyvausiu ir niekam nesakysiu – pas mus taip yra*“. Visi tyrimo dalyviai bendradarbiavimą įvardino svarbiu ir labai reikalingu „*[...] aš galiu ne tik savo nuomonę išgirsti, aš galiu ir kitų nuomones, ir mes galim prieiti bendro sprendimo*“, tačiau kai kurie pedagogai norėtų glaudesnio, tvirtesnio bendradarbiavimo.

Siekiant nustatyti edukacinių inovacijų raišką bendradarbiavimo su tėvais srityje, pedagogų buvo klausama kaip bendradarbiavimas vyksta ir ar jis yra pakankamas. Nagrinėjant atsakymus išskirtos keturios kategorijos, kurios detalizuojamos subkategorijomis (žr. lentelę Nr. 10).

Bendradarbiavimo su mokinių tėvais būdai

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Glaudus bendradarbiavimas	Individualūs pokalbiai susitikus, renginiai	<i>Su lavinamųjų klasių tėvais yra visai kitaip, jie yra tėvai, kurie lankosi mokykloje ir domisi savo vaikų ugdymu.</i>
		<i>Dažniausiai individualūs pokalbiai, nes klasės yra mažos, per susirinkimus, per šventes, daugiau tokioj neoficialioj aplinkoj.</i>
		<i>Labai glaudžiai bendradarbiaujam, dažniausiai „gyvu“ pokalbiu.</i>
		<i>Jeigu yra rimtesnių problemų, pasikviečiam pasikalbėti.</i>
	Telefonas	<i>Skambinimas pastovus.</i>
		<i>Jeigu aš neskambinčiau, tai jie man ir nepaskambintų.</i>
		<i>Mes skambinamės, tėvai mums skambina, jei kas neaišku.</i>
		<i>Jeigu kas, aš pasiskambinu.</i>
		<i>Tik telefonu, jeigu kai kurie tėvai nori.</i>
		<i>Būna kad susiekiam ir kasdien, ir vieną kartą per savaitę – pagal situaciją.</i>
Pasyvus bendradarbiavimas	Susirinkimai, domėjimasis	<i>Iš specialiųjų klasių yra kokie 5-7 tėvai, kurie atvažiuoja pasiklausti kaip sekasi jų vaikui.</i>
		<i>Susirinkimai kada būna neatvažiuoja tie tėvai. Gal toliau gyvena, gal jų mentalitetas toks, jie atsirboję.</i>
		<i>Sakyčiau, kad tėvai labai mažai rūpinasi, [...] jie neturi kada.</i>
		<i>Čia yra sudėtingas dalykas mūsų mokykloje – dauguma specialiųjų klasių mokinių yra iš asocialių šeimų ir juos yra labai sunku prisišaukti į mokyklą.</i>
		<i>Atvirų durų diena kai buvo, tai nė vieno nesulaukiau.</i>
		<i>Per susirinkimus dažniausiai atvažiuoja „lavinamukų“ tėvai, o specialiųjų klasių tėvų dalyvauja mažai.</i>
		<i>Mes norėtume glaudesnio bendradarbiavimo, bet yra silpnos šeimos ir jie džiaugiasi tik, kad tie vaikai išvažiuoja iš namų, nes čia gauna ir maitinimą, ir aprenkti.</i>
	Elektroninis paštas	<i>Aš elektroniniu paštu susirašinėju su tėvais, parašau ką mes veikėm, ką išmokom, pasakau, nes vaikai nepasako.</i>
		<i>Kartais susisiekiame per elektroninį pašta.</i>
		<i>Labai mažai – mano klasėje niekas.</i>
	El. dienynas	<i>Per „Tamo“ dienyną nelabai, daugiau gyvu bendravimu.</i>
		<i>Nors mes jau turim ir tą „Tamo“ įsivedę, bet mažai dar vystosi, nes iš tikrųjų aš pati savo klasėje turiu 13 mokinių, ir yra prisijungę trys tėvai, kiti gal neturi galimybių.</i>

Išskirta kategorija **glaudus bendradarbiavimas** išskirstyta į dvi subkategorijas telefonu ir individualiais pokalbiais susitikus. Vieną iš dažniausių bendradarbiavimo su tėvais būdų pedagogai minėjo telefono skambučius, tačiau akcentavo, kad tėvai patys skambina retai, tai dažniau pedagogo iniciatyva „Jeigu aš neskambinčiau, tai jie man ir nepaskambintų“. Tik vienas pedagogas minėjo, kad skambina patys tėvai. Kita bendravimo su tėvais forma, pasak tyrimo dalyvių, individualus pokalbis susitikus: „Dažniausiai individualūs pokalbiai, nes klasės yra mažos, per susirinkimus, per šventes, daugiau tokioj neoficialioj aplinkoj“. Pažymėtina tai, kad šį bendradarbiavimo būdą ir dažniau nurodė lavinamųjų klasių pedagogai, kurie džiaugėsi aktyviais ar net labai aktyviais tėvais, kurie ne tik dalyvauja ugdymo įstaigos gyvenime, bet ir padeda materialiai (įrengė žadimų aikšteles, nupirko mokymo priemonių ir pan.). Tik nedidelė dalis apklaustų pedagogų bendradarbiavimą su mokinių tėvais įvardijo glaudžiu ir nereikalaujančiu pokyčių. Didžioji dalis pedagogų pasigenda tėvų įsitraukimo į mokyklos gyvenimą ir tai sieja su

mokinių tėvų atsainiu požiūriu į vaikų ugdymą ir jų atsakomybės stoka „*Sakyčiau, kad tėvai labai mažai rūpinasi*“. Paklausti, ką reiktų keisti bendradarbiavimo su mokinių tėvais srityje, pedagogai dažniausiai teigė, kad „*[...] reikia keisti visuomenę, bet tai ne toks greitas procesas*“.

Antroji kategorija **pasyvus bendradarbiavimas** išskirta į tris subkategorijas **susirinkimai, domėjimasis, elektroninis paštas ir elektroninis dienynas**. Didžioji dalis apklaustų pedagogų teigia, kad bendradarbiavimas iš tėvų pusės yra menkas ir tai galėtų pakeisti tik pačių tėvų pasikeitusios nuostatos, socialinė padėtis, tėvų socialinių įgūdžių ugdymas. Tai rodo, kad dauguma įstaigose besimokančių mokinių yra iš socialiai pažeidžiamų grupių, ypač tai akcentavo specialiųjų klasių pedagogai. Tyrimo dalyviai atskleidė, kad organizuojant susirinkimus jaučiasi pasyvus bendradarbiavimas iš tėvų pusės „*Susirinkimai kada būna neatvažiuoja tie tėvai. Gal toliau gyvena, gal jų mentalitetas toks - jie atsiriboję*“, tokius ir panašius teiginius išsakė specialiųjų klasių pedagogai, kuriems bendradarbiavimo su tėvais nepakanka, tėvai nerodo iniciatyvos. Keletas pedagogų įvardijo, kad kartais su tėvais bendrauja elektroniniu paštu „*Kartais susisiekiama per elektroninį paštą*“. Kai kurie kaip bendradarbiavimo būdą su mokinių tėvais paminėjo elektroninį dienyną, tačiau, pasak pedagogų, jis vyksta vangiai, nes tik keletas tėvų yra prisijungę „*Nors mes jau turim ir tą „Tamo“ įsivedę, bet mažai dar vystosi, nes iš tikrųjų aš pati savo klasėje turiu 13 mokinių, ir yra prisijungę trys tėvai, kiti gal neturi galimybių*“. Geležinienės, Melienės (2013) tyrimo duomenimis, prieš tris metus elektroniniu dienynu šiose mokyklose dar nebuvo naudojamos, o šis tyrimas atskleidė, kad bent dviejų tyrime dalyvavusių ugdymo įstaigų pedagogai nurodė, kad mokykla yra įsivedusi šią technologiją. Galima daryti prielaidą, kad IKT technologijas tyrime dalyvavusiose ugdymo įstaigose pedagogai naudoja, tačiau mokinių tėvai paprasčiau ir greičiau yra pasiekiami telefonu. Tyrimo dalyviai dažniausiai tai siejo su tėvų socialinėmis problemomis.

2.4. Edukacinių inovacijų raiška bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių

Siekiant nustatyti edukacinių inovacijų raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP, buvo siekiama nustatyti pedagogų požiūrį į mokinių savijautą mokykloje, patyčių raišką, mokinių saviraiškos galimybes mokykloje ir ją baigus.

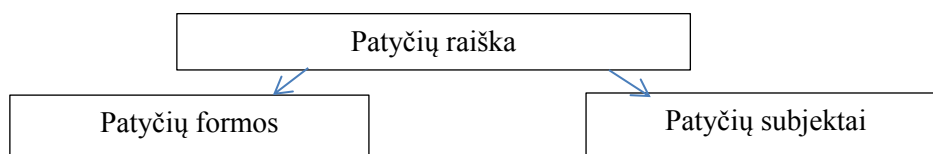
Pirmiausiai tyrimo dalyvių buvo klausta, kaip, jų manymu, mokiniai jaučiasi mokykloje ir ar jų tėvai džiaugiasi, kad vaikas lanko būtent šią ugdymo įstaigą. Šiuo klausimu išskirta viena kategorija ir dvi subkategorijos (žr. lentelę Nr. 11).

Mokinių savijautos rodikliai

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Mokinių savijautos rodikliai	Mokinių noras lankyti įstaigą	<i>Dauguma jaučiasi geriau negu bendrojo ugdymo mokykloje.</i>
		<i>Mokiniai čia jaučiasi saugūs, noriai eina į mokyklą, jaučia, kad čia juos supranta, palaiko ir vertina.</i>
		<i>Gerai vaikai sako, kad jaučiasi [...] nenori jei atostogų, nes namuose kieme jie neturi draugų.</i>
		<i>Manau, kad jaučiasi labai puikiai ir jie nori į mokyklą.</i>
		<i>Kai kuriuos „lavinamukus“ sunku namo važiuoti prikalbinti.</i>
	Patenkinti mokinių tėvai	<i>Dauguma džiaugiasi ir mokiniai yra patenkinti, lanko, ir tėveliai yra patenkinti.</i>
		<i>Didžioji dalis yra patenkintų tėvų.</i>
		<i>Aš, manau, kad jie atvažiuavę čia atsipalaiduoja. Mes nusiskundimų neturime.</i>
		<i>Kiek yra susirinkimų, kiek yra pokalbių, tai patenkinti tėvai.</i>
		<i>Kažkada taip šnekėjom su viena mama, sakau: „Kaip jau jum?“. Tai sako: „Man gerai, vaikas parvažiuoja laimingas iš mokyklos, nesiskundžia“.</i>

Mokinių savijautos rodikliais pedagogai išskyrė mokinių norą lankyti mokyklą ir, kad mokykla patenkinti mokinių tėvai. Mokinių norą lankyti mokyklą pagrindiniu geros savijautos rodikliu dažniausiai laikė lavinamųjų klasių pedagogai „Kai kuriuos „lavinamukus“ sunku namo važiuoti prikalbinti“. Pasak jų, specialiosiose klasėse motyvacijos trūksta, tačiau jie bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP jaučiasi saugesni ir jų gerą savijautą dažnai iliustruodavo tolimesniu bendravimu su buvusiais mokiniais „Tarkim vakar, aplankė mane mano buvęs mokinys ir mes pasikalbėjom, pasivaišinom“. Pedagogų teigimu, naujai atėję mokiniai iš kitų mokyklų, įgauna daugiau pasitikėjimo savimi, atsiskleidžia, tampa sukalbamesni „Tiesiog kiti pradeda ir į sceną eiti, tėvai nebeatpažįsta savo vaikų“.

Tyrimo dalyviai teigė, kad dauguma tėvų džiaugiasi pasirinkę specialiąją mokyklą „Kiek yra susirinkimų, kiek yra pokalbių, tai patenkinti tėvai“. Teigiamo tėvų požiūrio į specialiąją mokyklą vertinimas yra šiek tiek subjektyvus, nes atsakydami į klausimą pedagogai dažnai nurodė, kad kalba konkrečiai apie savo klasės mokinių tėvus, o objektyviai visos mokyklos tėvų požiūrio nevertino. Nepaisant to, nė vienas pedagogas nepaminėjo, kad mokiniai ar jų tėvai būtų nepatenkinti mokykla. Vertinant mokinių savijautą ir tėvų pasitenkinimą mokykla, siejant tai su mokinių tėvų keliamais reikalavimais pedagogams, galima daryti prielaidą, kad bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP yra saugu, mokiniai pasiekia ugdymo rezultatų pagal savo gebėjimų lygį.

5 pav. Pedagogų požiūris apie patyčių raišką ugdymo įstaigose

Nustačius, kaip pedagogų požiūriu mokiniai jaučiasi ugdymo įstaigoje, respondentų buvo prašoma papasakoti apie patyčių raišką mokykloje, kuris detalizuoja mokinių tarpusavio santykius ir savijautos rodiklius. Berns (2009) teigimu, vaikų saugumo užtikrinimas ir aktyvus užsiėmimas smurto prevencija yra vienas iš sėkmingai dirbančių mokyklų ir sėkmingo mokymo bruožų. Analizuojant duomenis buvo išskirtos dvi kategorijos ir penkios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 12).

12 lentelė

Patyčių raiška ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Patyčių formos	Smurtas	<i>Stumdosi, veiksmu, žodžiu specialiųjų klasių mokiniai tarpusavyje.</i>
		<i>Tie stipresni eidami pro šalį įspirs, niuktels.</i>
		<i>Žinoma, negalima šimtu procentu teigti, kad kažkas kažko tai nestumtelėjo, nepagąsdino.</i>
	Pravardžiavimas	<i>Pravardžiuojasi ir muštynių pasitaiko.</i>
		<i>Apsižodžiavimų, manyčiau, tai tikrai yra, aš nepasakyčiau, kad tai yra patyčios, [...] bet tai nėra kažkoks jėgos demonstravimas.</i>
		<i>Buvo patyčios iš vaikų, kad aš rusė ir ką aš čia veikiu, bet mes tą įveikėm.</i>
	Retas reiškinys	<i>Mano klasėje negalėčiau sakyti, kad yra, kadangi jie patyčių nelabai gali vykdyti.</i>
		<i>Būna, bet tokių jau, kad būtų labai didelių problemų - ne.</i>
		<i>Specialiosiose klasėse girdžiu, bet pas mus, lavinamosiose, to nėra.</i>
		<i>Klasės labai mažos, kiekvieną matom, net jų lygis nelabai leidžia.</i>
Patyčių subjektai	Socialiai ir fiziškai silpnėsi	<i>Tyčiojasi, kad silpnėsnis, mažėsnis.</i>
		<i>Jeigu iš šeimos yra silpnėsnis, o kitas yra aktyvesnis, na ir ignoruoja.</i>
		<i>Iš „specukų“ pastebėjau, kad tie, kurie nemoka atsispirti į jėgą, fiziškai silpnėsi.</i>
		<i>Dažniausiai patyčių aukomis tampa vaikai iš globos namų, nes jie visada pasiruošę gintis kaip žvėriukai.</i>
	Išsiskiriantys iš kitų	<i>Gal lėtesni vaikai arba patys išprovokuoja.</i>
		<i>Tie mokiniai, kurie šiek tiek emociškai silpnėsi, jautresni vaikai.</i>
		<i>Turintys antsvorį, nešiojantys akinius, arba kažkuo išsiskiriantys iš pilkos masės.</i>

Patyčių raiškai apibūdinti išskirta kategorija **patyčių formos**, kuri skirstoma į tris subkategorijas: **smurtas**, **pravardžiavimas**, **retas reiškinys**. Nedidelė dalis pedagogų teigė, kad patyčios ugdymo įstaigoje dažniausiai fiksuojamos smurto atvejais „*Tie stipresni eidami pro šalį įspirs, niuktels*“. Tyrimo dalyviai kaip vieną iš patyčių formų minėjo pravardžiavimą „*Apsižodžiavimų, manyčiau, tai tikrai yra*“. Pažymėtina, kad daugiau nei pusė apklausos dalyvių minėjo ir smurtą, ir pravardžiavimą, patyčias iš mokinių jo atžvilgiu dėl tautybės. Didžioji dalis tyrimo dalyvių tvirtino, kad patyčios yra retas reiškinys jų įstaigoje „*Klasės labai mažos, kiekvieną matom, net jų lygis nelabai leidžia vykdyti patyčias*“. Patyčių nebuvimą arba ribotas galimybes plisti patyčioms dauguma respondentų siejo ir su mažą įstaigos bendruomenę, kurioje visi vieni kitus pažįsta, mato. Visi apklausos dalyviai teigė, kad įstaigoje patyčios egzistuoja, tačiau jos nėra sistemingos, masiškai pasireiškiančios, dažniau tai pavieniai atvejai, mokinių tarpusavio

nesutarimų išprovokuoti reiškiniai „*Tokių išskirtinių, sudėtingų dalyku, nemanau, kad yra*“. Tyrimo dalyviai minėjo, kad įstaigos dalyvauja įvairiose patyčių prevencijos akcijose „*Man tai svarbiausia yra savaitė be patyčių, todėl, kad aš ją turiu vesti*“, tačiau jokios specialios programos šiai problemai spręsti nevykdo.

Kategorija **patyčių subjektai** išskirta į dvi subkategorijas: **socialiai ir fiziškai silpniesni, išsiskiriantys iš kitų**. Paklausti apie patyčių subjektus ir jų bendrus bruožus, dauguma respondentų teigė, kad patyčių subjektais dažniausiai tampa socialiai arba fiziškai silpniesni mokiniai „*Tyčiojasi, kad silpniesnis, mažesnis*“. Trys apklausos dalyviai patyčių subjektų bendru bruožu laikė išskirtinumą, o vienas respondentas teigė, kad patyčių subjektai bendrų bruožų neturi. Apibendrinant patyčių raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams, turintiems SUP paaiškėjo, kad ši problema nėra itin aktuali, nes dėl nedidelio mokinių skaičiaus, jų žemų intelektinių gebėjimų patyčios apsiriboja pavieniais apsižodžiavimais ir pasistumdymais.

Tyrimu buvo siekiama atskleisti pedagogų požiūrį į SUP turinčių mokinių saviraiškos galimybes bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP. Svarbu suprasti, kaip šiose ugdymo įstaigose yra suteikiamos galimybės mokiniams priartėti prie visuomenės. Tyrimo dalyvių atsakymų duomenys pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

Mokinių saviraiškos galimybės įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Saviraiškos galimybės	Klasė	<i>Padedą pavežti vežimėlį, paduoti kamuolį, išplauti puodelį už kitą mokinį, atsisėda į mokytojo vietą ir tampa mokytojais, matosi kartais tos lyderio apraiškos.</i>
		<i>Kiti vaikai per savo darbinę veiklą, darydami kažką gali save išreikšti ir parodyti.</i>
	Būreliai	<i>Jie gali ir dainuoti, jau juos išsirenka, nes jie tokie dainingi klasėj. Jie nori dalyvauti.</i>
		<i>Berņiukai labai aktyviai sportuoja, ir jiems be galo patinka, ir jau sekasi tai žvaigždė jau vaikšto pas mus.</i>
		<i>Visose srityse mokiniai gali dalyvauti, ir šokiai dabar pas mus atsirado, tik noro reikia.</i>
		<i>Piešti eina vaikai, piešti nori, na, tikrai eina vaikai į būrelius.</i>
	Šventės ir renginiai	<i>Aš pastebėjau, kad tie pasireiškimai per šventes, per pasirodymus, per dainavimą, šokius, sporto šventes tikrai matosi kas lyderiauja.</i>
		<i>Labai dažnai jie gali pasirodyti saviraiškose meninėse, [...] o mūsų mokykloje apstu įvairiausių renginių.</i>
	Neturi gebėjimų	<i>Mūsų vaikai yra labai sutrikusio intelekto ir elgesio nukrypimais.</i>
		<i>Lyderio savybių vaikai nebeturi.</i>
		<i>Jie mėgsta daryti viską [...], tačiau gebėjimų tokių, kad labai pasireikštų kaip ir neturi.</i>
		<i>Pagal savo gebėjimus jie nelabai gali išreikšti save.</i>

Kategorija **saviraiškos galimybės** skirstoma į keturias subkategorijas: **klasė, būreliai, šventės ir renginiai, neturi gebėjimų**. Dažniausiai tyrimo dalyviai nurodė, kad mokiniai labiausiai gali atsiskleisti dalyvaudami būreliuose „*Visose srityse mokiniai gali dalyvauti, ir šokiai dabar pas mus atsirado, tik noro reikia*“. Apklausa parodė, kad bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems SUP, labai aktyviai organizuojamas neformalusis švietimas, informantai vardijo labai daug įvairių neformaliojo švietimo programų, kuriose mokiniai dalyvauja (daivanimas, šokiai, breikas, piešimas, anglų kalba, įvairūs rankdarbiai, keramika, sporto programos, teatras ir kt.). Didžioji dalis tyrimo dalyvių minėjo, kad mokykloje vyskta labai daug įvairaus pobūdžio renginių ir juose visada dalyvauja mokiniai „*Labai dažnai jie gali pasirodyti saviraiškose meninėse, [...] o mūsų mokykloje apstu įvairiausių renginių*“. Keletas apklausos dalyvių taip pat minėjo, kad mokiniai puikiai save gali išreikšti ir klasės aplinkoje, ypač joje atsiskleidžia lyderių savybės „*...atsisėda į mokytojo vietą ir tampa mokytojais, matosi kartais tos lyderio apraiškos*“. Kai kurie tyrime dalyvavę pedagogai tokiais ir panašiais teiginiais atskleidė, kad ugdymo procesą organizuoja įdomiai ir šiuolaikiškai, leidžia mokiniui būti svarbiausia ugdymo ašimi, o patys lieka koordinuojančiais stebėtojais. Ketvirtadalis pedagogų teigė, kad mokiniai neturi nei lyderių savybių, nei gebėjimų išreikšti save „*Pagal savo gebėjimus jie nelabai gali išreikšti save*“. Tokie apklausos duomenys leidžia daryti prielaidą, kad saviraiškos galimybes kartais apsunkina žemas mokinių gebėjimų lygis dėl vidutinių ir žymių intelekto sutrikimų, ribojančių mokinių aktyvų ir sąmoningą įsitraukimą į ugdymo įstaigos gyvenimą.

Tyrimu buvo siekiama nustatyti, kaip ugdymo įstaigos realiai paruošia mokinius integracijai į visuomenę, kokios galimybės jų laukia baigus bendrojo ugdymo mokykla mokiniams turintiems SUP, ir koks pedagogų požiūris į šiuos mokinius. Išanalizavus apklausos duomenis buvo išskirta viena kategorija ir keturios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 14).

14 lentelė

SUP turinčių mokinių ateities perspektyvos

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Ateities perspektyvos	Priklauso nuo visuomenės požiūrio	<i>Bendroje darbo rinkoje jie negalės konkuruoti, o jeigu sukurs kokias vietas, bet tam reikia lėšų [...].</i>
		<i>Norėtųsi, kad būtų šiek tiek platesnis profesijos pasirinkimas ir specialioji mokykla negalėtų būti pritempta prie bendrojo ugdymo mokyklos.</i>
		<i>Manau, kad ateityje šitų mokinių galimybės tik didės, atsiras daugiau ugdymo centrų, kurie galės sudaryti galimybes savarankiškai gyventi su tam tikrų specialistų pagalba.</i>
		<i>Mūsų visuomenė dar nėra pasiruošusi priimti tokius vaikučius.</i>
		<i>Manau, yra Lietuvos problema, kad nėra toliau tęstinumo, išugdome, ir bendražmogiškas vertybes įdiegiame, bet jie išeina į gatvę.</i>
	Priklauso nuo vaiko sutrikimų	<i>Labai įvairios [...] vienas vaikas gebantis gerai integruotis, gyventi su priežiūra, o kiti vaikai dėl savo sunkios būklės negalės savarankiškai gyventi.</i>
		<i>Reikia žiūrėti individualiai į kiekvieną veiklą, nes kai kurie gerai adaptuojasi, o kitiems reikalinga nuolatinė priežiūra.</i>
<i>Jie savarankiškai negyvens, visada priklausys nuo suaugusiojo.</i>		

	Tęsia mokslus, įsidarbina	<i>Yra mokinių, kurie baigia mokyklą, įgyja profesijas ir kažkaip integruojasi į visuomenę.</i>
		<i>Mūsų mokiniai baigia profesines mokyklas, netgi dalis mokinių sėkmingai emigravę į užsienį.</i>
		<i>Gali mokytis ir įsigyti profesiją, tik tai tiek, kad mūsų vaikams labai nedidelis profesijų pasirinkimas mūsų zonoj.</i>
		<i>Mūsų vaikai sėkmingai dirba pabaigę, ir vairuotojais dirba [...].</i>
	Dienos centrai	<i>Ateities perspektyva jų aiški – dienos centrai, o jeigu dienos centruose nėra vietų, jie bus namuose.</i>
		<i>Lavinamųjų klasių mokiniai vistiek turės būti prižiūrimi – į dienos centrą arba namuose.</i>
		<i>Lankys dienos centrus ir bus suaugusiųjų priežiūroj.</i>
		<i>Dabar kuriasi ir suaugusiųjų dienos centrai, aišku, jų yra mažai.</i>

Kategorija **ateities perspektyvos** išskirta į subkategorijas: **priklauso nuo visuomenės požiūrio, priklauso nuo vaikų sutrikimų, tęsia mokslus, įsidarbina, dienos centrai**. Dažniausiai pedagogai teigė, kad SUP turinčių mokinių ateities galimybės priklauso nuo visuomenės požiūrio ir sistemos „*Mūsų visuomenė dar nėra pasiruošusi priimti tokius vaikučius*“. Pedagogų manymu, nors mokyklos ir siekia integruoti, paruošti kiek įmanoma savarankiškesnius žmones, visuomenė, politinė sistema nėra sutvarkyta tinkamai, kad pagal savo gebėjimus neįgalūs asmenys galėtų prisitaikyti. Tyrime dalyvavę pedagogai teigė, kad SUP turinčių mokinių ateitis yra susijusi su jų sutrikimais „*Reikia žiūrėti individualiai į kiekvieną veiklą, nes kai kurie gerai adaptuojasi, o kitiems reikalinga nuolatinė priežiūra*“. Pedagogų nuomone, specialiųjų klasių mokiniai gali prisitaikyti visuomenėje, o lavinamųjų dažniausiai ne dėl savo sunkios fizinės, psichinės būklės. Dalis apklausoje dalyvavusių pedagogų teigia, kad kai kurie mokiniai baigę specialiąją mokyklą tęsia mokslus ir įsidarbina „*Yra mokinių, kurie baigia mokyklą, įgyja profesijas ir kažkaip integruojasi į visuomenę*“. Tenka pastebėti, kad tie pedagogai, kurie teigė, kad mokiniai tęsia mokymąsi ir įsidarbina, teigiamai atsakė į klausimą apie aktyvias profesinio orientavimo ir rengimo programas, vykdomas mokykloje. Kai kurie pedagogai teigė, kad profesinis rengimas mokykloje praktiškai nevykdomas, vyksta orientavimas, supažindinimas su profesijomis, kurias jie galės rinktis. Pasak pedagogų, žymių negalią ir labai didelius SUP turintys mokiniai, dažniausiai patenka į dienos centrus arba lieka namuose, prižiūrimi artimųjų „*Lavinamųjų klasių mokiniai vistiek turės būti prižiūrimi – į dienos centrą arba namuose*“. Taigi galima teigti, kad bendrojo ugdymo mokyklos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams iš dalies vykdo profesinio rengimo programas, ruošia mokinius savarankiškam gyvenimui, tačiau mokinių integracijai į visuomenę įtakos turi ne tik vidiniai veiksniai susiję su ugdymo įstaiga ir individualiais mokinių gebėjimais, bet ir išoriniai veiksniai – nepalanki valstybės darbo rinka, ribotos tolesnio mokymosi galimybės ir vis dar egzistuojantis neigiamas visuomenės požiūris į neįgalumą. Nepaisant to, dalis pedagogų išreiškė gana optimistišką požiūrį į SUP

mokinių ateities galimybes „*Manau, kad ateityje šitų mokinių galimybės tik didės, atsiras daugiau ugdymo centrų [...]*“.

Inkliuzija – tai šiuolaikiškas požiūris į ugdymą. Apklauskos metu pedagogų buvo prašoma apibūdinti inkliuzinę mokyklą. Analizuojant respondentų atsakymus išskirta viena kategorija ir keturios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 15).

15 lentelė

Pedagogų požiūris į inkliuziją

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Inkliuzinė mokykla	Tolerancija	<i>Požiūris į žmogų, į tai kuo mokinys bus ateityje.</i>
		<i>Besąlygiškas priėmimas vaiko tokio, koks jis yra, nereikalaujantis daugiau iš vaiko, nei jisai geba.</i>
		<i>Pastebėti kiekvieno vaiko išskirtinumą ir vystyti jo galias.</i>
		<i>Tėvai ir mokytojai, daugumos mokinių, turi suprasti, kad yra kitokie vaikai ir mokėti juos priimti ir mokyti.</i>
		<i>Tie vaikai, kurie neturi SUP turi būti ugdomi tam tikrų vertybių: tolerantiškumas, pagarba, pagalba vienas kitam.</i>
	Netinkama didelių SUP turintiems vaikams	<i>Tiktai specializuotoj aplinkoj, jiems turi būti pagalba teikiama, dirbama su kiekvienu individualiai, ir ne vienas specialistas.</i>
		<i>Jie gauna labai mažai pagalbos.</i>
		<i>Šitie vaikai sėdi suoluose galuose ir jie neskaito, nerašo, nebendruoja.</i>
		<i>Mano vaikai jokių būdu negalėtų mokyti bendrojo ugdymo mokykloje, lavinamosios klasės.</i>
	Sistema tam nepritaikyta	<i>Aš labiau linkusi likti prie specialiosios mokyklos, nes, manau, kad taip vaikui yra geriau. [...] Nėra tam sąlygų.</i>
		<i>Kažin ar jinai veikia iš tikrųjų...</i>
		<i>Ji gali egzistuoti popieriuje, bet ne realybėje.</i>
		<i>Pirma, neturi būti tokios didelės klasės, jeigu apie penkiolika mokinių, tame tarpe ir SUP turintys, tai, sakyčiau, gal ir nieko tada.</i>
	SUP klasės atskirai	<i>Perskirta siena, valgykla – perskirta inkliuzinė siena ir jie per tą stiklinę sieną vienas kitą mato. Čia yra inkliuzija?</i>
		<i>Bendroje klasėje su visais vaikais jie būna nepastebėti, aš pati praktikos kiek turėjus – jie sėdi pamokoje ir nieko nenuveikia.</i>
		<i>Aš įsivaizduoju, kad tada turėtų būti atskiros klasės SUP vaikams.</i>
<i>Jeigu panaikintų specialiasias mokyklas, tai bendrojo ugdymo mokyklose vaikai kartu būtų negalėtų [...], kadangi jie turi būti prižiūrimi.</i>		

Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais, kategorija **inkliuzinė mokykla** skirstoma į keturias subkategorijas: **tolerancija**, **netinkama didelių SUP turintiems mokiniams**, **sistema tam nepritaikyta**, **SUP klasės atskirai**. Pusė apklauskos dalyvių inkliuzinę mokyklą siejo su visuomenės tolerancija „*Tėvai ir mokytojai, daugumos mokinių, turi suprasti, kad yra kitokie vaikai ir mokėti juos priimti ir mokyti*“.

Dalis apklauskos dalyvių teigė, kad inkliuzinė mokykla yra visiškai netinkama didelių ir labai didelių SUP turintiems mokiniams „*Šitie vaikai sėdi klasės gale ir jie neskaito, nerašo, nebendruoja*“. Pedagogai rėmėsi jų praktikoje pasitaikančiais atvejais, kai mokiniai atėję iš bendrojo ugdymo mokyklų į specialiąją, dažniausiai turi labai mažai žinių, gebėjimų, kuriuos yra

pejėgūs įgyti, patyrę atskirtį, patyčias, smurtą, dėl mažo specialistų, pagalbos mokiniui darbuotojų skaičiaus (nėra padėjėjų, daug mokinių, mokytojai neapmokyti dirbti su tokiais vaikais ir pan.).

Kai kurie tyrimo dalyviai inkliuzijos atžvilgiu buvo gana skeptiškai nusiteikę ir teigė, kad tai „tik popieriuose“ egzistuojantis faktas „*Ji gali egzistuoti popieriuje, bet ne realybėje*“. Apklaustos dalyvių manymu, kad inkliuzinė mokykla egzistuoatų ir veiktų efektyviai reikia keisti visą sistemą, kuri šiuo metu Lietuvoje yra nepritaikyta, trūksta lėšų, žmonių suvokimo. Dalis pedagogų inkliuziją vertina teigiamai, tačiau net ir tokioje mokykloje jie didelių ir labai didelių SUP poreikių mokinių bendrose klasėse ir koridoriuose neįsivaizduoja ir, jų manymu, reiktų atskirų specialiųjų klasių bendrose patalpose „*Aš įsivaizduoju, kad tada turėtų būti atskiros klasės SUP vaikams*“. Šią poziciją išsakę pedagogai teigia, kad kai kuriems mokiniams reikalinga ypatinga priežiūra, pagalba ir būtų skriaudžiamos visos pusės – integruotas vaikas, mokytojai ir SUP neturintys mokiniai, nes nukentėtų mokymo(si) kokybė. Tik nedidelė dalis pedagogų buvo visiškai neigiamai nusistatę prieš inkliuziją, ją vertinino kaip visiškai neįmanomą faktą arba visiškai atsisakė išsakyti savo nuomonę.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip pedagogai organizuoja ugdymą, kokias metodikas renkasi ugdyti SUP turinčius mokinius. Apklaustos duomenys suskirstyti į vieną kategoriją ir dvi subkategorijas (žr. lentelę Nr. 16).

16 lentelė

Šiuolaikinės ugdymo metodikos

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Šiuolaikiniai ugdymo būdai	Individualiai pagal poreikį	<i>Kiek žinau, mokytojos, kurios turi autistų, jos taiko, nes su savo metodikom ir pranešimus yra parengusios ir dalyvavo respublikoj.</i>
		<i>Kiekvienas pedagogas metodikas taiko pagal tai kokius turime vaikus: kas turi autistų – dirba su autizmo metodikomis [...].</i>
		<i>Kiekvienam vaikui individualizuota programa.</i>
	Autizmo spektro sutrikimų turintiems mokiniams (TEACCH, ABA)	<i>Stengiuos pamokose naudoti informacinių technologijų programėles, tik galbūt tų galimybių tokių, kad pilnai jas išnaudoti nėra.</i>
		<i>Daug kas buvo išvažiavę į užsienį – Danijoj buvo, Vokietijoj, Vengrijoj, tai parsivežėm nuorodas tas – ženklus tuos žymėjimo (simboliai).</i>
		<i>Vieną vaiką mokome pagal ABA programą.</i>

Šiuolaikiniai ugdymo būdams specializuotose ugdymo įstaigose nustatyti išskirta viena kategorija **šiuolaikiniai ugdymo būdai** ir dvi subkategorijos: **individualiai pagal poreikį**, **autizmo spektro sutrikimų turintiems mokiniams (TEACCH, ABA)**. Paklausti apie šiuolaikinius ugdymo būdus ir ugdymo metodikas, pedagogai teigė, kad taiko juos individualiai pagal mokinių poreikius, gebėjimus, sutrikimus, o vienos kažkurios metodikos nei visa ugdymo įstaiga, nei konkretus pedagogas nepraktikuoja. Visais atvejais jie minėjo individualizuotą ugdymą, individualų darbą su mokiniiais, teigė, kad taiko arba kažkada yra taikę vieną iš autizmo

spektro sutrikimų turintiems mokiniams sukurtų metodikų, t. y. TEACCH, ABA, struktūruotas ugdymas. Likusi dalis pedagogų teigia neturintys poreikio taikyti naujas, šiuolaikines metodikas, pilnai užtenka atnaujinti ugdymo metodus, metodines priemones.

Svarbus tyrimo aspektas – pedagogų nuomonė apie mokyklai reikalingus pokyčius ir įstaigos ateities perspektyvas. Išanalizavus pedagogų atsakymus, išskiriamos dvi kategorijos ir aštuonios subkategorijos (žr. lentelę Nr. 17).

17 lentelė

Ugdymo įstaigai reikalingi pokyčiai

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu	
Fizinė ir mokymosi aplinka	Naujovės	<i>Individualių, gal planšečių kokių būtų gerai.</i>	
		<i>Norisi įsigyti modernesnių priemonių.</i>	
		<i>Aš norėčiau, kad mūsų mokykla būtų inovatyvi informacinėse technologijose, nes to tikrai trūksta, tas mokymasis klasėse ir mane slopina ir vaikus.</i>	
		<i>Norėtuši projektinės veiklos, su kitom mokyklom bendradarbiauti.</i>	
		<i>Vis dėlto labiau norėtuši naujovių, kompiuterių multimedijos kiekvienoje klasėje.</i>	
		<i>Reikia papildyti šiuolaikinėm technologijom visus kabinetus.</i>	
		<i>Eiti koja kojom su šiuolaikinėm technologijom ir inovacijom.</i>	
	Patogesnė, jaunesnė darbo aplinka	<i>Norėtuši baldų geresnių ir šiaip įvairių materialinių dalykų.</i>	
		<i>Patalpas naujinti, interjerą.</i>	
		<i>Kad būtų kur pasivaikščioti vaikams ir atskiros zonos.</i>	
		<i>Norėčiau padėjėjos klasėje nuolatinės, nes ateina tik antradieniais ir trečiadieniais.</i>	
		<i>Sporto aikštelė sena, tikrai būtų galima pakeisti.</i>	
	Metodinės priemonės	<i>Trūksta priemonių, skirtų specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams.</i>	
		<i>Priemonių trūksta, patys nusiperkam, o ką darysi...</i>	
		<i>Norim priemonių ir lėšų daugiau.</i>	
		<i>Be jokios abejonės norėtume daugiau metodinių priemonių.</i>	
		<i>Mokykla galėtų aprūpinti klases šiuolaikinėmis mokymo priemonėmis.</i>	
	Didesni finansiniai ištekliai	<i>Kuo racionaliau paskirstyti laiką ir lėšas, kad vaikai gautų kuo daugiau individualios pagalbos.</i>	
		<i>Mokykla jeigu turėtų daugiau finansų, nuo to visiems būtų geriau, nes daug gaminamės pačios.</i>	
		<i>Finansavimo didesnio, kad galėtum labiau pasireikšti.</i>	
		<i>Savo lėšomis negalime visko pakeisti, didesnį dėmesį turėtų savivaldybė skirti.</i>	
		<i>Reikalinga didelė materialinė bazė: kiemas, transportas pritaikytas mūsų vaikams.</i>	
	Jaunesnis kolektyvas	<i>Kolektyvas yra didelėj brandoj, jau 50 metų vidurkis.</i>	
		<i>Norėtuši, kad ateitų jauni žmonės, tai mes čia taip ir senstam, juk vistiek, kai ateina jaunimas yra kitaip.</i>	
		<i>Reikia naujų žmonių, kad ateitų, kad ateitų nauja karta.</i>	
	Paslaugos	<i>Labai trūksta psichologo mūsų mokykloje.</i>	
		<i>Norėtuši mokytojams atsipalaidavimo kabineto.</i>	
		<i>Reikia daugiau psichologo pagalbos, gydomosios gimnastikos, logopedo ne vieną, o kelis kartus per savaitę.</i>	
		<i>Individualizuota aplinka ir kuo daugiau paslaugų mokiniams.</i>	
		Dar gyvuos	<i>Aš tikiuosi, kad mūsų mokykla dar gyvuos.</i>

Ateities vizija		<i>Tikslas mokyklai gyventi, suteikti vaikams pagalbą, tobulėti ir pakeisti požiūrį, kad mokyklos pavadinimas nekeltų baimės.</i>
		<i>Norėtusi, kad mokykla išliktų ir nebeliktų jungtinių klasių.</i>
		<i>Ši mokykla tikrai bus, nes ji yra reikalinga tėvams, vaikams.</i>
		<i>Daugiau vaikų.</i>
		<i>Toliau vystytis, tobulintis, kad mes galėtume sudaryti daugiau galimybių SUP mokiniams tobulinti savo gebėjimus.</i>
		<i>Kad kiekvienas mokinys išėję iš šios mokyklos būtų savarankiškas.</i>
		<i>Mokymo aplinka pritaikyta SUP mokiniams, daug socialinių partnerių ir sėkminga projektinė veikla.</i>
		<i>Ruošiam „žmogiukus“ ateičiai, Lietuvai.</i>
	Tapti autizmo centru	<i>Kuo gersnės paslaugos vaikams su autizmo spektro sutrikimais, ne tik vaikams, bet ir šeimai.</i>
	<i>Išsigryninti ir dirbti vien tik su autizmo spektro sutrikimų turinčiais mokiniais iš visos apskrities.</i>	

Pirmoji kategorija **fizinė ir mokymo(si) aplinka** išskirta į subkategorijas: **naujovės, patogesnė, jaunesnė darbo aplinka, metodinės priemonės, didesni finansiniai ištekliai, jaunesnis kolektyvas, paslaugos**. Tyrimo dalyviai pokyčius mokykloje siejo su technologinėmis naujovėmis „*Reikia papildyti šiuolaikinėm technologijom visus kabinetus*“. Tai leidžia teigti, kad nors kai kurios ugdymo įstaigos IKT turi, tačiau jų nepakanka, yra pasenusios, pedagogams norisi naujesnių, įdomesnių priemonių, kuriomis galėtų pajvairinti ugdymo procesą, tobulėti kaitos kontekste. Dalis pedagogų išsakė poreikį patogesnei, jaunesnei darbo aplinkai „*Patalpas naujinti, interjerą*“, tarp šių priemonių išreiškiamas ir mokytojų padėjėjų, laisvalaikio zonų mokiniams trūkumas. Tyrimo dalyviai teigė, kad trūksta metodinių priemonių „*Priemonių trūksta, patys nusiperkam, o ką darysi...*“. Nepaisant to, kad yra sukurta daug įvairių priemonių, kurias galima įsigyti ir sėkmingai naudoti, specialieji pedagogai yra priversti jas gamintis patys ir kai kuriais atvejais pirkti iš savo lėšų. Tai rodo specialiųjų įstaigų nepakankamą materialinį aprūpinimą arba neracionalų lėšų skirstymą ir šią nuomonę išreiškė du apklausoje dalyvavę pedagogai „*Kuo racionaliau paskirstyti laiką ir lėšas, kad vaikai gautų kuo daugiau individualios pagalbos*“. Šią situaciją tyrime dalyvausiose bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP patvirtina ir sekanti subkategorija – didesni finansiniai ištekliai „*Reikalinga didelė materialinė bazė: kiemas, transportas pritaikytas mūsų vaikams*“. Nepaisant to, kad mokyklos pagal galimybes tvarko savo fizinę aplinką, pritaiko SUP turintiems mokiniams, pedagogų požiūriu, pritaikymo dar labai trūksta, o tam reikalingas finansavimas.

Kai kurie informantai teigia, kad mokyklai reikalingi jauni specialistai „*Norėtusi, kad ateitų jauni žmonės, tai mes čia taip ir senstam, juk vistiek, kai ateina jaunimas yra kitaip*“. Jaunus specialistus tyrimo dalyviai siejo su naujovėmis, inovacijomis, naujomis idėjomis ir iniciatyva. Taip pat pokyčius pedagogai siejo ir su platesniu paslaugų spektru mokykloje „*Individualizuota aplinka ir kuo daugiau paslaugų mokiniams*“. Vienoje iš apklausoje dalyvausių ugdymo įstaigų nėra psichologo, kuris yra būtinas mokiniams turintiems SUP. Tai rodo nepakankamą bendrojo

ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP aprūpinimą būtiniausiai specialistais, tyrimo dalyviai įvardijo ne lėšų, o žmogiškųjų išteklių trūkumu „*Niekaip nerandame psichologo, niekas nenori*“. Vienas apklausos dalyvis teigė pasigendantis paslaugų pedagogams, kuriems reikalingas atsipalaidavimas, dirbant su įvairių sunkumų turinčiais mokiniais „*Norėtusi mokytojams atsipalaidavimo kabineto*“. Akivaizdu, kad paslaugų sferoje specialiosiose mokyklose yra pakankamai didelių trūkumų, kurie riboja pilnavertės pagalbos teikimą.

Kategorija **ateities vizija** išskirtos dvi subkategorijos, t.y. **dar gyvuos ir tapti autizmo centru**. Pedagogai, paklausti apie ateities viziją tikslaus ir konkretaus atsakymo negalėjo pateikti. Vienas iš dažniausiai formuluojamų pasvarstymų apie mokyklos ateitį buvo tai, kad mokykla nebus uždaryta „*Norėtusi, kad mokykla išliktų ir nebeliktų jungtinių klasių*“. Nepaisant to, kad apklausos dalyviai mokyklos ateitį apibūdino pakankamai optimistiškai, tačiau atsakymuose jaučiasi neužtikrintumas ir nepasitikėjimas. Akivaizdu, kad jų pasisakymuose jaučiama įtampa turi tiesioginės reikšmės mokyklos psichologiniam klimatui, pozityviams bendradarbiavimui tarpusavyje kas stipriai nulemia ir novatoriškų sprendimų sklaidą ugdymo įstaigose. Vienos įstaigos pedagogai ateities vizijoje mokyklą mato autizmo centru „*Išsigryninti ir dirbti vien tik su autizmo spektro sutrikimų turinčiais mokiniais iš visos apskrities*“, tačiau ši ateities perspektyva jiems atrodo labai sunki, lemiamą išorės veiksnių, nesibaigiančios kaitos švietimo sistemoje.

2.5. Edukacinių inovacijų raiška bendrojo ugdymo mokyklose SUP turintiems mokiniams vadovų požiūriu

Edukacinių inovacijų raiškai mokyklose labai svarbus yra ne tik pedagogų požiūris, materialiniai ištekliai, bet ir vadovų nuostatos inovacijų atžvilgiu. Tuo tikslu, buvo apklausiami bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP vadovai ir pavaduotojai pagal tuos pačius struktūruoto interviu klausimus, kaip ir pedagogai.

Pirmiausiai kaip ir pedagogų, įstaigos vadovų buvo prašoma apibūdinti savo mokyklą ir jos išskirtinumą. Atsakymų apibendrinimas pateiktas 18 lentelėje.

18 lentelė

Mokyklos apibūdinimas

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Paskirtis	SUP turintiems mokiniams	<i>Sveikos ir saugios aplinkos sudarymas SUP turintiems mokiniams, jų integracija.</i>
		<i>Skirta vaikams su intelekto sutrikimais, kryptis – autizmo spektro sutrikimai.</i>
		<i>Skirta SUP turintiems mokiniams, kurie turi didelių ir labai didelių SUP, pirminis – intelekto sutrikimas.</i>

Stiprybės	Kvalifikuoti specialistai	<i>Mokykla stipri savo žmonėmis, nes dirba labai stiprus, kvalifikuotas specialistų būrys.</i>
		<i>Mokytojai labai kūrybingi, mylintys savo darbą.</i>
		<i>Greičiau ateina informacija, greičiau galima išspręsti problemas, nes yra mažas kolektyvas.</i>
	Mokiniai	<i>Labai įvairūs, labai įdomūs.</i>
		<i>Mandagūs, turi daug pasiekimų, domisi naujovėmis.</i>
		<i>Mūsų vaikai yra geranoriški, tikrai, jeigu koks naujas mokinukas ateina, tuoj pat skuba į pagalbą.</i>
Išskirtinumas	Švietimo pagalbos įvairovė	<i>Mes turime švietimo pagalbą, technikos, mes galime ir baseiną panaudoti, ir kineziterapijos kabinetus ir pan.</i>
		<i>Mūsų vienintelė mokykla labai gerai organizuoja pavėžėjimą, virš šimto mokinių kasdien vežame.</i>
		<i>Ugdomi įvairių sutrikimų turintys mokiniai.</i>

Apibūdinant mokyklą išskirtos trys kategorijos ir keturios subkategorijos. Kategorija **paskirtis** išskirta į subkategoriją **SUP turintiems mokiniams**. Visi apklausos dalyviai nurodė, kad mokyklos paskirtis yra ugdyti didelių ir labai didelių SUP turinčius mokinius, užtikrinti jiems kokybišką ugdymą ir saugumą „*Sveikos ir saugio aplinkos sudarymas SUP turintiems mokiniams, jų integracija*“. Šiuo atveju, vadovų ir pedagogų pozicijos neišsiskiria, vadinasi, tiek vadovai, tiek pedagogai turi bendrus tikslus.

Kitoje kategorijoje **stiprybės** išskirtos dvi subkategorijos **kvalifikuoti specialistai ir mokiniai**. Du vadovai išreiškė labai teigiamas nuostatas mokykloje dirbančių specialistų atžvilgiu „*Mokykla stipri savo žmonėmis, nes dirba labai stiprus, kvalifikuotas specialistų būrys*“. Trys vadovai tokio teigiamo požiūrio mokykloje dirbančių pedagogų atžvilgiu neišreiškė, vertinimas buvo atsargesnis „*Yra dalis kur atsidavę savo darbui, dalis ne*“. Galima daryti prielaidą, kad ne visi vadovai patenkinti pedagogų darbu, nori didesnio atsidavimo, aukštesnio kompetencijų lygio. Toks vadovų požiūris gali būti susijęs su paramos pedagogams stoka, kuri remiantis Kontautienės (2004) tyrimu, yra susijusi su pedagogų pasipriešinimu edukacinėms inovacijoms.

Mokyklos mokinius vadovai vertino taip pat teigiamai, kaip ir pedagogai „*Mandagūs, turi daug pasiekimų, domisi naujovėmis*“. Akivaizdu, kad vadovų požiūris į mokinius, yra pozityvesnis, nei į pedagogus.

Vertinant mokyklos **išskirtinumą**, vadovai dažniausiai nurodė teikiamos **švietimo pagalbos įvairovę**. Du vadovai (direktorius ir pavaduotoja) įvardijo, kad išsiskiria iš kitų tokios pat paskirties mokyklą tuo, kad mokykla specializuojasi autizmo spektro sutrikimų mokinių ugdyme. Kitaip nei pedagogai, visi vadovai įvardijo savo įstaigos išskirtinumą, tačiau ugdymo įstaigoje egzistuojančias tradicijas įvardijo tas pačias kaip ir pedagogai: tradicinės šventės, renginiai, konkursai, šeimos šventė, mokyklos užbaigimo šventė, Tarptautinė neįgaliųjų diena. Įdomu tai, kad trys vadovai įvardijo, kad jiems svarbi tradicija yra bendravimas su tėvais švenčių ir renginių metu, kurią įvardijo vos keli apklausoje dalyvavę pedagogai, kuriems svarbesnės tradicijos tos, kuriose jie gali parodyti savo ir mokinių gebėjimus. Galima daryti prielaidą, kad

mokyklose esama šio tokio nesusikalbėjimo tarp administracijos ir pedagogų vertybių, tradicijų atžvilgiu.

Kitas svarbus aspektas edukacinėms inovacijoms vystytis – tai vadovų požiūris į kaitą. Analizuojant tyrimo dalyvių pateiktus duomenis, išskirtos dvi kategorijos ir trys subkategorijos (žr. lentelę Nr. 19).

19 lentelė

Mokyklos kaita

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Iki 1998 metų	Veiklos krypties kaita	<i>Keitėsi mokyklos paskirtis, bet funkcijos išliko tos pačios – mokyti vaikus, turinčius intelekto sutrikimų.</i>
		<i>Buvo skirta lietuvių kalba besimokantiems vaikams, vėliau rusakalbiams, o nuo 2013 m. skirta mokiniams, turintiems didelių ir labai didelių SUP.</i>
		<i>Buvo įkurta kurčėnbylių mokykla, paskui buvo pagalbinė, internatinė, kol galiausiai tapo specialiąja mokykla.</i>
Po 1998 metų	Mokinių skaičiaus ir gebėjimų kaita	<i>Galbūt, kad pasikeitė mokinių skaičius, visi pradėjo „grobstyti“ tuos mokinius, kurie dar pajėgūs mokytis bendrojo ugdymo mokyklose.</i>
	Mokinys tapo preke	<i>Pasikeitė mokinių kontingentas, nes į mokyklą atėjo vaikai, kurie anksčiau buvo nemokytini.</i>
		<i>Mokinys, turintis didelių sutrikimų (VCP, Dauno sindromas), kurie anksčiau buvo nemokytintini, dabar tapo reikalingi gimnazijoms ir jie ten negauna pagalbos, o paskui tėveliai prabunda ir ateina prašyti pagalbos pas mus.</i>
		<i>Aš dar niekur negirdėjau, kad tos mokyklos, kurios turi SUP vaikų būtų patenkintos, deja, jos turi turėti, nes tėvai to nori ir jos suinteresuotos, nes gauna didesnę krepšėlį už juos, o vidury mokslo metų mūsų mokykla pasipildo.</i>

Pirmojoje kategorijoje mokykla **iki 1998 m.** išskirta viena subkategorija **veiklos krypties kaita**. Visi mokyklų vadovai įvardijo mokyklos steigimo metus ir laikui bėgant kitusias mokyklos veiklos kryptis „*Buvo įkurta kurčėnbylių mokykla, paskui buvo pagalbinė, internatinė, kol galiausiai tapo specialiąja mokykla*“. Jie teigė, kad keičiantis mokyklos veiklos kryptims, jos paskirtis niekuomet nesikeitė, tačiau turėjo lemiamos įtakos neigiamam visuomenės požiūriui į specialiosios paskirties mokyklas. Neigiamas visuomenės nuostatas bendrojo ugdymo mokyklų mokinių, turinčių SUP, atžvilgiu, kaip vieną iš esminių kliūčių pritraukti mokinių, įvardijo ir pedagogai. Tai lėmė ir po 1998 metų priimti įstatymai, po kurių sekė 2011 metų LR Švietimo įstatymas, atvėręs plačius kelius integracijos politikai.

Antroji kategorija **mokykla po 1998 m.** išskiriama į dvi subkategorijas, t. y. **mokinių skaičiaus ir gebėjimų kaita** ir **mokinys tapo preke**. Pirmiausiai visi vadovai, kaip ir pedagogai įvardijo mokinių skaičiaus mažėjimą ir sunkesnius mokinių SUP „*Pasikeitė mokinių kontingentas, nes į mokyklą atėjo vaikai, kurie anksčiau buvo nemokytini*“.

Kita subkategorija, kurią išskyrė tyrime dalyvavę mokyklų vadovai, yra tai, kad mokinys tapo preke „*Mokinys, turintis didelių sutrikimų (VCP, Dauno sindromas), kurie anksčiau buvo nemokytintini, dabar tapo reikalingi gimnazijoms ir jie ten negauna pagalbos, o paskui tėveliai*

prabunda ir ateina prašyti pagalbos pas mus“. Apklaustos dalyviai tai sieja su mokinio krepšeliu, neigiamomis visuomenės nuostatomis į mokyklas mokiniams turintiems SUP. Akivaizdu, kad Lietuvoje tarp mokyklų vyksta aktyvi konkurencija, kuri turi ir neigiamų pasėkmių mokinių atžvilgiu. Apie tai užsiminė ir kai kurie tyrime dalyvavę pedagogai, tačiau jų vertinimai buvo santūresni, kadangi jie tai įvardijo dažniau kaip mokinių migraciją tarp mokyklų. Minėti reiškiniai turi ir teigiamų postūmių bendrojo ugdymo mokykloms mokiniams turintiems SUP, jos privalo tobulėti, plėsti savo paslaugų spektrą, tapti atviromis, šiuolaikiškomis, konkuruoti. Kontautienė (2004) tyrimu atskleidė, kad švietimo reformos sąlygoti pokyčiai ir konkurencija tarp bendrojo ugdymo mokyklų, lemia mokyklų vadovų ir mokytojų inovacinę veiklą.

Siekiant pritraukti mokinių, mokyklos yra priverstos tapti matomomis, siekti tapti įdomiomis, patraukliomis. Tyrimo dalyviai įvardijo, kad dažniausiai tam pasitelkiama internetinė erdvė (mokyklos svetainė su nuotraukomis, įvykiais, aprašymais), žiniasklaida (informaciniai straipsniai, geroji patirtis). Šito dažnai nepakanka, todėl mokyklų pedagogai važiuoja į darželius, kaimus prisistatyti, supažindinti su teikiamomis paslaugomis. Pasak Indrašienės, Merfeldaitės (2011), tai vienas iš inovacijoms palankios mokyklos aplinkos kūrimo, siejamo su atvira, savo veiklą tobulinančia mokykla, galinčia sparčiai reaguoti į gyvavimo pokyčius.

Mokymasis neatsiejamas nuo mokymosi aplinkos. Siekdamos būti konkurencingomis švietimo sistemoje, specialiosios paskirties mokyklos turi sukurti palankias ugdymo(si) sąlygas, mokymo(si) aplinką SUP turintiems mokiniams. Tyrimu buvo siekiama nustatyti, kaip, vadovų požiūriu, mokyklos fizinė aplinka atitinka mokinių ir mokytojų poreikius. Tyrimo dalyvių buvo klausama apie mokyklos aplinkos pritaikymą mokytojų ir mokinių poreikiams (žr. lentelę Nr. 20).

20 lentelė

Aplinkos pritaikymas mokinių ir mokytojų poreikiams

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Mokymo(si) aplinka	Erdvės	<i>Patalpų mes turime daug, nėra susigrūdimo, lauko aplinką mes turime didelę, su tėvų pagalba namelius statome, sūpuokles, bėda tame, kad už viską reikia mokėti ir turime taupyti, nes skyrimas yra už mokinių skaičių.</i>
		<i>Turim logopedo, kineziterapijos kabinetus, baseiną, didelę lauko žaidimų aikštelę, bendrabutį, žaidimų kambarius, kompiuterių klasę.</i>
		<i>Įvairių erdvių yra, įdomi pažintinė aplinka, sukurta pačių mokytojų rankomis.</i>
	Mokymo(si) resursai	<i>Turime kompiuterius kiekvienoje klasėje, yra IKT klasė, medijos, tačiau technika yra pasenusi.</i>
		<i>IKT mes turime, bet bėda tame, kad pusė jų yra keturių metų senumo.</i>
		<i>Dalinai atitinka mokinių ir mokytojų poreikius.</i>
		<i>Iš dalies, nes mes truputį atsiliegame šiuo atžvilgiu.</i>

Kategorijoje **mokymo(si) aplinka** išskirtos dvi subkategorijos **erdvės ir mokymo(si) resursai**. Tyrimo dalyvavę mokyklų vadovai teigė, kad jiems jų mokyklos fizinė aplinka yra jauki, yra įvairių mokymui(si) ir poilsiui skirtų erdvių „*Patalpų mes turime daug, nėra susigrūdimo,*

lauko aplinką mes turime didelę [...]“. Kaip ir pedagogai, vadovai vardijo mokyklose esant individualių užsiėmimų kabinetus, poilsio zonas, sporto, gimnastikos sales, baseiną ir kitas erdves.

Kalbant apie mokymo(si) resursus, dauguma vadovų didelių trūkumų neįvardijo, aplinką vertino palankiai, tačiau užsiminė, kad reikėtų naujesnių, šiuolaikiškesnių IKT. Pedagogai dažniau minėjo šiuolaikiškas metodines priemones, o IKT trūkumą pabrėžė tik vienas kitas. Galima daryti prielaidą, kad mokyklų vadovai ir pedagogai džiaugiasi tuo ką turi, kažką pasigamina patys, tačiau ribotai ieško įvairesnių būdų pagerinti mokymo resursus. Tam įtakos gali turėti pedagogų laiko stoka, subjektyvus požiūris ir kiti išoriniai ir vidiniai veiksniai, kurie buvo fiksuojami interviu metu.

Tyrimu taip pat buvo siekiama nustatyti, ko mokyklos vadovų požiūriu iš pedagogų reikalauja tėvai ir administracija. Apklausoje dalyvavusių mokyklų vadovų manymu, mokinių tėvai iš pedagogų reikalauja vaiko poreikių tenkinimo *„Nori visų poreikių patenkinimo dabar, neatsižvelgiant į kitų tėvų, į kitų mokinių poreikius“.* Pasak tyrimo dalyvių, dažnai tėvų reikalavimai atitrūksta nuo realybės *„Tėvų lūkesčiai kartais būna per dideli vaiko gebėjimų atžvilgiu“*, bando atsiriboti nuo atsakomybės *„Tėvai nori, kad vaikai kuo vėliau grįžtų namo“.* Tokį pat požiūrį ir savijautą išreiškė didelė dalis apklausoje dalyvavusių pedagogų. Apibendrintai galima teigti, kad iš apklausos rezultatų matyti vadovų palaikymas, supratingumas, tačiau jų reikalavimai pedagogams yra nedideli, neišryškėjo sisteminis požiūris į mokytojų novatoriškumą, kūrybiškumą, šiuolaikiškumą skatinimą. Tiek vadovai, tiek pedagogai susitelkę į materialinės bazės gerinimą, mokinių ir tėvų poreikių tenkinimą.

Aptariant administracijos keliamus reikalavimus pedagogams, išryškėja vienas pagrindinis reikalavimas – darbo kokybė. Vienos įstaigos vadovas, teigė *„Pedagogų darbu esu visiškai patenkintas“*, o kiti direktoriai ir pavaduotojai išreiškė pedagogų iniciatyvumo trūkumą *„Daugiau iniciatyvos, atsakomybės“*, *„Kai kuriuos reikia pastoviai stumtelėti“.* Mokyklų vadovai kalba apie iniciatyvos trūkumą organizuojant renginius, dalyvaujant projektuose, seminaruose. Iniciatyvos trūkumas atsispindėjo ir pedagogų apklausoje, tačiau pedagogai tai siejo su pedagogo amžiumi, savijauta mokykloje, bendradarbiavimu su mokinių tėvais bei nekokybiška ugdymo aplinka.

Mokyklų vadovai išsakė reikalavimus pedagogams ir vertindami mokinių elgesį per pamokas *„Mokinių elgesys visiškai priklauso nuo to, kaip mokytojas sugeba pasiruošti pamokai“*, *„Jei į pamoką mokytojas ateina pasiruošęs, kūrybingas, turi daug įdomios mokomosios medžiagos, moka sudominti mokinius, tai jokių problemų su elgesiu nėra“.* Pusė apklaustų pedagogų mokinių elgesį per pamokas taip pat siejo su mokytojų kūrybiškumu, gebėjimu sudominti, užimti mokinius. Iš apklausoje dalyvavusių vadovų pasisakymų aiškėja, kad vadovai supranta kūrybiško ugdymo naudą ir, tikėtina, skatina mokytojus pasirinkti šiuolaikines ugdymo formas.

Vertinant mokinių elgesį ir jo koregavimo būdus, mokyklų vadovų atsakymai mažai skyrėsi nuo pedagogų. Atliekant apklausos duomenų analizę, vadovai dažniausiai išskyrė pageidautiną mokinių elgesį, remdamiesi vidaus elgesio taisyklėmis „*Yra priimtos vidaus elgesio taisyklės ir mokinio elgesio taisyklės, pagal kurias mokinio elgesys turėtų būti drausmingas aišku, kad jie gerbtų pirmiausia save, draugus ir dirbančius žmones*“. Už netinkamą elgesį taikomų pasėkmių atžvilgiu apklausoje dalyvavusių vadovų atsakymai išsiskyrė „*Kaip skatinimui už gerą elgesį, vežame į ekskursijas, bet dažnai suprantame, kad jie nei geri, nei blogi, o tiesiog tokie*“, tačiau kai kurie vadovai netinkamą elgesį linkę keisti kitokiais būdais „*Pirmiausia klasės valandėlė, jeigu neveikia svarstymas Vaiko gerovės komisijoje arba surašoma direktoriaus nuobauda*“. Nepaisant to, kad vadovai turi tam tikras nuostatas mokinių elgesio koregavimo srityje, dažniausiai su mokinių elgesio problemomis jie susiduria kritiniu atveju, o kitais atvejais „*Dažniausiai sprendžia kiekvienas klasės vadovas individualiai*“.

Edukacinių inovacijų sklaidai labai svarbus yra psichologinis klimatas ir ugdymo narių tarpusavio santykiai, kurie yra mokymosi aplinkos aspektai (Indrašienė, Merfeldaitė, 2011). Analizuojant duomenis išskirta viena kategorija ir trys subkategorijos (žr. lentelę Nr. 21).

21 lentelė

Psichologinis mikroklimatas ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Ištraukos iš interviu
Bendras psichologinis klimatas	Vidutiniškas	<i>Psichologinis klimatas yra geras ir tai nereiškia, kad aš nematau, kad kai kurie neatsiduoda savo darbui.</i>
		<i>Kaip ir visose šeimos, taip ir pas mus visko būna. Mano savijauta nėra bloga [...], bet kartais pritrūksta darbuotojams žmogiškųjų savybių.</i>
		<i>Yra kur padirbėti, yra ką pagerinti, nepasakyčiau, kad yra tvirta darbo komanda.</i>
	<i>Pastaruju metu gerėja, mano savijauta puiki, bet tikimės, kad bus geresnė.</i>	
	Priklauso nuo asmeninių savybių	<i>Kadangi esu žmogus nuotaikos, tai šiandien gali būti gera nuotaika, tai jausiuos gerai, o kitą dieną nelabai.</i>
		<i>Būna visokių dienų, ne ant tos kojos išlipu, bet čia jau mano asmeniniai dalykai.</i>

Kategorija **bendras psichologinis klimatas** išskirta į tris subkategorijas, t. y. **teigiamas, vidutiniškas, priklauso nuo asmeninių savybių**. Dažniausiai apklausoje dalyvavę vadovai savo ugdymo įstaigos psichologinį klimatą vertino vidutiniškai „*Yra kur padirbėti, yra ką pagerinti, nepasakyčiau, kad yra tvirta darbo komanda*“. Vadovai prastesnį psichologinį klimatą dažniausiai siejo su pedagogų, kitų darbuotojų nuostatomis, savybėmis, atsidavimu savo darbui. Kai kurie vadovai psichologinį įstaigos klimatą vertino per savo asmenines savybes, nuotaiką „*Kadangi esu žmogus nuotaikos, tai šiandien gali būti gera nuotaika, tai jausiuos gerai, o kitą dieną nelabai*“. Akivaizdu, kad mokyklų vadovai kaip ir pedagogai mokykloje jaučiasi gana panašiai, jiems sunku

suburti komandą bendram darbui. Įtempta situacija gali būti siejama su švietimo reformų, kaitos sąlygotais reiškiniais – bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP naikinimu, neigiamomis visuomenės nuostatomis šių ugdymo įstaigų atžvilgiu. Pedagogų ir vadovų ateities nežinomybė dažnai buvo išreiškiama interviu metu „*Tikiuosi, kad visos tokios rajono mokyklos bus*“, „*Mokyklos ateitis priklauso ne tik nuo mūsų*“. Neužtikrintumas, nežinomybė, kelia nerimą, tarpusavio nesutarimus, trukdančius geram psichologiniam klimatui, o kartu ir edukacinių inovacijų sklaidai.

Kitas edukacinių inovacijų sklaidai svarbus veiksnys siejamas su bendradarbiavimu tarp ugdymo proceso subjektų, t. y. pedagogų, mokinių, bendruomenės narių (Pečiuliauskienė, 2010). Tyrimu buvo siekiama nustatyti bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP vadovų požiūrį į pedagogų tarpusavio bendradarbiavimą ir pedagogų bendradarbiavimą su mokinių tėvais.

Dažniausiai apklausoje dalyvavę mokyklų vadovai kaip ir pedagogai, viena iš pedagogų bendradarbiavimo sričių nurodė renginius ir projektus „*Tai yra bendri renginiai, bendri projektai ir mokytojai nori nenori turi bendradarbiauti*“. Nors pedagogai dažniausiai nurodė bendradarbiaujantys noriai, pakankamai, tačiau vadovų požiūriu, pedagogams bendradarbiavimo trūksta ir mokykloje tarsi dirbtinai tam yra kuriamos sąlygos. Ypač vadovai bendradarbiavimo pasigenda tarp mokytojų ir grupių auklėtojų „*Klasių vadovai turėtų glaudžiau bendradarbiauti su auklėtojais*“, „*Dažnai iš klasių vadovų jaučiasi abejingumas*“. Mokyklų vadovai teigė, kad informaciją pedagogai vieni kitiems perduoda pokalbių metu „*Mokytojai kalbasi su auklėtojais, stengiasi sužinoti kodėl vaikas yra irzlus, kaip jam sekėsi bendrabutyje*“, tačiau tam dažnai nėra laiko, nes jie keičia vieni kitus ir būna taip, kad nepavyksta susitikti. Visi apklausos dalyviai bendradarbiavimą laikė prasmingu, svarbiu asmeniniam tobulėjimui ir galimybei siekti geresnių ugdymo rezultatų. Pečiuliauskienės (2010) edukacines inovacijas lemiančių veiksnių tyrimas taip pat atskleidžia mokytojų bendradarbiavimo svarbą, kuris padeda įsitraukti į mokytojų novatorių veiklą, atrasti naujas idėjas, palengvina idėjų sklaidą.

Visų apklausoje dalyvavusių mokyklų vadovų nuomone, bendradarbiavimo su mokinių tėvais labai trūksta. Pagrindinę bendradarbiavimo formą, kaip ir pedagogai, vadovai nurodo bendravimą telefonu, individualiais pokalbiais „*Dažnai skambinasi, kalbasi apie mokinio pasiekimus*“, „*Tėvai geriausiai priima individualų bendravimą, nes nėra linkę atsiverti viešose susirinkimuose*“. Vadovai, kaip ir pedagogai, galimybių glaudesniam bendradarbiavimui dažniausiai nenumato, nes „*nesame pajėgūs pakeisti tėvų požiūrį į savo vaikus*“. Vienas tyrimo dalyvis siekia ieškoti „*naujų bendradarbiavimo formų*“ ir kaip pavyzdį pateikia „*klasės susirinkimai, dalyvaujant mokyklos specialistams, administracijai, kurie tėvams tapo visai priimtini*“. Apibendrinant mokyklų vadovų ir pedagogų požiūrį į tarpusavio bendradarbiavimą ir bendradarbiavimą su tėvais galima teigti, kad bendradarbiavimas tarp bendruomenės narių nėra

pakankamai glaudus, artimas, kad būtų sudaryta pakankamai gera aplinka inovacijų raiškai (Indrašienė, Merfeldaitė, 2011).

Apklausoje dalyvavusių mokyklų vadovų manymu, mokykloje mokiniai jaučiasi gerai „*Pirmoj eilėj, jie jaučiasi saugūs*“, „*Mes džiaugiamės, kad daugelis nusiramina, praeina agresijos priepuoliai*“. Patyčias vadovai taip pat įvardijo kaip pavienius atvejus „*su rirtomis nesame susidūrę*“, „*pasitaiko, bet mes stengiamės užkirsti tam kelią*“, „*dažniausiai tas smurtas būna paslėptas*“. Patyčių subjektais, taip pat kaip ir pedagogai, apklausoje dalyvavę vadovai įvardijo išskirtinius, silpnesnės fizinės sveikatos, socialiai apleistus vaikus. Vadovų požiūris visiškai sutampa su pedagogų požiūriu, kad mokykloje patyčios yra pakankamai gerai valdomas reiškinys, todėl galima daryti prielaidą, kad apklausoje dalyvavusiose bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP yra sukuriamos saugios, palankios mokymosi sąlygos.

Mokinių saviraiškos galimybės mokykloje užtikrina jiems gerą savijautą, teikia pasitikėjimo savimi. Tyrimo dalyviai įvardijo plačias galimybes mokinių saviraiškai neformaliojo švietimo srityje, kurį organizuoja visos tyrime dalyvavusios mokyklos. Mokiniai dažniausiai gali išreikšti save „*įvairiose meninėse srityse, darbinėje veikloje, tačiau aišku ne akademinėje*“, „*Yra vaikų talentingų: piešia, dainuoja*“, „*Turime gabių vaikų, piešiančių, yra darbeliais visokiais užsiimančių*“. Kaip mokinių lyderystę vadovai įvardijo galimybę globoti, padėti silpnesniems mokiniams „*daug kam patinka kai mes pavedam globoti, sakykim, su vežimėliu vaiką*“. Lyginant vadovų ir pedagogų požiūrį į mokinių saviraiškos galimybes, išryškėja plačios mokinių galimybės išreikšti save, plėtoti gabumus ne tik formaliojo užimtumo metu, tačiau ir mokyklose organizuojamo neformaliojo švietimo pagalba.

Kalbant apie mokinių pasiekimus baigus bendrojo ugdymo mokyklą mokiniams turintiems SUP, šių mokyklų vadovai, dalyvavę apklausoje teigė, kad tai tiesiogiai priklauso nuo mokinių gebėjimų lygio „*Lavinamųjų klasių mokinių galimybės ribotos yra*“, „*Dalis tų mokinių gali dirbti tam tikrą nekvalifikuotą darbą [...], dalis – reikalinga bus slauga namuose arba specializuotose globos įstaigose*“. Požiūris į mokinių ateities perspektyvas yra susijęs su nuostatomis inkliuzijos atžvilgiu. Inkliuzijos sąvoka tyrime dalyvavusiems vadovams, kaip ir pedagogams, sukėlė gana priešiškas reakcijas „*Tai yra tam tikrų mokslukų įvairiuose institutuose, išmislas*“, „*pamačius, kad taip yra užsieny, nepakankamiems materialiniams resursams esant, padaryti tą patį*“, „*Aš manau, kad mūsų mokyklos dar nėra pasiruošusios priimti tokių vaikų*“. Informantai teigė, kad tai nėra blogas reiškinys, inkliuzijos tema yra domėjusi, matę pavyzdžių užsienio šalyse, tačiau Lietuvos švietimo sistema jiems atrodo per menkai pasirengusi inkliuzijai, trūksta mokyklų materialinio aprūpinimo, žmogiškųjų išteklių. Inkliuzinę mokyklą vadovai sieja su gerais specialistais, saugia aplinka, atskiromis klasėmis didelių SUP turintiems mokiniams, pakankamu aprūpinimu specialia kompensacine technika, specialiaja pagalba ir aktyviu tėvų

dalyvavimų ugdymo procese. Vienas tyrimo dalyvis išsakė požiūrį, kad geriausia inkluzija yra „*bendravimas vieni su kitais, turintys SUP ir „sveikieji“, renginiuose, įvairių švenčių metu, matymas vieni kitų*“, o ne ugdymas kartu. Inkluzijos atžvilgiu jaučiasi mokyklų vadovų ir pedagogų vieningos nuostatos, kurios gali būti siejamos su specialiosios paskirties mokyklų išnykimo, skaičiaus mažinimo, savo profesinės ateities, kaitos baime. Nepaisant to, tyrimo dalyviai savo priešišumą sieja su patirtimi, kurią iliustravo pavyzdžiais „*„Gavome“ vaikus ir iš gimnazijų, kurie net nemoka skaityti*“.

Vertinant šiuolaiknių ugdymo būdų, naujovių raišką bendrojo ugdymo mokyklose mokiniams turintiems SUP, mokyklų vadovų buvo klausiama apie naujovių taikymą ugdymo procese. Kadangi viena apklausoje dalyvavusi mokykla specializuojasi autizmo spektro sutrikimų turinčių mokinių ugdyme, šios įstaigos vadovai teigė, kad „*Darbui su „autistais“ yra viskas naujovė*“. Kitose mokyklose vadovai teigė, kad „*Visi mokytojai dirba pagal standartizuotą programą, bet kiekvienas mokytojas individualizuoja ir atsirenka, pagal kokią metodiką su kiekvienu mokiniu dirbti*“. Išanalizavus atsakymų duomenis aiškėja, kad apklausoje dalyvavusių mokyklų vadovai mokytojams suteikia galimybes pakankamai lanksčiai organizuoti ugdymo procesą, taikyti ugdymo naujoves. Didžiausia kliūtimi bendros naujovių sistemos diegimui ugdymo procese vadovai laiko tai, kad „*vaikai per daug skirtingi*“ ir „*mokytojas, kuriam liko iki pensijos keli metai, ne kiekvienas ryžtasi persiorientuoti*“. Panašių nuostatų teko išgirsti ir iš pedagogų, kurių pedagoginio darbo stažas apie 30 metų „*Kol kas nepasirašau, man tai nauja, aš šitiek metų pradirbau, ir man tie autistai yra nauja, mes anksčiau į juos gal kitaip žiūrėjom, tai buvo vaikai su tais pačiais sutrikimais, [...] na, nežiūri į akis, ir tegul...*“. Galima daryti prielaidą, kad vadovų požiūris į ugdymo procesą yra pakankamai lankstus ir šiuolaikiškas, tačiau pedagogų iniciatyvos trūkumas, ilgas pedagoginio darbo stažas ir mokyklos fizinė ir psichologinė aplinka turi neigiamą reikšmę inovacijų raiškai.

Vykstant švietimo kaitai visame pasaulyje, apklausoje dalyvavę vadovai teigė, kad jų ugdymo įstaigoms reikalingi pokyčiai įvairiose ugdymo proceso srityse. Paklausti apie reikalingus pokyčius mokyklai, pirmiausia jie įvardijo didesnę valstybės finansavimą, švietimo politikos pokyčius SUP mokinių ugdymo aspektu „*Iš tikrųjų reikia materialinių pokyčių*“, „*[...] vaikui reikalinga pagalba (psichologo, logopedo) ne vieną kartą per mėnesį, o kasdien, bet neduoda etatų ir neduoda finansavimo*“. Pokyčius, kuriuos pajėgi įvykdyti pati mokykla, kai kurie tyrimo dalyviai siejo su jaunesnių pedagogų pritraukimu „*Reikia jaunų žmonių, kad apie 30 proc. pasikeistų kolektyvas, kurie įneštų naujų idėjų, inovacijų*“. Jie teigė, kad reikėtų „*Įdiegti įvairesnių ugdymo programų, mokinių užimtumo organizavimo atostogų metu*“. Tačiau šiems pokyčiams, pačių vadovų teigimu, reikia „*žmonių įdirbio*“. Galima teigti, kad vadovai edukacines inovacijas, iniciatyvumą, naujas idėjas sieja su jaunu pedagogų ir pagalbos mokiniui specialistų amžiumi.

Apklausoje dalyvavę mokyklų vadovai ateities viziją dažniausiai sieja su tam tikra kryptimi, specializuojantis į tam tikras sritis „*Tapti specialiojo ugdymo centru, teikiant paslaugas regiono gyventojams, konsultuojant juos ugdymo klausimais*“, „*Išsigrzyninti į autizmo spektro sutrikimų turinčių mokinių ugdymą*“. Nepaisant to, kad mokyklų vadovai vizijas išsakė, tačiau daugelis minėjo, kad mokyklos ateitis nuo jų nepriklauso, ji nėra aiški. Neužtikrintumą mokyklos ateities aspektu išreiškė ir pedagogai, kurie įstaigos viziją formulavo labai padrikai, neaiškiai, dažniausiai teigdami, kad „*Mokykla tikrai bus*“, tačiau kokia, kaip atrodys ir kokią poziciją užims visuomenėje išreiškė vos keletas tyrimo dalyvių.

Apibendrinant bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP, vadovų, apklausos duomenis ir lyginant juos su pedagogų nuostatomis, galima teigti, kad edukacinės inovacijos šiose mokyklose nėra stipriai išreikštos. Mokyklų vadovų nuostatos edukacinių inovacijų atžvilgiu lanksčios, požiūris šiuolaikiškas, tačiau šiek tiek atitrūkęs, nesuderintas su pedagogų nuostatomis. Naujas, šiuolaikiškas metodikas taiko pavieniai pedagogai, dažniausiai individualiais atvejais, o kai kurie pedagogai turi neigiamas nuostatas inovacijų atžvilgiu. Ugdymo procesas organizuojamas sklandžiai, mokyklose mokiniams sukurtas saugumo jausmas, stebimas pasitikėjimu ir tolerancija grįsta mokinių ir pedagogų tarpusavio sąveika, mokiniams suteikiamos plačios galimybės saviraiškai, kultūriniam tobulėjimui. Analizuojant tyrimo rezultatus pastebimi įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai, neigiamai veikiantys edukacinių inovacijų sklaidą, novatoriškas idėjas: tai įtemptas psichologinis klimatas, per didelė konkurencija tarp pedagogų ir mokyklų, mokyklos bendruomenės subjektų bendradarbiavimo stoka, nepakankama materialinė bazė, prieinamumo prie IKT trūkumas, pedagogų ir vadovų nesaugumo jausmas, nulemtas švietimo politikos kaitos, visuomenės požiūrio.

2.6. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Viena iš pagrindinių sąlygų edukacinių inovacijų sklaidai yra teigiamas požiūris į kaitą ir edukacines inovacijas. Tyrimo dalyviai dažniausiai išreiškė teigiamas nuostatas kaitos atžvilgiu, nes pokyčius specialiojoje mokykloje, įsigaliojus integracijos politikai, siejo su kokybiškesniu ugdymu, kurį lemia mokinių tėvų ir vadovų lūkesčiai, konkurencija tarp bendrojo ugdymo mokyklų, švietimo reformos.

Viena iš svarbiausių inovacijų sąlygų yra laikomas kūrybiškumas. Nepaisant to, kad pedagogai ir vadovai šios savybės tiesiogiai beveik neišskyrė, tačiau interviu metu minėjo, kad mokyklose vyksta labai daug įvairių renginių, kuriuos organizuoja mokytojai ir auklėtojai, pedagogai mokinius ruošia konkursams, patys gaminasi mokymo priemonės. Tai rodo, kad specialiųjų mokyklų pedagogai yra kūrybingi ir savo kūrybinį potencialą atskleidžia įvairių veiklų

metu. Pedagogai ir vadovai dažnai nurodė, kad siekia pakeisti į gerą vaikų gyvenimą, gerinti pedagogines žinias, geba aktyviai bendradarbiauti, turi nuolatinio domėjimosi įgūdžių. Iš dalies tai atskleidžia naujoviško mokytojo bruožus, kuriuos išskyrė Fullan (1998), tačiau tradicinio ugdymo modelio dauguma pedagogų nėra neatsisakę. Tai tik patvirtina Jucevičienės (2008) požiūrį, kad pedagoginė sąveika ir ugdymo realybė yra atsidūrusi tradicijų ir inovacijų sankirtoje.

Vertinant specialiųjų mokyklų fizinę, mokymosi aplinką, kaip vieną iš esminių veiksnių edukacinėms inovacijoms, tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokyklos fizinė aplinka daugumai pedagogų ir vadovų yra jauki ir vis jaukėja, o mokykloje gausu įvairių sistemų, pritaikytų judėjimo negalią turintiems mokiniams (liftai, patogūs nuvažiavimai ir pan.), edukacinių erdvių, poilsio zonų, terapinių kabinetų, kur specialiąją ir specialiąją pedagoginę pagalbą SUP turintiems mokiniams teikia logopedai, tiflopedagogai, psichologai, socialiniai pedagogai, dailės, muzikos terapeutai. Nepaisant to, didžioji dalis tyrimo dalyvių atskleidė, kad mokyklos mokymosi aplinka neatitinka mokinių ir mokytojų poreikių ir įvardijo, kad labiausiai trūksta šiuolaikinių IKT, mokymo priemonių skirtų SUP mokiniams, jas turi gamintis patys ir neretai iš savo lėšų. Kai kurie pedagogai minėjo, kad jie ne visada gali laisvai pasinaudoti mokykloje esančiomis technologijomis, kurios, jų teigimu, labai reikalingos visuomenės kaitos sąlygomis. Priėjimo prie išteklių trūkumą, Kirkland, Sutch (2009), Pečiuliauskienė (2009) laiko vienu iš edukacinių inovacijų barjeru. IKT reikšmę edukacinių inovacijų kūrimui, diegimui ir sklaidai akcentuojama daugumoje kaip viena iš galimybių atsiskleisti mokytojų ir mokinių kūrybiškumui, skatinti mokinių mokymosi motyvaciją, pajvairinti ugdymo procesą. Apibendrinant tyrimo dalyvių požiūrį į ugdymo aplinkos pritaikymą galima teigti, kad paslaugų sektorius specialiosiose mokyklose iš esmės pakankamas, tačiau mokymo aplinkoje trūksta inovatyvių sprendimų ir technologijų. Dauguma pedagogų ir vadovų, dalyvavusių tyrime teigė, kad naujausių technologijų trūkumas susijęs su nepalankia ekonomine situacija ir švietimo politika (mokinio krepšeliai), apribojančia jų galimybę apsirūpinti naujausiomis IT bei kitomis reikalingomis priemonėmis. Visi šie aspektai tiesiogiai slopina edukacinių inovacijų sklaidą ir turi neigiamos reikšmės mokytojų novatorių raiškai.

Psichologinį klimatą ir savo savijautą specialiosiose mokyklose tiek pedagogai, tiek vadovai vertino vidutiniškai, tačiau mokinių savijautą ir tėvų pasitenkinimą mokykla visi informantai vertino teigiamai, nors dauguma tyrimo dalyvių pasigenda mokinių tėvų įsitraukimo į mokyklos gyvenimą. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių edukacines inovacijas ir jų sėkmę, tai pedagogų bendradarbiavimas. Visi tyrimo dalyviai bendradarbiavimą laiko labai svarbiu ir didžioji dalis pedagogų juo yra patenkinti. Pedagogai ir vadovai nurodo, kad mokykloje pedagogai dažniausiai bendradarbiauja organizuodami renginius, projektinėje veikloje, metodinėje veikloje.

Tai skatina kūrybiškumą, ugdymo visapusiškumą, o kartu ir sudaro palankias sąlygas edukacinėms inovacijoms kurti.

Šiuolaikiškas ugdymo organizavimas, metodikos ir metodai taikomi pavieniais atvejais, kurie pedagogų yra pasirenkami atsižvelgiant į individualius mokinio poreikius. Visi pedagogai nurodė individualizuojantys ugdymo turinį, kai kurie taiko TEACCH, ABA, struktūruoto ugdymo metodus. Viena mokykla siekia sistemiškai taikyti autizmo spektro turinčių mokinių ugdymui šiuolaikines metodikas ir yra įsivedusi bendrą paskatinių sistemą. Vadovų požiūris į edukacines inovacijas yra teigiamas, jie suteikia galimybę pedagogams taikyti pasirinktas metodikas, metodus, ugdymo naujoves klasėje pagal poreikį. Kaitą, naujoves, kūrybiškumą tyrime dalyvavę specialiųjų mokyklų vadovai dažniausiai sieja su jaunu pedagogų amžiumi, nes kalbėdami apie reikalingus pokyčius, dažniausiai nurodė, kad pasigenda jaunų specialistų ir mokytojų, kurie turi naujų idėjų, geba sparčiau priimti ir įdiegti naujoves.

Apibendrinant pedagogų ir vadovų požiūrį į reikalingus pokyčius ir mokyklos viziją galima teigti, kad dažniausiai pedagogai tikisi fizinės ir mokymosi aplinkos pasikeitimų (šiuolaikinių technologijų, naujausių mokymo priemonių, patogesnės darbo aplinkos), didesnių finansinių išteklių. Vadovų požiūriu reikalingi didesni finansiniai ištekliai, tačiau kitaip nei pedagogai, tyrime dalyvavę vadovai įvardijo, kad reikalingi pokyčiai pedagogų kolektyve (jaunesnio amžiaus specialistai) bei įvairesnės ugdymo programos.

Tyrimo rezultatų apibendrinimas atskleidė, jog specialiosiose mokyklose edukacinių inovacijų sklaidai palankių sąlygų ir veiksnių nepakanka. Specialiosios paskirties mokyklose edukacinių inovacijų sklaidą labiausiai apsunkina išoriniai (nepalanki švietimo politika ir ekonominė situacija, apribotas informacijos, technologijų, praktinės pagalbos prieinamumas, aiškios, suderintaos, kompleksiškos inovatyvios veiklos trūkumas) barjerai. Ugdymo įstaigose SUP turintiems mokiniams labiau išreikštos vidinės sėkmingos inovatyvios veiklos sąlygos: bendradarbiavimas, teigiamas vadovų ir pedagogų požiūris į pokyčius, žinių gilinimas ir įgūdžių tobulinimas. Galima daryti prielaidą, kad iš dalies pedagogai ir vadovai naujovėms ir inovacijoms yra atviri, tačiau sėkmingos inovacinės veiklos sklaidą riboja nepalankūs išorės veiksniai.

Išvados

1. Inovacijos ugdymo procese dažniausiai siejamos ne su naujų technologijų kūrimu, bet su kūrybišku jau esamų produktų (technologijų) ar idėjų panaudojimu mokinių poreikiams patenkinti. Edukacinės inovacijos klasifikuojamos pagal sukūrimo vietą, poveikio mastą, poveikio stiprumą, poveikio pobūdį ir diegimo pobūdį. Naujumo prasme inovacijos gali būti skiriamos į absoliučias (visiškai naujai sukurtos) ir dalines (seniau sukurtos, tačiau naujos individui, organizacijai, sistemai). Edukacinių inovacijų sėkmės sąlygomis galima laikyti palankią švietimo politiką ir ekonominę situaciją, švietimo reformas, informacijos, technologijų, praktinės pagalbos prieinamumą, konkurenciją tarp mokyklų, racionalų mokytojų veiklos organizavimą, inovatyvios veiklos derinamumą (išorinės), teigiamą požiūrį į pokyčius (mokytojų ir vadovų), bendradarbiavimą, žinių ir įgūdžių gilinimą, pasitikėjimą ir finansinę naudą. Nuo 1992 m. vykstanti švietimo reforma šiek tiek pakeitė specialiųjų mokyklų padėtį Lietuvos švietimo sistemoje. Specialiosios mokyklos turi bendrojo ugdymo mokyklos statusą ir vadovaujasi bendrais, visų Lietuvos ugdymo įstaigų veiklą reglamentuojančiais norminiais dokumentais.
2. Tyrimo duomenys atskleidė, kad bendrojo ugdymo mokyklų intelekto sutrikimų turintiems mokiniams pedagogai turi pozityvias nuostatas į edukacines inovacijas (IKT, šiuolaikinės ugdymo metodikos, nauji ugdymo metodai) ir norėtų jas naudoti ugdymo procese. Jie edukacinių inovacijų būtinybę sieja su stipria konkurencija tarp ugdymo įstaigų, visuomenės kaitą bei tėvų ir administracijos lūkesčių. Tyrimo duomenys atskleidė, kad specialiosios paskirties mokyklose edukacines inovacijas labiau skatina vidiniai (bendradarbiavimas, teigiamas vadovų ir pedagogų požiūris į pokyčius, žinių gilinimas ir įgūdžių tobulinimas) veiksniai, o išoriniai veiksniai sudaro barjerus inovacijų raiškai (nepalanki švietimo politika ir ekonominė situacija, apribotas informacijos, technologijų, praktinės pagalbos prieinamumas, aiškios, suderintos, kompleksiškos inovatyvios veiklos trūkumas).
3. Pagal gautus tyrimo rezultatus nustatyta, kad specialiosios paskirties mokyklose trūksta šiuolaikių IKT, specialiųjų mokymo resursų, pritaikytų SUP mokinių ugdymui. Pedagogai teigė, kad dauguma IKT priemonių jau pasenusios ir nebeatitinka šiuolaikinių standartų, o kai kuriems pedagogams mokykloje jos yra ne visada prieinamos, specialiąsias mokymo priemones pedagogai dažniausiai gamina patys. Nepaisant to, daugumai pedagogų mokyklų fizinė aplinka atrodo jauki, mokiniai jose jaučiasi gerai, saugiai, o jų tėvai patenkinti mokyklose teikiamu ugdymu. Pedagogai nurodė, kad mokyklos fizinė aplinka pritaikyta aplinka SUP mokiniams, pakankamai daug įvairių edukacinių erdvių, poilsio

zonų, terapinių kabinetų, kur pagalbą teikia logopedai, judesio korekcijos specialistai, meno, muzikos terapeutai, masažistai ir kiti pagalbos specialistai. Visi pedagogai teigė, kad individualizuoja ugdymo programas pagal mokinių gebėjimus, o šiuolaikiškas ugdymo metodikas taiko pavieniai pedagogai (autizmo spektro sutrikimų turintiems mokiniams taiko TEACCH, ABA, struktūrizuotą ugdymą), priklausomai nuo to, kokių SUP ir sutrikimų ugdytiniai turi. Nors paslaugų spektras specialiosios paskirties mokyklose pakankamas, tačiau šiuolaikinių IKT, skatinančių inovacinę veiklą, specialiųjų mokymo resursų nepakanka.

4. Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams turintiems SUP vadovų apklausos rezultatai atskleidė, kad jų nuostatos edukacinių inovacijų, kaitos atžvilgiu yra pozityvios. Įstaigos psichologinio klimato, mokinių savijautos mokykloje, pedagogų bendradarbiavimo, mokinių tėvų lūkesčių ir įsitraukimo į mokyklos gyvenimą apibūdiniamai mažai skiriasi nuo pedagogų apibūdinimų. Mokyklų vadovai suteikia laisvę pedagogams rinktis šiuolaikiškus ugdymo proceso organizavimo būdus, kurti inovatyvias erdves, tačiau siekio sistemiškai diegti naujoves visoje organizacijoje neišreiškė. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šiek tiek prasilenkia vadovų ir pedagogų požiūris į mokyklai reikalingus pokyčius ir ateities viziją. Vadovai labiau akcentuoja naujas idėjas, iniciatyvumą, inovacijas, susijusias su jaunesnių pedagogų įdarbinimu, kai tuo tarpu pedagogai labiau išreiškė poreikį šiuolaikinėms technologijoms, naujų metodikų taikymui ir žinių bei gebėjimų tobulinimui, kurie paskatintų inovacijas mokykloje esant palankiems išorės veiksniams. Pedagogai dažniausiai nežino mokyklos vizijos ir ją įsivaizduoja kitaip nei įstaigos vadovai, o nesuderinti tikslai apsunkina edukacinių inovacijų sklaidą.

Literatūra

1. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L. (2010). *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas*. Tyrimo ataskaita. <https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/ataskaita.pdf> (2016-01-29).
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, R. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/mokslo%20studija.pdf (žiūrėta 2016-02-01).
3. Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, R. (2011). Specialioji pedagoginė pagalba. *Specialusis ugdymas*, 2(25), p. 113-127.
4. Berns, R. M. (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
5. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Socialinių mokslų kolegija.
6. Budreckienė, V., Janiūnaitė, B. (2010). Mokyklos vadovo inovacinės veiklos prielaidos: Lietuvos atvejis. *Socialiniai mokslai*, 2(68).
7. Čedavičienė, D., Daukšienė, O. D. ir kt. (Red.) (2012). *Inovatyvių mokymo metodų ir IKT diegimo pradiniam ugdyme organizavimo metodika*. I dalis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
8. Dabrišienė, V., Narkevičienė, B. (2002). Individualizuoto ugdymo programų specialiųjų poreikių moksleiviams sudarymo principai: teorinis pagrindimas. *Specialusis ugdymas*, 2(7), 24-33.
9. Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos: Skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto alba.
10. Geležinienė, R., Melienė, R., Vaitkevičienė, A., Poškienė, I. (2013). Mokinių informacinių komunikacinių technologijų naudojimo įpročiai mokytojų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 2(29), p. 194-204.
11. Gevorgianienė, V. (2003). Komandinis darbas mokykloje. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Vadovėlis edukologijos specialybės studentams (p. 211-220). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
12. Gulbinas, R. (2011). Informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo prielaidos socialinio pedagogo veikloje. *Socialinis ugdymas. Edukacinė socialinio pedagogo veikla*, 17(28), 43-51.
13. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.

14. Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje*. Vilnius: Homo liber.
15. Hopkins, D., Aiscow, M., West, N. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto Alba.
16. Horwitz, R. (1997). Psychological effects of the „open classroom“. *Review of Educational Research*, 49, 71-86.
17. Ignatova, N., Kurilovas, E. (2012). Informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis grįsto mokymo ir mokymosi individualizavimo kryptys Lietuvos švietimo kontekste. *Pedagogika*, 106, 21-29.
18. Indrašienė, V., Merfeldaitė, O. (2011). Inovacijoms palankios mokyklos aplinkos kūrimo prielaidos Utenos savivaldybėje. *Pedagogika*, 102, p.74-80.
19. Inovacija(2013). *Tarptautinių žodžių žodynas*, p. 355 Vilnius: Alma littera.
20. Jančiauskaitė, I., Ozolaitė, V. (2002). Specialiosios (sutrikusio intelekto vaikams) mokyklos pokyčiai vykdant švietimo reformą. *Specialusis ugdymas*, 2(7), 113-122.
21. Janiūnaitė, B. (2000). Edukacinių novacijų diegimo ypatumai Lietuvos švietimo sistemos modernizavimo kontekste: metodologiniai aspektai. *Socialiniai mokslai*, 3(24), 97-111.
22. Janiūnaitė, B., Rupainienė, V. (2003). Edukacinių novacijų įvairiapusiškumas europiniuose mokyklų projektuose. *Socialiniai mokslai*, 2 (39), p. 7-17.
23. Janiūnaitė B. (2004). *Edukacinės novacijos ir jų diegimas*. Kaunas: Technologija.
24. Janiūnaitė B., Jotautienė M., Cibulskas G. (2002). Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas. Kaunas.
25. Jakubavičius, A., Strazdas, R., Gečas, K. (2003). *Inovacijos. Procesai, valdymo modeliai, galimybės*. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras.
<http://www.inovacijos.lt/inopagalba/cms/62lt.pdf> (žiūrėta 2016-01-24).
26. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai. Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams*. Šiauliai.
27. Kaffemanienė, I., Šadbaraitė, Ž. (2003). Specialiosios mokyklos mokytojo kūrybiškumo problema. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*, 44-45. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kirkland, K., Sutch, D. (2009). *Overcoming the barriers to educational innovation. A literature review*. Futurelab: Innovation in education.
29. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Rekomendacijos mokytojams, ugdantiems skirtingų poreikių ir gebėjimų mokinius. Vilnius: Via Recta.
http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas_pagrindinis_ugdymas_spec/Knyga_apie_individualizav.pdf (žiūrėta 2016-01-29).

30. Kontautienė, R. (2004). Edukacinių novacijų diegimas šiandieninėje bendrojo lavinimo mokykloje: vadybinis aspektas. *Mokytojų ugdymas*, 3, p. 29-35.
31. Kvieskienė, G., Kvieska, V. (2012). *Socialinės partnerystės įtaka inovacijoms*. Vilnius: Edukologija.
32. March C. J., Willis, G. (1995). *Curriculum: alternative approaches, ongoing issues*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
33. Melnikas, B., Jakubavičius, A., Strazdas R. (2000). *Inovacijų vadyba. Mokomoji knyga*. Vilnius: Technika.
34. Pečiuliauskienė, P. (2010). Edukacines inovacijas bendrojo lavinimo mokykloje lemiantys veiksniai: mokytojų novatorių požiūris. *Pedagogika*, 100, 57-63. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2010/100/pec57-63.pdf>.
35. Petruškevičiūtė, A. (2015). Edukacinės sąveikos pokyčiai produktyviojo ugdymo sąlygomis. *Pedagogika*, 120(4), 42-60.
36. Ramanauskienė J. (2010). *Inovacijų ir projektų vadyba*. Mokomoji knyga. Kaunas: Akademija. http://asu.lt/wp-content/uploads/2015/02/inovacijos_0.pdf (žiūrėta 2016-02-04).
37. Rogers, E. M. (2005). *Diffusion of innovations. Third edition*. New York: The Free Press.
38. Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
39. Stoll, L., Fink, D. (1998). *Keičiame mokyklą*. Vilnius: Margi raštai.
40. Strazdas, R., Bareika, R., Toločka, E. (2010). Kūrybiškumo skatinimo plėtojant inovacijas metodiniai aspektai. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2(4), (77-82). Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
41. Tumelienė, R. (2011). Kompleksinės pagalbos organizavimas mokykloje. *Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui*. Metodinės rekomendacijos mokytojams, švietimo pagalbos teikėjams. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
42. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija.
43. Vasiliauskienė, L. (2011). Inovatyvių ugdymo metodų ir būdų taikymas skirtingiems mokinių poreikiams, atsižvelgiant į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių raidos dėsningumus. R. Geležinienė, L. Vasiliauskienė, A. Vyšniauskienė (Reng.). *Mokomės kartu. Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams* (p. 37-72). Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
44. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku*. Mokomoji knyga. Vilnius: Baltos lankos.
45. Vyšniauskienė, A. (2011). Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų pažinimas, jų

- poreikių tenkinimas. *Mokomės kartu. Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
46. Žadeikaitė, L., Gulbinas, R. (2014). Socialinio pedagogo socioedukacinės aplinkos tobulinimas panaudojant IKT. *Socialinis ugdymas. Socialiniam ugdymui(si) palanki aplinka ir jos kūrimo strategijos*, 38(2), 127–144.
47. Žadeikaitė, L., Petruškevičiūtė, A. (2013). Asmenybės auginimas projektuojant ugdymą ateičiai. *Pedagogika*, 112, p. 51-58.
48. Беднякова, О. В. 2009. Инновации как категории науки и экономики. Б. В. Сорвилов (гл. ред.) [и др.] (ред.кол.). *Теоретические и практические проблемы формирования инновационной экономики*. Сб. научн. ст. (с.74–77). Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины, ин-т проблем упр. Им. В. А. Трапезникова РАН, Московский гос. ин-т электроники и математики (техн. ун-т); Гомель: ЦИИР, 2009.

Educational Innovation expression in mainstream schools for students with special needs

Summary

Master's thesis examines what kind of educational innovation applied in schools for pupils with special educational needs, and what factors contribute to the spread. The aim - to set the resolution of educational innovation in general education schools for pupils with special educational needs.

The theoretical concept of educational innovation, success criteria and conditions as well as general education schools for students with intellectual disabilities change and innovation that analysis.

Interview method was carried out a survey of teachers; survey data processing content analysis method. The study involved 23 teachers (special education teachers, educators, social educator) and 5 managers (directors, deputy directors) working in general education schools for students with intellectual disabilities in Klaipeda, Plunge and Rusne.

In the *empirical* part of general education schools for pupils with special education needs, teachers and managers approach to the special significance of school education system, curriculum and organization, environmental adaptation for educational innovation in the context of internal and external factors that determine educational innovations.

The main *conclusions* of the empirical part:

1. The data revealed that special education teachers expressed positive attitudes to educational innovation (ICT, modern training techniques and methods) and would like to use them in the educational process. The importance of links with strong competition between educational institutions and parents and the administration's expectations. Educational Innovation in these schools is mainly driven by cooperation, positive attitude to change, awareness-raising, and education policies and unfavorable economic situation, technhologijų limited availability, consistent lack of innovative activities constitute barriers to innovation expression.
2. The survey data revealed that special schools of modern ICT, special training measures do not meet the needs of teachers and students, their availability on demand. Teachers pointed out that the school's physical environment adapted for SEN pupils with an abundant variety of educational, recreational, therapeutic areas in which support is provided by speech therapists, art therapists and other specialists. All teachers individualize curriculum and modern building techniques to single teachers (autism spectrum disorders pupils applying TEACCH, ABA, structured education) by pupils.
3. Special school managers provision of educational innovation and changes are positive. Council approach coincides with teachers, institutions psychological climate, students feel at school, teacher collaboration, parents involvement in school life aspect. School managers give teachers the freedom to choose modern methods of organization of the educational process. Special purpose school leaders and educators lack of compatibility approach institutions prospects for the future and the necessary changes in the aspect.

Key words: educational innovation, learning environment, special education, special educational needs.